SHAKESPEARE

Richard al III-lea

229

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Clubul cărții digitale 2022

„Am putea spune împingînd lucrurile la paradox că teatrul lui Shakespeare nu e spectacol, întrucît nu se adresează subiectului contemplativ. Apropiat mai degrabă de unele experienţe muzicale, de veghile condamnaţilor, el acţionează direct asupra omului real, ca un braţ abătut al unei alte durate, încorporîndu-l catastrofei ei, durînd împreună..."

Ion Barbu

Lei 5

SHAKESPEARE

BPT

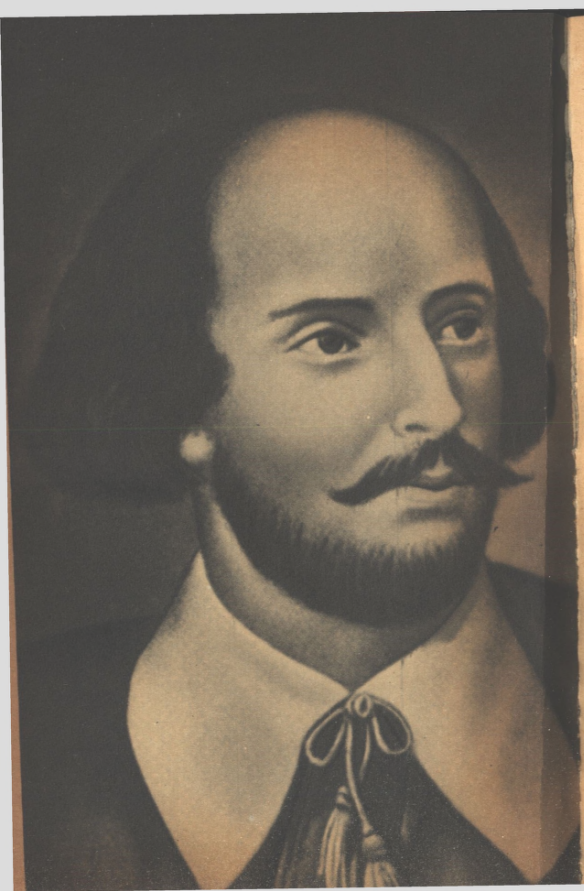

WILLIAM SHAKESPEARE

Viaţa şi moartea regelui Richard al III-lea

ECHIVALENŢE ROMÎNEŞTI DE ION BARBU

1964
BIBLIOTECA PENTRU TOŢI
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Clubul cărții digitale 2022

Prefaţă şi tabel cronologic de

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

Traducerea actelor al III-lea, al IV-lea şi al V-lea, a lacunelor din textul lui Ion Barbu, îngrijirea textului, notele şi schiţa genealogică de

Romulus Vulpescu

RICHARD AL III-LEA — DRAMA ŞI EROUL

Piesa aceasta, care se înscrie în seria marilor drame istorice, a cronicilor engleze shakespeariene, merge pe urmele unei tradiţii puternice. Pe de o parte, Thomas Morus, cancelarul umanist martir al lui Henry al VIII-lea, a scris el însuşi o relatare a sîngeroaselor fapte comise de regele intrat în latura de legendă sumbră a istoriei engleze. Pe de altă parte, Christopher Marlowe, contemporanul mai vîrstnic al lui Shakespeare, dăduse, ca şi Kyd, literaturii engleze figuri istorice sau construite din ficţiune pură, care arătau o grozavă asemănare cu faimosul, fiorosul tiran evocat de Shakespeare în drama care-i poartă numele. Richard al III-lea este o personalitate din acelea pe care numai Renaşterea le-a putut zămisli, mînate de resorturi neobişnuite, de voinţe uriaşe pînă la a produce dezechilibruri înlăuntrul individualităţii.

Şi *Tamburlaine the Great* (*Tamerlan cel Mare*) şi *Edward* erau modele de grandoare dementă, de hiperbole umane negative, de aventură umană scelerată, dar scăldată în perspective cosmice, create de Marlowe în vremea atît de ciudată, de plină de contraste şi de contradicţii, a Renaşterii engleze, a epocii elizabethane.

Produs şi el al Renaşterii engleze, Shakespeare a privit istoria Angliei, ca şi contemporanii săi, în lumina aceluiaşi ideal uman de forţă uriaşă intelectuală sau volitivă, şi a găsit adesea

obiectul artei sale în înfăţişarea acestor forţe întrupate în personalităţi pozitive sau negative. În *Richard al III-lea,* ca în toate dramele istorice shakespeariene, lumea Angliei feudale, a turburilor vremi de războaie dintre casele celor două roze (York, Lancaster), ni se arată cu adevăr istoric şi artistic îngemănat. Ambiţii şi uri deşănţate învrăjbesc pe acoliţii nobili ai partidelor regale. Intrigi, crime, zavistii, tîrguieli se ţes şi se făptuiesc sub ochii noştri, inspirîndu-ne groaza. Pe de altă parte, suferinţele oamenilor vinovaţi sau nevinovaţi, într-un timp de cumpănă prelungită care-i face pe cei simpli să vorbească despre *„our tottering state"* [1] sau *„a reeling world"* [2], ne umplu de milă. Vechiul *catarsis* aristotelic se realizează din evocare istorică şi mare artă, complex adevăr al vieţii, în mîinile lui Shakespeare, mai degrabă decît în opera oricărui autor clasic.

E o împletire continuă de individualizare strictă, omenească şi istorică, şi de generalizare etern umană. Fiecare personaj are locul şi justificarea lui istorică în cadrul lumii engleze a evului mediu. Fiecare năzuieşte nebuneşte spre mai mult, spre mai sus, ca atunci cînd lucrurile ies din matca lor. Ca să poată urca pe scara socială pînă în vîrf, unui duce regal i se năzare să şteargă din cale pe oricine ar constitui o stavilă ambiţiilor lui nemărginite : fraţi, nepoţi, prieteni, soţie. El poate să facă asta fiindcă şi tatăl său a fost de fapt un uzurpator, şi fraţii săi au ucis pe duşmanii lor, fără milă, fără omenie. Henry al VI-lea şi fiul său, Edward Plantagenet, care apar ca nişte martiri faţă de casa de York — prigonitoarea şi ucigătoarea lor — au fost la rîndul lor nişte făptuitori de crime. Aşa încît nefericirile care se abat asupra lor ne umplu de milă, dar sînt produse în chip de compensaţii, şi justifică morala ca pe vremea *hybris*-ului eschilian, cu un plus enorm de individualizare şi de sens al devenirii istorice la genialul englez. Momentul cînd Margaret, regina nebună, văduva lui Henry al VI-lea,

[1] *„Ţara noastră-n clatin"* (*Richard al III-lea,* actul al III-lea, scena a II-a, p. 140).

[2] *„O lume ce se-nvîrte"; (idem,* p. 140).

apare în scenă întîia oară[1] ni se pare extrem de semificativ. De unde toţi membrii familiei noi regale se tocmeau şi se certau îngrozitor, deodată toţi sar asupra ei, imputîndu-i acţiunile sîngeroase ale familiei ei, mai ales moartea nevîrstnicului Cumberland.

Astfel fiecare nefericit din piesă are o aură tragică în jurul fiinţei sale, dar nu în abstract şi necondiţionat. Margaret a învăţat că măreţia e deşertăciune şi rătăceşte strigînd acest lucru ca o profetesă pe jumătate nebună, dar abia cînd totul a fost pierdut pentru ea şi ai ei. Fiecare ajunge să vadă ce vanitate e lupta pentru iluzoria glorie, atunci cînd a fost învins în această luptă. Aşa se explică logic şi creşterea corului tragic. Explicaţii şi semnificaţii dintre cele mai adînci ni se oferă şi în această dramă istorică shakespeariană, care depăşeşte tiparele unei obişnuite cronici prin meşteşugul geniului.

Ca într-o pînză a barocului spaniol lumea e împărţită în două regiuni violent contrastante. Richard tiranul e agentul iadului (*„minister of hell"*[2], *„cacodemon"*), fiinţa infernală care a venit în lume pentru pedeapsa oamenilor şi suferinţa lor, care a răsturnat lucrurile lumii şi crugul acesteia. Dacă în *Macbeth*, drama altui uzurpator, culoarea e aceea a nopţii şi a beznei, în *Richard al III-lea*, culoarea pe al cărei fundal evoluează eroul e sîngeriul, flacăra pedepsei, purpura de ucigaş pe care i-au hărăzit-o cei morţi de mîna sau din porunca lui : Henry al VI-lea şi Edward Plantagenet, prinţ de Wales, Clarence, propriul său frate, Anne, soţia sa, Edward al V-lea şi ducele de York, fragezii nepoţi şi atîţia alţii care apar şi în noaptea de pomină de la Bosworth spre a-l blestema cu acelaşi scurt descîntec de pieire : *„despair and die"* (*disperă şi mori*)[3].

De cealaltă parte a diagonalei stă Richmond cel pios şi pur, a cărui vorbă blîndă aduce a rugăciune şi în jurul căruia parcă stăruie îngeri. Ceea ce doreşte el e să repună în vechile

[1] Actul I, scena a III-a, pp. 43—57.
[2] Actul I, scena a II-a, p. 18.
[3] Actul al V-lea, scena a III-a, pp. 270—274.

locuri valoriile răsturnate de vijelia turbată dezlănţuită în Anglia (dar care parcă e lumea) de sceleratul Richard, a cărui vorbă taie ca sabia şi nu se supune regulilor retorice. Răul şi urîtul sînt legate de făptura lui, cum binele şi frumosul, de nobilul Richmond. Iad de ură, crimă şi sînge — Richard, cer de pace, lumină şi dreptate — Richmond.

De altfel, profetizînd ca o Casandră bătrînă şi răutăcioasă, fosta regină Margaret, soţia ucisului Henry al VI-lea, vede viitoarea moarte a lui Richard apocaliptică, demnă de un penel baroc: *„Se cască ţărna, e-n vîlvori Tartarul, / Răcnesc demónii, şi se roagă sfinţii"* [1].

Barocul e prezent mai pretutindeni: şi în grupul crescînd al bocitoarelor care blestemă pe erou, de la Margaret, soţia lui Henry al VI-lea, la ducesa de York, mama lui Edward al IV-lea, a lui Clarence şi a lui Richard însuşi, la fosta regină Elizabeth, mama prinţilor ucişi, şi la Anne, soţia lui Richard, regină nefericită a Engliterei. Corul acesta, alcătuit din regine nefericite, lovite de necruţătoarea mînă, are un dramatism excesiv al cărui efect creşte nemăsurat. [2] La fel în minunatul, îngrozitorul vis al lui Clarence înaintea morţii se arată o imensă încărcătură de spaimă şi frumuseţe de la groaza înecatului care nu poate muri, la fundul de mare pe care zac hîrcile cu ochi de pietre preţioase scînteietoare, prevestire neclară a morţii lui în butoiul cu vin scump, rubiniu de Malvasie [3]. Chiar monologul de deschidere al tragediei, prologul ţinut de erou însuşi, are o bravadă barocă neobişnuită. Într-adevăr un prolog, care ar fi cel mai complet portret al eroului spus de el însuşi, ar constitui în mîinile unui autor dramatic de rînd o eroare dramatică. Adică o expunere care ar începe, paradoxal, cu punctul culminant, cu dezvăluirea totală a eroului, ar fi subţiată, anemiată de la început, nemaiavînd substanţă din care să crească. Dar Shakespeare e Shakespeare

[1] Actul al IV-lea, scena a IV-a, p. 216.
[2] *Idem*, pp. 211—220 şi *passim*.
[3] Actul I, scena a IV-a, pp. 62—66 şi 72—82.

şi nesfîrşite sînt căile artei lui. Dacă, pe de o parte, cronicile se seriază în ordinea succesiunii istorice, monologul e o culminanţă pregătită din ultima parte a dramei *Henry al VI-lea*, cînd regele, înainte de a fi ucis de Gloster, profetizează, ca mai toţi eroii shakespearieni înaintea morţii, după vechi tipare clasice homerice sau eschiliene, nefericirea Angliei sub Richard, clipa cînd toţi vor blestema naşterea lui. Şi atunci face loc tradiţiei populare despre prinţul strîmb, venit în lume cu peceţile groazei :

„The owl shriek'd at thy birth, — an evil sign ;
The night-crow cried, aboding luckless time ;
Dogs howl'd, and hideous tempest shook down trees ;
The raven rook'd her on the chimney's top,
And chattering pies in dismal discords sung.
Thy mother felt more than a mother's pain,
And yet brought forth less than a mother's hope,
To wit,
An indigest deformed lump,
Not like the fruit of such a goodly tree.
Teeth hadst thou in thy head when thou wast born,
To signify thou cam'st to bite the world." [1]

Restul profeţiei e împiedicat de Richard, care-l străpunge pe rege, ştiind care e ultimul cuvînt al acestuia. El însuşi cunoaşte

[1] *Cînd te-ai născut — semn rău ! — strigă o bubă ;*
Vestí vremi grele cobea nopţii,-n croncăn ;
Urlară cîini, furtuni au rupt copacii ;
Un corb s-a cuibărit în vîrf de horn ;
Limbute cucuvăi meniră-a moarte.
Mai mult ca alte maici răbdă a ta,
Primind rod mai puţin ca alte mame :
Cum spun,
Un greu de mistuit boţ strîmb de carne,
Nepotrivită poamă c-un pom rodnic.
Cînd te-ai născut aveai şi dinţi în gură,
Semn că veneai pe lume să mşti lumea."

(Henry al VI-lea, partea a treia, actul al V-lea, scena a VI-a ; traducerea versurilor de R. V.)

legenda venirii lui pe lume cu dinţii şi cu picioarele înainte şi de aceea, ştiindu-se monstru, deţinător al unei cumplite unicităţi, se hotărăşte să joace pe monstrul încă din acest sfîrşit al dramei *Henry al VI-lea,* unde spune :

„I have no brother, I am like no brother ;
And this word love, *which greybeards call divine,*
Be resident in men like one another
And not in me : I am myself alone." [1]

Unicitatea monstruoasă a eroului, de care el e atît de conştient, este un produs negativ al vremii Renaşterii care a zămislit titani. Ca şi *Tamburlaine the Great* al lui Marlowe, Richard e o individualitate cu o forţă nebănuită a voinţei şi a faptei, dar călăuzită de o întoarsă înţelegere a sensurilor vieţii şi ale lumii. Aşa se explică de ce toţi contemporanii îl numesc agent al iadului, *„cacodemon"*, diavol, venit în lume să facă din ea un infern, răsturnînd toate valorile şi punîndu-le în slujba ambiţiei, a orgoliului, a inteligenţei sale, toate uriaşe, închise într-un trup schilod. O personalitate monstruoasă e Richard fiindcă încearcă să supună istoria şi mersul ei năzuinţelor lui individuale, anarhice, dispreţuitoare de om, dragoste, compasiune.

Dacă însă piesa e privită în sine, nu în seria celorlalte drame istorice, monologul cu care se deschide e o sămînţă a măreţiei şi a nebuniei monstruoase a eroului, zugrăvit, de la început, la dimensiuni negativ grandioase. Din această sămînţă a monologului va creşte logic şi organic întreaga structură dramatică, determinată de necesităţile extinderii eroului pe scena lumii. Adică făptura aceasta avortată a naturii se suie de la început pe piedestalul cel mai înalt, semn al răsturnării lucrurilor în

[1] *Eu nu am frate : nu arăt a frate ;*
Iubirea — *de cărunţi numită «sfîntă» —*
Stă-n oameni ce-s cu semenii asemeni
Şi nu în mine : eu sînt fără seamăn."

(*Henry al VI-lea, partea a treia,* actul al V-lea, scena a VI-a, traducerea versurilor de R. V.)

lume, şi mărturiseşte că va stăpîni scena şi lumea cît va trăi, fiind, după propriile lui cuvinte, *„subtle, false and treacherous"* [1]. Într-adevăr, Richard, conte de Gloster, sceleratul, demonul cu cap de geniu, piaza rea care pluteşte asupra lumii atît cît durează acţiunea, aruncă din primele cuvinte sfidarea sa către creaţie, către legile ei. Monologul începe cu o vorbire din care nu lipseşte măreţia fiindcă, aşa cum obişnuieşte Shakespeare, comparaţiile şi metaforele personajului trădează structura lăuntrică a acestuia. Eroul foloseşte metafore nobile, ale anotimpurilor, soarelui, norilor, oceanului, apoi imagini eroice şi graţioase de viaţă războinică şi galantă care contrastează violent cu strîmbul lui trup la care latră cîinii, descris îndată după aceea cu o insistenţă şi cu o luciditate rară. Richard, care-şi urmăreşte sadic diformitatea umbrei (pentru că, probabil, îndepărtase orice oglindă din preajmă-i) în scopul de a-şi spori veninul resentimentului, întreprinde după portretul său fizic o autocaracterizare morală surprinzătoare, exprimîndu-şi intenţia de a fi ticălos şi sugerînd căile alese. Mai întîi aşteaptă (şi de aceea provoacă) moartea fraţilor săi. Pe Clarence, care pare să fie bun, nobil şi înzestrat cu darul vorbirii şi pe care-l va ucide prin mîini mercenare, îl consideră *„simple, plain"* [2]. Pe Edward, regele, mai slab, supus pare-se soţiei sale şi rudelor ei, îl vede ca pe un desfrînat, aşa cum va lăsa să se înţeleagă mai tîrziu cînd îi va defăima amintirea. De altfel bănuim că moartea lui Edward va fi survenit printr-o otravă lentă, administrată tot conform orînduirilor „înţelepciunii" pe dos a monstrului, de mîna căruia pier toţi din jur, toţi cei care-i stau în cale. Şi moartea soţiei lui, mai tîrziu, produsă tot din necunoscute cauze, credem că i se datorează. De altfel această soţie, lady Anne, e un nefericit instrument al ambiţiei cuceritoare a lui Richard, pe care-l detestă, dar căruia i se supune într-o scenă formidabilă, cu care numai geniul shakespearian se putea măsura. Soţia prinţului Edward, fost prinţ

[1] *„Caiafă,-ntortochiat, deştept"* ; (actul I, scena I, p. 7).
[2] *„Limpede, bun"* ; (actul I. scena I, p. 12).

moştenitor, ucis de mîna fraţilor de York, urmează, a doua oară îndoliată, sicriul socrului ei, regele Henry al VI-lea, bocind şi blestemînd pe ucigaş. Acesta apare, demon conjurat de un magician întunecat, în preajma cortegiului funerar, aruncîndu-i mincinoase vorbe de dragoste, punînd crimele lui pe socoteala pasiunii pe care o nutreşte pentru ea. Lady Anne îl scuipă, îl înjurează cu nume de făpturi veninoase (*„adders, spiders, toads"*, *„any creeping venom'd thing"* [1]), îl goneşte, rănile mortului se deschid, dar la ultimile replici femeia se îmblînzeşte şi primeşte cererea în căsătorie. Şi aci excesul contrastelor care ar putea stîrni un efect melodramatic e dominat de figura eroului. Richard, inteligent şi abil, cunoscînd nestatornicia sufletului feminin, peteşte în joc grotesc femeia lîngă sicriu şi o cucereşte. După aceea, începînd simularea de murmur de dragoste, se obiectivează superior şi se amuză ironic pe propria lui socoteală, apreciind mai ales momentul în care a triumfat (*„Was ever woman in this humour woo'd? / Was ever woman in this humour won?"* [2]), precum şi valoarea victoriei strîmbei sale făpturi, atît de săracă pe lîngă frumuseţile fostului soţ al lady-ei Anne, de care-şi aminteşte cu oarecare admiraţie, deşi el l-a ucis (*„Young, valiant, wise, and, no doubt right royal"* [3]). Avînd foarte numeroase coarde la lira-i rău-sunătoare, Richard se poartă altfel cu fiecare personaj, adulînd, flatînd, ucigînd, ameninţînd sau pur şi simplu injuriind, dacă interlocutorul e neinteresant. De aceea în scena cu regina şi fraţii ei el e vulgar, obraznic, insultător, iar pe de altă parte se arată ipocrit, dar tot în rîs, în joacă, vorbindu-le de inima lui *„dulce, milostivă"* (*„soft and pitiful"* [4]) sau despre faptul că el e prea *„copilăros-lunatec"* pentru lumea aceasta (*„childish-foolish"* [5]).

[1] *„...Năpîrci, paianjeni... broaşte buboase"*, *„Veninate"*; (actul I, scena a II-a, p. 16).

[2] *„Mai fu leoaică-aşa descătuşată? / Mireasă-n bocet, ástfel cîştigată?"*; (actul I, scena a II-a, p. 34).

[3] *„Deştept, brav, tînăr şi pe drept regesc"*; (*idem*, p. 34).

[4] Actul I, scena a III-a, p. 46.

[5] *Ibidem.*

După moartea lui Edward şi arestarea, apoi executarea fraţilor şi fiilor reginei, Vaughan, Rivers şi Grey, începe noua strategie a lui Richard în lupta împotriva prinţilor moştenitori ai fratelui său. El dispare din primul plan al acţiunii pentru a-l lăsa pe Buckingham, ajuns omul lui de încredere, să lucreze. Procedeul este iarăşi neobişnuit în tehnica dramatică, pentru că e nefiresc ca în actul al III-lea în special, actul punctului culminant, în care ciocnirea definitivă dintre erou şi lume se produce, eroul să fie în plan secund. Dar asta e o simplă aparenţă. Richard se face că se supune cu oarecare autoconstrîngere planurilor de mărire concepute pentru el de credinciosul său slujitor, dar de fapt el e cel care sugerează, prin prezenţă, gesturi şi tăceri, lui Buckingham, liniile de acţiune. Acestea converg spre proclamarea lui ca rege în finalul actului al III-lea, după marea scenă de făţărnicie a apariţiei sale la Baynard Castle cu o carte de rugăciuni în mînă, între doi clerici învăţaţi cu care „dezbate" probleme de... dogmă religioasă. Richard tace ca să nu se compromită, fiindcă îşi dă singur seama că ura împotriva nepoţilor lui, copii încă, e monstruoasă şi că i-ar putea aliena şi foarte puţinele simpatii de care se bucură. Pe de altă parte, e prudent, fiindcă s-ar putea ca planul să-i eşueze, şi atunci, desigur, toată răspunderea şi vina ar cădea asupra lui Buckingham. Că Buckingham e un simplu agent o dovedeşte adresa lui inegalabilă de curtezan, aproape genială, forţa de persuasiune fără pereche, venite de pe undeva de prin genialele impulsuri dominatoare ale stăpînului său. Parcă în toată marea scenă a captării bunăvoinţei maselor, Richard e cu ochii lui de bazilisc asupra lui Buckingham, pe care-l mînuieşte mental ca pe o marionetă. Fiindcă Buckingham e un naiv de treabă, plin de zel pentru stăpînul său, şi care mai păstrează nişte scrupule şi nişte iluzii, dar lipsit de inteligenţă. El e un răsfrîngător, un fel de medium al ideilor şi al intenţiilor lui Richard. De altfel şi rezerva lui la uciderea prinţilor, pe care regele nou încoronat o încredinţează altcuiva, lui Tyrrel, e o probă a nepotrivirii totale

dintre stăpîn şi slujitor, care mai cere chiar, cu multă neîndemînare, semănîndu-şi în sfîrşit sieşi, favoarea promisă odată de acela, ignorînd deci adevărata natură a lui Richard.

Moartea prinţilor e dorită de rege în primul rînd pentru a-şi asigura lipsa de concurenţă la tronul nou dobîndit. Dar mai contribuie la dorinţa de ucidere a copiilor şi neobişnuita jignire pe care, fără să vrea, cel mic, ducele de York, a adus-o, în vioiciunea minţii lui, unchiului primejdios. Nepotul ia peste picior pe unchi pentru făptura lui stîrpită şi ştie să răspundă, vesel şi ironic, la toate întrebările şi să înţeleagă ceea ce alţii nu înţeleg. Şi el, micul prinţ, repetă *leit-motivul* dinţilor lui Richard.[1] Fireşte, Gloster ştie toate acestea despre sine, dar nimeni în afară de el n-are voie să le ştie, cu atît mai puţin să le spună.

Actul al IV-lea, cel în care are loc moartea copiilor regali cu braţe de alabastru şi guri de floare, e cel mai trist. Acum corul de care pomeneam la început este sporit cu bocetele şi blestemele mamei copiilor, fosta regină Elizabeth, care le-a învăţat de la Margaret. Lamento-ul lor e ca al unui cor antic ce-a învăţat din propriile dureri deşertăciunea tuturor lucrurilor lumii, umbra şi neconsistenţa lor.

Margaret pronunţă din nou *leit-motivul* dinţilor[2], şi regele se iveşte realizînd o simetrie ciudată cu apariţia lui în actul I în mijlocul bocetului Annei. Acum peţeşte, de la mama îndoliată de moartea fiilor, pe fiica ei, ca să-şi asigure totuşi alianţa urmaşilor fostului rege. Şi ca şi Anne, Elizabeth consimte, trecînd în ochii totuşi obiectivi şi mereu lucizi ai lui Richard drept ceea ce este: *„relenting fool, and shallow changing woman"*[3].

Mergînd pe direcţia diagonalei create de simetriile baroce, ajungem la monologul din actul al V-lea, care completează şi reproduce, însă în alte împrejurări, pe cel din actul I. Acum eroul se află în cel mai de jos moment al vieţii sale, în preajma

[1] Vezi actul al II-lea, scena a IV-a, p. 113.
[2] Vezi actul al IV-lea, scena a IV-a, p. 215.
[3] *„Muiere proastă, creier gol, cap şubred"*; (*idem*, p. 244).

hotărîtoarei bătălii, după grozava noapte cînd duhurile au venit să-l blesteme, aşa cum s-au dus să-l binecuvînte pe Richmond. Trezindu-se din coşmar, îngrozit, vorbeşte pentru întîia oară plin de spaime şi slăbiciuni, măcinat de presimţiri. Pentru întîia oară Richard invocă numele Domnului. Privirea pe care o aruncă înăuntrul său e fără milă şi, parcă, în ciuda presimţirilor sinistre, e nuanţată de o uşoară ironie. El însuşi se dispreţuieşte şi se condamnă pentru ticăloşia sa, dedublîndu-se ca un erou modern. Întrebările lui înfrigurate, anxioase, reflecţiile de mai tîrziu, ca acelea despre soarele care nu vrea să apară şi despre roua, sînt încărcate de expresie şi nu lipsite de oarecare poezie.

Dezmeticit însă, vorbeşte în oraţia către armată din nou ca un scelerat, ca un dispreţuitor de oameni şi Dumnezeu. În lupta care urmează şi în care rămîne singur, e teribil. Ultimele lui replici, memorabile, sînt croite pe adevăratele lui măsuri. „*Slave* — răspunde el celui care-l sfătuieşte să fugă — *I have set my life upon a cast / And I will stand the hazard of the die*“ [1], semn al eroismului care se ascunde în această ticăloasă făptură nelipsită de măreţie. Iar faimoasa „*A horse! a horse! my kingdom for a horse!*“ [2] nu e un semn al deznădejdii, ci o încheiere firească a socotelii cu lumea pe care acest monstru erou a pus atît de puţin preţ. Richard a dorit măririle lumii, deşi ştie ce puţin valorează, şi nu s-a înspăimîntat de pierderea lor. El stă parcă prin aceasta deasupra regnului uman şi dedesubtul lui, depăşind fiara prin lipsa afectivităţii, cum singur spune, şi omul, prin inteligenţă uriaşă dar rea. Numele de demon cu numeroase variaţii revine ades pe buzele interlocutorilor. Nu ştim altă reprezentare scenică a unui moment shakespearian mai potrivită decît aceea a morţii lui Richard de către Lawrence Olivier. [3] Contracţiile acelea nefireşti de pasăre sau fiară otrăvită ori înjunghiată, rezistenţa la moarte

[1] „*Eu, slugă, mi-am pus viaţa-n joc pe-un zar / Şi-atîrn de un noroc de zar şi moarte*“ ; (actul al V-lea, scena a IV-a, p. 288).

[2] „*Un cal! Un cal! Regatu-mi dau pe-un cal!*“ ; (*idem*, p. 287).

[3] În filmul *Richard al III-lea*.

a unui trup însufleţit de o mare forţă, de o mare energie chiar negativă, au încheiat în sensul adevărat shakespearian tragedia.

Cu moartea lui Richard vîntul de nebunie care trecuse deasupra Angliei a încetat. Richmond, aşezînd la loc toate cele răsturnate, cuminte, dar *„shallow"* [1], aşa cum zicea despre el demonicul său rival, va spune judecînd trecerea lui Richard prin această lume : *„England hath long been mad, and scarr'd herself"* [1].

Dintr-un rege oarecare al Angliei, un feudal setos de mărire, despre care poporul a păstrat tradiţii de spaimă, geniul dramaturgului englez a făcut un erou tragic de primă mînă, concurînd viaţa prin ficţiune adăogată la schema adevărului istoric.

Încă o dată în dramele sale istorice, în cronicile sale, Shakespeare a izbîndit cu realismul său profund, cu perfecta cunoaştere a sufletului omenesc, asupra limitatelor, simplelor date ale istoriei. Prin bogăţia inepuizabilă a detaliilor semnificative din care se alcătuieşte individualizarea artistică, prin unitatea păstrată perfect în diversitatea atît de neobişnuit complexă a caracterului central, prin subordonarea tuturor mijloacelor unei viziuni într-adevăr dramatice asupra universului uman, *Richard al III-lea* se aşază între marile drame shakespeariene.

Şi, asemenea lui Rembrandt sau Bach, Shakespeare a depăşit tiparele convenţionale şi procedeele stabilite ale barocului, folosite de el din belşug, ridicîndu-se deasupra lor prin geniul său, care a scos din viaţă sau a instilat vieţii sensurile şi dramele cele mai adînci. *Richard al III-lea* este încă una dintre victoriile răsunătoare ale realismului rinascimental.

Iar traducerea marelui matematician şi poet Ion Barbu, din nefericire necompletă, dăruieşte ciudatei drame turburătoare echivalenţe anglo-romîne, dintre cele mai strălucite pe care le

[1] *„Timp"* ; (actul al V-lea, scena a III-a, p. 278).
[2] *„Ani, Anglia, nebună, şi-a fost gîde"* ; (actul al V-lea, scena a V-a, p. 290).

ştim. Cele două geme ale actelor ce i se datoresc au fost prinse însă într-o demnă, de metal nobil montură, de priceperea stihuitoare a tînărului orfevru Romulus Vulpescu. Astfel tălmăcirea înmănunchiază dintr-o dată omagiul a două generaţii de poeţi faţă de „marele brit", de „geniala acvilă a Nordului", cum îi spunea cu pasiune admirativă, lui Shakespeare, Mihai Eminescu, cel mai mare poet romîn.

Se cuvine să ne alăturăm toţi în acest omagiu în preajma împlinirii a 400 de ani de la naşterea lui William Shakespeare.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

TABEL CRONOLOGIC

1564 **23 aprilie :** Naşterea lui Wiliam Shakespeare (fiul lui John Shakespeare şi al soţiei sale Mary, născută Arden, în orăşelul Stratford-upon-Avon.

1564 Moartea lui Michelangelo Bounarrotti.
Naşterea dramaturgului elizabethan Christopher Marlowe.

1579 Shakespeare îşi întrerupe studiile la *Free School*, datorită ruinării părintelui său.

1582 Căsătoria lui William cu Anne Hathaway, mai vîrstnică decît el cu opt ani.

1583 mai : Naşterea fiicei lor Susannah.

1585 ianuarie : Naşterea celor doi gemeni Hamnet şi Judith.

1586 Venirea lui Shakespeare la Londra.

1588 Cu înfrîngerea uriaşei flote spaniole, *La Invencible Armada*, Anglia devine stăpîna mărilor.
Apariţia ultimei cărţi a *Eseurilor* lui Montaigne.

Clubul cărţii digitale 2022

1588—1594 Prima perioadă de creaţie : scrie comedii, *concettiste*, bazate pe *imbroglios* — *Chinurile zadarnice ale dragostei, Comedia erorilor, Doi tineri din Verona, Îmblînzirea scorpiei* ; se află sub influenţa lui Marlowe cu care, de altfel, revizuieşte piesele care vor deveni *Henry al VI-lea, cele trei părţi* (1591), scrie *Richard al III-lea* (1593) ce va apărea în 1597. Scrie, în 1593, poemul *Venus and Adonis*, care apare în 1593, *The Rapeo of Lucrece (Răpirea Lucreţiei)*, care apare în 1594, dedicate amîndouă lordului Southampton.

1593 Moare Cristopher Marlowe, autorul tragediilor *Tamburlaine the Great (Tamerlan cel mare), Edward al II-lea, Doctor Faustus.*

1593—1600 A doua perioadă de creaţie shakespeariană — plină de viaţă, celebrînd sentimente puternice şi generoase (dragostea şi patriotismul) ; scrie *Romeo şi Julietta* (1594—1595) ; piesele din istoria Angliei : *Richard al II-lea, Regele Ioan, Henry al IV-lea, partea întîi şi a doua* (1597—1598), *Henry al V-lea* (1599), *Neguţătorul din Veneţia* (1596) ; comediile : *Visul unei nopţi de vară* (1595—1596) şi *Nevestele vesele din Windsor, Mult zgomot pentru nimic* (1598), *Cum vă place* (1599), *A douăsprezecea noapte* (1600—1601) şi o parte din *Sonete.*

1595 Moartea poetului italian Torquato Tasso.

1596 august : Moartea fiului lui Shakespeare, Hamnet, cu care prilej scriitorul se întoarce pentru scurt timp la Stratford.

1597 Shakespeare cumpără casa în care își va petrece ultimii ani, în New Place, la Stratford.

1598 Francis Meres, criticul englez, îl consideră pe Shakespeare drept cel mai mare autor dramatic al vremii, numindu-l „Plaut și Seneca al Engliterei".

1599 Devine acționar al teatrului *Globe*.

1602 Shakespeare cumpără 107 acri de pămînt arabil în Old Stratford.

1600—1607 A treia perioadă de creație — a comediilor amare : *Totu-i bine cînd sfîrșește cu bine*, *După faptă și răsplată*, *Troilus și Cresida* și a dramelor sumbre : *Iulius Cezar* (1600), *Hamlet* (1601, apărută în 1603), *Othello* (1604), *Regele Lear* (1605), *Macbeth* (1606), *Antoniu și Cleopatra* (1607), *Coriolan* (1608), *Timon din Atena* (1607—1608).

1603 Moartea reginei Elizabeth ; suirea pe tronul Angliei a lui Iacob al VI-lea Stuart al Scoției, sub numele de Iacob I.

Obținerea patentei regale care autoriza trupa Burbage, din care făcea parte și Shakespeare, să-și exercite liberă arta.

1607 Susannah, fiica lui William, se căsătorește cu dr. John Hall, un medic vestit ; tatăl ei asistă la nuntă.

1608—1613 A patra perioadă de creație — a seninătății binevoitoare : *Pericle (1608)*, *Cymbeline (1609)*, *Furtuna* (1611), *Poveste de iarnă* (1610—1611), *Henry al VIII-lea* publicată în 1613).

1609 Apariţia *Sonetelor* lui Shakespeare.

1611 Întoarcerea definitivă a lui Shakespeare la Stratford.

1613 Teatrul *Globe* e distrus de un incendiu.

1615 Apariţia ultimei părţi din *Don Quijote* de Miguel Cervantes y Saavedra.

1616 februarie : Shakespeare asistă la căsătoria fiicei sale Judith cu Thomas Quiney.

23 aprilie : Moartea lui William Shakespeare, în aceeaşi zi cu moartea lui Miguel Cervantes y Saavedra.

25 aprilie : Shakespeare e înmormîntat în corul bisericii Sf. Treime din Stratford. Pe mormîntul său se află următoarele versuri :

„Good friend, for Jesus' sake, forbear
To dig the dust enclosed here ;
Blest be the man that spares these stones
And curst be he that moves my bones."

„Prieten scump, fereşte-te să spulberi
Ţărîna încuiată-aici, subt pulberi ;
Blagoslovit fii de-ngrijeşti de túmul
Şi blestemat dac-ai să-mi tulburi scrumul."

(În romîneşte de R. V.)

1623 Apariţia primului *Folio* sub îngrijirea lui John Heminge şi al lui Henry Condell, foşti actori, împreună cu Shakespeare, ai teatrului *Globe*.

Z. D.—B.

ÎN LOC DE NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Un lucru al artei e, în primul rînd, un lucru moral. E imoral să iei în deșert tainul tău de muncă și să nu faci atît de bine cît poți face.

Ion Barbu *Text inedit*,
(Addenda)

La sărbătoarea aniversară a lui William Shakespeare (23 aprilie 1564 — 23 aprilie 1964) literatura romînească de traduceri capătă un dar sărbătoresc : echivalențele poetice ale lui Ion Barbu interpretînd Viața și moartea regelui Richard al III-lea.

Moartea (10 august 1962) nu i-a îngăduit lui Ion Barbu să ofere cititorilor textul integral al tragediei.

Pentru versiunea romînească poetul a folosit textul publicat în The Complete Works of William Shakespeare... London & Glascow, Collins Clear-type Press (Operele complete ale lui W. S... Londra & Glascow, Collins, f.a.), *pp. 673—715.*

Pentru completarea lacunelor rămase în versiunea romînească, în afara ediției engleze mai sus menționate (găsită în biblioteca poetului), m-am adresat, pentru lămurirea unor dificultăți sintactice, versiunii franceze în proză a lui Georges

Duval, Oeuvres dramatiques de William Shakespeare, Paris, Ernest Flammarion, tome deuxième, s.d. (Opere dramatice de W. S., Paris, E. F., volumul al II-lea, f.a.), *pp. 397—515, cît şi celei a lui Joseph Delcourt, tipărită în 1929 în „Colecţia Shakespeare" (text şi traducere) a Societăţii „Les Belles Lettres", Paris. Am urmărit şi am tradus principalele variante ale textului original, care deosebesc prima ediţie* in quarto *(1597) de ediţia* in folio *(1623).*

Acolo unde am crezut că e nevoie am explicat unele referiri sau aluzii din text în notele din josul paginii.

Am alcătuit o schiţă genealogică a principalelor personaje istorice figurînd în tragedia lui Shakespeare spre a înlesni cititorului înţelegerea relaţiilor de rudenie şi a complicatelor filiaţii familiale, cît şi unele, obscure altminteri, mobiluri în virtutea cărora acţionează eroii.

Doamnei Gerda Barbilian, soţia poetului, îi aduc fireştile mulţumiri cuvenite pentru că mi-a pus la dispoziţie manuscrisul original al textului romînesc.

Am îngrijit acest text nu numai cu scrupul filologic, dar şi cu dragostea respectuoasă cuvenită unui vers de aur, aşa cum l-a restituit, cu sunet nestricat, poetul romîn celui englez.

Versurile pe care le-am tradus pentru a împlini golurile rămase au fost închise între paranteze drepte [ ].

Credincios principiului de traducere din Shakespeare al lui Ion Barbu am respectat întocmai (în actele al II-lea, ultima scenă, şi al III-lea, prima scenă) procedeul său: rima sau asonanţa, chiar acolo unde versul englez este alb. „Nu, desigur, cu versul alb nu e nimic de făcut. Zicerea măiestrită îl poate ridica. Pentru cititorul singuratic însă, o tiradă albă dezvoltă un ineluctabil plictis. [...] Saturaţia sonoră, bogăţia aliteraţiilor, armonicele interioare îngăduie limbii engleze luxul «versului alb». Dar limba noastră nu-l rabdă." (Ion Barbu — Text inedit; *vezi* Addenda, *p. 305).*

Un alt principiu fundamental (de altfel valabil pentru orice traducere de versuri) este acela al respectării numărului de versuri al originalului: „De aceea, în primul rînd trebuie

redată zvîcnirea, circuitul discursului. *Din acest principiu decurge obligatoriu :* respectarea strictă a dimensiunilor originalului. [...]

Evident, sarcina e cu atît mai grea. Dar cine e uşuratecul ce-şi închipuie că traducerea lui Shakespeare e un sport? A-l traduce valabil nu înseamnă a-l traduce «scenic» sau «cursiv» sau «poetic» sau «fidel», sau toate la un loc. Înseamnă — cuvîntul îl arunc după o dezbatere cu mine însumi, fiindcă e plin de riscuri, de răspundere şi chiar de ridicul — printr-o prelungită familiaritate cu textul, prin asimilarea lui complectă, cultivînd un entuziasm lucid, şi cîştigat un scurt moment de suflul shakespearian — să încerci să traduci cu geniu.

Altfel e bine să rămînem la vulgarizările în proză, a căror utilitate nimeni n-o tăgăduieşte...“ (Ion Barbu — Text inedit ; *vezi* Addenda, *pp. 306—307).*

Poetul şi-a respectat cu o rigoare de fond (şi nu de formă) principiul acesta ; în actele traduse de el sînt cîteva locuri în care replici destul de lungi capătă, în echivalenţa românească, un vers ori două în plus, evident numai dintr-o strictă necesitate de a reda gîndul shakespearian, economia sintactică a pentametrului iambic englez neputînd fi redată în iambul românesc decît cu preţul sacrificării unor idei ale originalului. Aceste derogări, ce nu aduc, de fapt, decît o întărire a principiului, m-au determinat să lungesc însumi în 7 locuri cu cîte un vers replici imposibil de redat în româneşte la paritate.

Iată un exemplu grăitor al unei astfel de libertăţi pe care mi-am luat-o. În actul al IV-lea, scena a IV-a, v. 75 :

Earth gapes, hell burns, fiends roar, saints pray.

în traducere textuală :

Pămîntul se cască, iadul arde, demonii urlă, sfinţii se roagă.

În versiunea românească cele patru propoziţii şi-au putut găsi loc numai în două versuri :

Se cască ţărna, e-n vîlvori Tartarul,
Răcnesc demónii, şi se roagă sfinţii.

(p. 216 a traducerii de faţă)

Pentru a verifica posibilitatea rezolvării într-un singur vers am fost silit să-mi demonstrez per absurdo : *numai simpla asociere necorelată sintactic de monosilabe româneşti corespunzătoare ar fi fost unica soluţie. Iată cum ar fi arătat versul :*

Lut crăpi, iad arzi, draci ţip', sfinţi rog.

Q.E.D. În toate celelalte cazuri, însă, mişcarea versului original a fost riguros păstrată şi redată cu fidelitate, dacă nu cu har. Versurile întrerupte, cele frînte, pentametrii scurtaţi sau cei lungiţi cu un picior corespund, de fiecare dată, „zvîcnirii discursului" shakespearian.

În Addenda *volumului pe lîngă* Genealogia *amintită figurează maxime şi sentenţii pe care le-am extras din două texte inedite ale lui Ion Barbu :* [Despre traduceri din Shakespeare].

Pentru a păstra, atît cît mi-a fost cu putinţă, unitatea de stil a întregului, am pastişat conştient stilistica de traducător a poetului.

O dată cu scena 1 din actul al III-lea, echivalenţele poetice româneşti date de Ion Barbu tragediei shakespeariene încetează. Tot acolo am considerat că e potrivit să întrerup delicata şi desigur discutabila operaţie de restaurare a lacunelor pe care, numai în temeiul unei îndatoriri a ucenicului faţă de magistru, am îndrăznit s-o întreprind. Poate că dragostea pe care mi-a arătat-o atunci va rămînea blajină şi aceeaşi cu mine.

Treptele prozodice pe care poetul s-a apropiat de însingurarea Poetului nu le pot urca.

Încît, în tovărăşia unei proze lineare, arareori vizitată de ritm, va trebui cititorul să afle care-a fost moartea regelui Richard al III-lea Plantagenet.

ROMULUS VULPESCU

În Bucureşti, la 3 februarie 1964.

TRAGEDIA REGELUI RICHARD,

cuprinzînd
fățarnicele-i uneltiri
împotriva fratelui său Clarence,
vrednicul de plîns omor al nevinovaților
săi nepoți, tiranica uzurpare a tronului,
în sfîrșit întregul curs al fioroasei lui vieți, cît și
cuvenita lui moarte, întocmai cum a fost jucată
de curînd de supușii mult-onorabilului
Lord Șambelan. La Londra, tipărită de
Valentin Sions, pentru Andrew
Wise, locuind lîngă cimitirul
St. Paul, la firma
Îngerul, în 1597.

DRAMATIS PERSONAE

REGELE EDWARD AL IV-LEA.

EDWARD, *prinț de Wales,* apoi REGELE EDWARD AL V-LEA } *copiii* REGELUI
RICHARD, *duce de York.* } EDWARD AL IV-LEA.

GEORGE, *duce de Clarence.* } *frații*
RICHARD, *duce de Gloster,* mai tîrziu } REGELUI.

REGELE RICHARD AL III-LEA.

Băiatul lui CLARENCE.

HENRY, *conte de Richmond,* apoi REGELE HENRY AL VII-LEA.

CARDINALUL BOUCHIER, *arhiepiscop de Canterbury.*

THOMAS ROTHERAM, *arhiepiscop de York.*

JOHN MORTON, *episcop de Ely.*

DUCELE DE BUCKINGHAM.

DUCELE DE NORFOLK.

CONTELE DE SURREY, *fiul său.*

CONTELE RIVERS, *fratele* REGINEI ELIZABETH (soția REGELUI EDWARD AL IV-LEA).

MARCHIZUL DE DORSET. } *fiii*
LORDUL GREY. } REGINEI ELIZABETH.

CONTELE DE OXFORD.

LORDUL HASTINGS.

LORDUL STANLEY.

LORDUL LOVEL.

SIR THOMAS VAUGHAN.

SIR RICHARD RATCLIFF.

SIR WILLIAM CATESBY.

SIR JAMES TYRREL.

SIR JAMES BLUNT.

SIR WALTER HERBERT.

SIR ROBERT BRAKENBURY, *locotenentul Turnului.*

CHRISTOPHER URSWICK, *preot.*

Alt preot.

Lordul Primar al Londrei.

Şeriful de Wiltshire.

ELIZABETH, *regina Angliei, soţia* REGELUI EDWARD AL IV-LEA.

MARGARET, *văduva* REGELUI HENRY AL VI-LEA.

DUCESA DE YORK, *mama* REGELUI EDWARD AL IV-LEA, a lui CLARENCE şi a lui GLOSTER.

LADY ANNE, *văduva lui* EDWARD, *prinţul de Wales, fiul* REGELUI HENRY AL VI-LEA ; măritată apoi cu DUCELE DE GLOSTER.

Fata lui CLARENCE (MARGARET PLANTAGENET).

Lorzi *şi alţi* Curteni ; *doi* Nobili, *un* Scutier, *un* Grefier, Cetăţeni, Ucigaşi, Crainici, Soli, Spectre, Oşteni etc.

Locul — Englitera

ACTUL ÎNTÎI

Scena I

LONDRA. O stradă.

Intră Gloster.

GLOSTER

Mutată este iarna silei aspre
În vară-naltă, de-al tău soare[1], York!
Iar norii gravi şi mulţi ai Casei noastre,
Prin oceăn căzuţi, nu se întorc.
Sînt frunţile încinse azi cu lauri:
Ciuntite arme înfloresc pereţii,
Alarmele se stîmpără-n ospeţe,
Iar marşul cel de plumb, în dulci cadenţe.

[1] Aluzie la stema lui Edward al IV-lea, care înfăţişa un soare, evocînd, zice-se, cei trei sori ce i-au apărut în bătălia de la Mortimer's Cross (1461), unde i-a învins pe Lancasterii conduşi de contele de Pembroke.

Zbîrcita-i față Zeul și-o descruntă,
Și-n loc să mîie,-n zale, armăsarii
Prin tabere, ca reci, leite-alaiuri,
Azi în iatac slăvit el sprinten zburdă,
În lîncedul acord al unei harfe.
Dar eu, croit ce nu sînt pentru tumbe
Și nici menit s-alint oglinzi deșarte ;
Pecetluit, lipsit de mîndrul mers
Ce-ntoarnă din cărări ușoare iele :
Eu, jefuit de cumpăna măsurii,
Dat lipsă la cîntar de firea hoață,
Grăbit, ajuns prea iute la soroc,
În lumea ce respiră,-mpins ne-gata,
Și-anume-atît de strîmb și fără formă
Încît se dau, de stau, la mine cîinii :
Eu timp nu aflu, loc, nici desfătare
În ciripitul slab al păcii tineri,
Decît pîndindu-mi umbra lungă-n soare,
Visînd la strîmba mea alcătuire.
Încît, cum nu pot fi acel ibovnic
Ce trece-n vorbe dulci o dulce zi,
Fac legămînt să fiu de-acum hainul,
Să-nec în ură : joc, zădărnicii.
Urzeli țesut-am — iscusit întinse —
Și bete proroci, răvașe, vise,
Pe frate-meu Clarence s-asmut în rege,
Pe rege, în Clarence, cu oarbă ură.
Și dacă Edward, riga, fi-va drept

Cît eu caiafă,-ntortochiat, deştept,
Chiar astăzi Clarence va fi luat pe sus,
Căci prorocirea spune cum că „G"[1]
Sămînţa lui Edward o va stîrpi.
Gînduri, intraţi în suflet ! Vine Clarence.

Intră Clarence întovărăşit de cîţiva paznici şi de Brakenbury.

Frate, salut ! Ce-nseamnă-atîţia paznici
Pe lîngă Voi, armaţi ?

CLARENCE

Măria-sa.
Găti acest de potere duium
Să facă sigur drumul meu la Turn[2].

GLOSTER

De ce acest surghiun ?

CLARENCE

Mă chiamă George.

[1] Citeşte : *gi.*

[2] Construcţie londoneză menită la început a fi o fortăreaţă de apărare a oraşului ; mai tîrziu a devenit reşedinţă regală şi închisoare pentru nobili.

GLOSTER

O, nobil lord! Ce vină aveţi Voi!
Făcuţi sînt naşii pentru-aşa convoi.
Sau riga vrea să-i schimbe, iar acum
Şi pune de cristelniţă în Turn?
Dar ce se-ntîmplă, Clarence, nu poţi spune?

CLARENCE

Da, Richard, dac-aş şti. Dar nu ajung
Singur să ştiu ce este. El — aud —
La vise, profeţii, urechi ascute
Şi buchile de „G" le despăduche.
Un zodiaş i-a zis aşa: *«Prin „G",*
Urmaşii tăi din tron vor asfinţi».
Şi cum — pre nume George — încep cu „G",
În gîndul lui *acela eu* aş fi.
Asemeni fleacuri seci — alt lucru nu e —
Îndeamnă-a sa-Înălţime să mă-ncuie.

GLOSTER

Aşa e cînd muierile dispun.
Nu regele te mînă azi la Turn,
Clarence, ci lady Grey [1], nevasta. Numai

[1] E vorba de regina Elizabeth. Vezi actul I, scena a III-a, p. 41, n. 1, şi *Genealogia*, schh. IX, X, XII.

Ea-l întărîtă-aici, sileşte mîna-i.
N-a fost tot ea şi vrednicul ei frate,
Anthony Woodville [1], sfînt tăiat din carte,
Ce l-au împins să zăvorească-n Turn
Pe lordul Hastings, pînă chiar acum ?
Scăpaţi nu sîntem, Clarence, ia aminte !

CLARENCE

Pe sfîntul cer ! Azi nimeni nu e sigur :
Doar rudele reginei şi-acei soli
Ai regelui — nocturni — la doamna Shore [2].
Auzi ce mult lord Hastings, ce plecat,
De ea, să-l slobozească, s-a rugat ?

GLOSTER

Zeiţei Shore jelind amar, cu hohot,
Pe cancelarul nostru, iată-l slobod !
Vezi dar : din toate cea mai bună cale
La rigă să te-nţepeni în favoare
E pentru Shore s-alergi, să-i porţi culoarea.
Zăcaşa,-umblata văduvă tîrzie
Şi ea, de crai urcate-n boierie,
Sînt tari surate azi pe monarhie.

[1] Contele Rivers ; vezi actul I, scena a III-a, p. 41, n. 1, şi *Genealogia*, sch. IX.

[2] Citeşte : *şor*.

BRAKENBURY

Milostivirea voastră să mă ierte !
De rege însă pus sînt înadins
Ca nimenea — om prost fie sau prinţ —,
Să nu vorbească-n taină cu-al său frate.

GLOSTER

Dreptate ai, cinstite Brakenbury [1].
Dar vin' s-auzi ce zic conspiratorii.
Nici vorbă de vînzare. Noi spuneam
Că regele e înger ; şi de neam
Regina : verde încă, ne-zăcaşă ;
Că dama Shore picioare drăgălaşe,
Cireşi de buze, vesel ochi şi limbă
De miere are. Iar regina schimbă
Cuscreniile-n nobili. Ce-ai de zis ?

BRAKENBURY

La astea toate, *my lord*, nu am treabă.

GLOSTER

Cum, treabă n-ai cu dama Shore ? Ascultă :
Cel ce nu are, fără doar de *unul*,
S-o spună-n şoaptă, singur. Altfel : Turnul.

[1] Citeşte aproximativ : *breicnbörii*.

BRAKENBURY

Şi cine-i acel *unul*, lord ?

GLOSTER

Ei, cin', de...
Bărbatul ! — Şi-acum, slugă, hai, mă vinde...

BRAKENBURY

Milostivirea voastră-mi ierte graba
Şi curme-aici cu ducele sporoava

CLARENCE

Noi ştim consemnul vostru. Ne plecăm.

GLOSTER

Supuşi reginei, iată, ascultăm.
Rămîi cu bine, frate. Eu mă duc
La rege. Însă orice-ai vrea să-nfrunt,
— De-ar fi să chem pe văduva Grey soră —
Voi înfrunta, doar slobod să fii iară.
Năpasta, frate, îşi năzare chipu-i
Şi sînt mişcat mai mult decît ţi-nchipui.

CLARENCE

Ştiu, nimănuia dintre noi nu-i place.

GLOSTER

Dar lasă, nu-ţi fă gînduri, fii pe pace :
De-a trebui, în loc, osînda-a-ţi face,
Surghiunul tău la Turn mult nu va ţine.

CLARENCE

Acum purced. Îţi zic, rămîi cu bine !

Exeunt[1] *Clarence, Brakenbury şi* Garda.

GLOSTER

Mergi, umblă drumul cel fără întoarceri,
O, limpede, bun Clarence. Suie-n carceri
De Turn, să te împing în cer mai scurt,
În cer, ploconul meu de va fi vrut.
— O, dar ce văd ? Nou-slobozitul Hastings !

Intră Hastings.

HASTINGS

Zi bună îţi urez, mărite prinţ !

[1] *Ies* (în lat. în orig.) ; ca şi *exit* (iese), indicaţie de regie din teatrul antic latin, păstrată de Shakespeare în piesele sale.

GLOSTER

O zi la fel, cinstit lord-cancelare !
Binevenit fii iar în liber aer.
Cum ai trecut, *my lord,* întemniţarea ?

HASTINGS

Răbdînd, o, doamne,-aşa cum fac toţi prinşii.
Dar voi veghea să-mpart la toţi prinoase
Cîţi puseră la umbră-a' mele oase.

GLOSTER

Desigur ; tot aşa va face Clarence.
Aceiaşi dúşmani tari : aceeaşi ură.
Cei care azi îl au, ieri vă avură.

HASTINGS

Nedrept că ei zăbreluiesc vultúrul,
Cînd pradă slobod pajera şi uliul.

GLOSTER

Veşti rele,-afară ?

HASTINGS

Rele, înăuntru.
Slăbit, pe rege-l biruie urîtul ;
Iar doctorii sînt trişti şi scot oftări.

GLOSTER

Pe Sîn Pavel ! Rea veste-n adevăr !
O ! S-a lipsit un prea lung timp de toate :
Crăiasca fiinţă şi-a fărămiţat-o.
Nu, nu ! Prea e cumplit, cînd stau să judec.
Ce crezi, e-n pat şi-acum ?

HASTINGS

Da, lord.

GLOSTER

Mă-ntunec.
Ia-o-nainte, Hastings. Vin pe urmă.

Exit Hastings.

Nu vreau să moară-acum — deşi mă costă —
Cît nu-l pornesc, în răpi [1], cu cal de poştă,
Pe George la cer. Merg deci să-i aţîţ ura,
Călind minciuni cu grele, tari temeiuri.
Şi dacă torsul gînd va izbîndi,
Clarence nu mai înfruntă-o nouă zi.
Atunci pe riga Edward cheme-l Domnul
Şi lese-mi lumea, larg să-i bîntui somnul.
Voi lua pe-a lui Warwick mai mică fată.

[1] La iuţeală, degrabă.

Cum ? Eu ? Cînd i-am ucis bărbat şi tată ?
Da : cel mai scurt, să schimb deplin cîntatul
Leliţei noastre, e să-i fiu bărbatul
Şi tatăl. Nu de patul ei flămînd,
Ci pentr-un mult-închis şi tainic gînd
Ce voi atinge-abia tîrziu, la nuntă.
Dar vînd la piei, iar urşii tot în munte :
Clarence răsuflă, Edward n-a-nchis ochii ;
Cînd vor păli, voi număra bobocii.

Exit.

Scena a II-a

LONDRA. Altă stradă.

Apare, purtat într-un sicriu deschis şi păzit de oşteni nobili, înarmaţi cu halebarde, leşul regelui Henry al VI-lea. Pe lîngă sicriu, lady Anne, ca bocitoare.

ANNE

Aşterneţi lin slăvite-aceste moaşte,
— De poate-nchide o raclă-ntr-însa slava —
Cu multe griji să plîng pe seceratul,

De mîntuire purtător Lancaster !
Ca fierul rece chip de biet sfînt rege,
Cenuşă stinsă-a casei Lancaster !
Tu, scurs de sînge rest al unui sînge
De regi, primeşte să-ţi strig umbra,
Al bietei Anne bocet să-l audă :
Al Annei lui Edward, jertfitul fiu,
Prin mîna ce aceste răni înscrise.
În ale trupului tău largi ferestre
Un leac fără nădejde ochii-mi verse !
Ah, inima şi mîna ce le sparse
Zgîrcească negre, sus, pe ruguri arse !
Tras fie sîngele ce sînge trase !
Întîmpine mai fioroasă soartă
Pe urgisitul ce ne urgisi,
Cît la năpîrci, paianjeni ori la broaşte
Buboase, veninate, pot dori !
Copil de-o zămisli, lepădat fie,
Anapoda şi ne-la timp ivit,
De-a cărui amurgită năzărire
Înghieţe sînul ce l-a ocrotit :
El, singur făt al unei mari răstrişte !
Nevastă de-o avea, mai pustiită
Prin moartea lui ajungă decît eu,
Prin tînărul meu lord şi, vai, prin tine !
Hei, în spre Chertsey, cu povara sacră,
Din Sîn Pavel [1] mutată-n alt mormînt,

[1] Catedrala Saint Paul din Londra.

Curteni! De v-o fi greu, făclii şi raclă
Jos puneţi, pe *King*[1] Henry să-l mai plîng.

Purtătorii *ridică leşul şi păşesc mai departe. Intră Gloster.*

GLOSTER

Voi, cei cu leşul, staţi, în drum lăsaţi-l!

ANNE

Ce negru vrăjitor stîrni vedenii
Să ţină calea milei şi pomenii?

GLOSTER

Nemernici, leşul jos, sau, pe Sîn Pavel,
Fac leşuri reci din voi cîţi n-ascultaţi!

ÎNTÎIUL CURTEAN

În lături, doamne, loc pentru sicriu!

GLOSTER

Dulău lăbos! Stai smirnă cînd grăiesc.
Securea sus, mai sus de piept crăiesc!

[1] În limba engleză — *rege.*

De nu, te culc în praf, pe Sîn Pavél,
Şi-n pinteni te sfîşii, milog mişel !

Purtătorii *lasă jos racla.*

ANNE

Cum, tremuraţi ? Pe toţi vă umple spaima ?
Ah, nu vă cert. Sînteţi cu toţii humă,
Şi ochi de om n-au înfruntat pe Naiba.
Piei îndărăt, la iadul ce te mînă !
Puteri avuşi pe trupul de ţărînă,
Dar sufletul îţi scapă. Hai, te surpă !

GLOSTER

Doamnă-a milostivirilor, eşti aspră !

ANNE

Drac necioplit, te cari din calea noastră ?
Ai prefăcut în iad al tău : grădine
Foşnind de-afurisenii şi suspine.
Spurcatele-ţi isprăvi de te desfată,
De fruntea lor te-apropie şi cată.
Curteni, priviţi, priviţi, minunea-nvinge :
Dezghieţ de răni regeşti ce iar dau sînge ![1]

[1] Superstiţia pretindea că în prezenţa asasinului rănile victimei începeau să sîngere.

Roşeşte, maldăr gros de urîciune!
Dogoarea ta descetluí fîntîna
Atîtor vine reci, nelocuite.
Ivirea ta neomenească, uite,
Dezleagă un potop de ape crunte.
Izvor al sîngelui, cer sfînt, răzbună!
Pămînte însetat ce-l bei, răzbună!
Loveşte, cer, cu fulgerele ţeasta-i!
Te cască, humă, în adînc să-l mistui,
Cum sugi acum slăvitul vin de rege,
Măcelărit de-un braţ fără de lege!

GLOSTER

Domniţă, nu cunoşti canonul milei?
Doar bine — răului; iubire — silei.

ANNE

Păgîne, tu de nici o lege nú ştii,
Cînd milă ştie fiara-n fundul cuştii.

GLOSTER

Milă nu ştiu. Deci nu sînt fiara asta.

ANNE

Minune, cînd un drac şi-arată faţa!

GLOSTER

Minune mai, cînd îngerul se-ncruntă.
Îngăduie, desăvîrşire multă,
De-acel închipuit, hain măcel,
Aci cu de-amăruntul să mă spăl.

ANNE

Îngăduie, duhoare fără nume,
De rele săvîrşite înadins,
S-afurisesc afurisitu-ţi ins.

GLOSTER

Mai mîndră decît limbile pot spune,
Dă-mi un răgaz să aflu iertăciune.

ANNE

Mai noduros decît cuprinzi în gînduri,
Îţi dau răgaz, dar scurt, să mi te spînzuri.

GLOSTER

Pierzînd nădejdea, vinovat aş trece.

ANNE

Măruntă-această vină ţi s-ar trece.
Îţi vei fi luat cinstit odată viaţa,
Cel ce-n necinste ai ucis atîţia.

GLOSTER

Poate nu eu.

ANNE

Trăiesc deci, poate, încă.
Dar nu, sînt morţi, prin tine, neagră slugă.

GLOSTER

Nu ţi-am ucis bărbatul.

ANNE

Deci, e viu.

GLOSTER

E mort, dar de Edward pus în sicriu.

ANNE

Gît slut, mă minţi: regina Margaret
Doar a văzut, fumînd de sînge drept,
Cuţitul tău în el. Apói l-ai vrut
În ea, dar fraţii tăi te-au abătut.

GLOSTER

Întărîtat eram de bîrfitoare,
Ce vina lor mi-o ridica-n spinare.

ANNE

Întărîtat de minţile-ţi pustii,
Ce n-au visat decît măcelării.
Ai omorît pe rege, spune?

GLOSTER

Sigur.

ANNE

Da, sigur, porc-ţepos? O, Doamne,-atunci
Fă sigur cu osînda să-l ajungi!
King Henry era bun, blajin, cucernic.

GLOSTER

Deci tot mai mult de Domnu-n ceruri vrednic.

ANNE

E-n cer, iar tu, gonit de a lui smirnă.

GLOSTER

Să-mi mulţumească. L-am împins cu-o mînă.
Nu ăst tărîm, ci-nalte-acele locuri
Sînt pentru el.

ANNE

Iar pentru tine, focul.

GLOSTER

Ştiu eu alt loc în care mi-ar fi rostul.

ANNE

Turnul de piatră.

GLOSTER

Nu : iatacul vostru.

ANNE

Rea-i liniştea cămării unde zaci.

GLOSTER

E rea fără de tine, dulce vraci.

ANNE

Aşa rămîie.

GLOSTER

Însă, lady Anne,
Lăsînd tăierea-n vorbe, jocul van,
Şi lunecînd pe drumuri mai încete :
— E braţu-acesta,-ntreb, ce moarte dete
Plantageneţilor Edward şi Henric
Decît îndemnul însuşi, mai nemernic ?

ANNE

Pe rînd ai fost îndemn şi ai fost faptă.

GLOSTER

Mîndreţea ta, ce-n somnuri mi se-arată,
Şoptise să despic pămîntu-n cruce,
Pe-un ceas trecut pe sînul cel mai dulce.

ANNE

De-ar fi cum şuieri, uite, ucigaşe,
Mi-aş sfîşia cu unghiile-obrajii.

GLOSTER

Crezi, ochii mei putea-vor scăpătatul
Atîtui farmec, liniştiţi să-ndure ?
Îl voi păzi, cum cortul lui, soldatul !
Asemeni lumii bucurate-n soare,
Într-însul mă desfac. Mi-e ziuă, viaţă.

ANNE

Noapte şi moarte copere-le-n ceaţă !

GLOSTER

Lumină-mi eşti, deci singură te blestemi.

ANNE

Aş vrea să fiu, cu focul să te-amestec.

GLOSTER

Lucrare ce făptura depăşeşte,
Să te răzbuni pe cel ce te iubeşte.

ANNE

Ba dimpotrivă : socotită, dreaptă,
Pe cel prin care-ai fost însingurată.

GLOSTER

Nu, lady, cine ţi-a răpus bărbatul
A vrut să te ajute spre un altul.

ANNE

Unul mai bun ? Din cer cum să-l aducă ?

GLOSTER

E printre noi, iar dragostea-l usucă.

ANNE

Cine-i ?

GLOSTER

Plantagenet.

ANNE

Ei, da, tot dînsul.

GLOSTER

Acelaşi neam, dar mai subţire insul.

ANNE

Unde-i ?

GLOSTER

Aici.

Ea îl scuipă.

Scuipatu-ţi şade bine.

ANNE

Prefacă-se-n otravă pentru tine.

GLOSTER

Nicicînd, venin din mai serafic lac.

ANNE

Nici, atîrnînd pe-un mai pocit brotac.
Piei dinainte-mi, brîncă a privirii !

GLOSTER

Vai, aceşti ochi îmi obrîntiră firea.

ANNE

Smei dac-ar fi, şi trăsnet, să te-mpartă.

GLOSTER

De ce nu sînt cum spui, să pier deodată !
Aşa, ei mă ucid cu vie moarte...
Căci ochii tăi mi-au stors întîi cleştare,
M-au ruşinat de o străină rouă !
Da, ochii mei, căinţa ce nu-i udă,
Uscaţi şi cînd, de jale frînţi în două,
York tatăl şi Edward orbeau, s-audă
Cum Rutland, lung rugînd, îngenunchiase
Lui Clifford, negrul chip, şi spadei trase.
Da, seci şi cînd războinicul tău tată
Ne zugrăvi pe răstignitul York,
— Poveste de suspine-ntretăiată, —
Cînd cei din jur avură-obrajii lor
Ca pomii, frunza-n ploaie ;-n acel timp
Bărbaţii-mi ochi curmau podoaba simplă.
Dar ce mari cumpeni nu ştiură,-n schimb
Mîndreţea ta ştiú : plîns orb îi umple !

N-am stat vreodată semen să înduplec :
Prinsese graiu-mi numai vorbă crudă.
Eşti însă azi înalta mea feudă,
Trufia e-n genunchi. Cuvîntul — slobod

Ea îl priveşte batjocoritor.

Nu-ţi vinde gura silei ! E lăsată
Sărutului, domniţă, şi nu scîrbei.
Iar, dîrză, de nu uiţi şi judeci : plată,
Mă-nchin ! Îţi trec puterea-acestei săbii.
Binevoieşte ! Ascunde-o-n acest piept,
Dezleagă, abur, tot ce te iubeşte !
Gol, iată-l dărui fierului mult-drept,
Cer moarte în genunchi.

Îşi despoaie pieptul ; ea-l apropie cu spada.

Lady, nici frică,
Nici preget mult ! Eu am ucis pe rigă.
Icoana ta îmi dase,-n murmur, sfatul.
Sfîrşeşte-mă ; eu ţi-am sfîrşit bărbatul

Ea îi ameninţă iar pieptul.

Căci slava ta şi-n iaduri mă petrece

Ea lasă să-i scape sabia.

Culege greul fier — ori mă culege

ANNE

Măsluitoare, sus ! Nu te rabd viu,
Dar gîdele tău, uite, n-am să fiu.

GLOSTER

Cere-mi să mor şi voia împlinită-i !

ANNE

Nu ţi-am cerut ?

GLOSTER

Erai atunci pornită.
Dar cere-mi iar, şi una cu porunca,
Aceste mîini, ce dragostea îţi stinse,
De dragul tău sting una mai adîncă.
Fii îndoit părtaşă cui ucise !

ANNE

De-aş şti ce-nchizi în gînd !

GLOSTER

Cuvîntul mi-e oglindă.

ANNE

Gînd, vorbă poate mint.

GLOSTER

Deci totul va să mintă.

ANNE

Ei, las', ridică fierul !

GLOSTER

Să facem legămînt.

ANNE

Încet, cu binişorul.

GLOSTER

Nădejde-ngădui, da ?

ANNE

Ne-ngăduim la fel !

GLOSTER

Să pui acest inel.

ANNE

Îl pun, dar n-am spus da.

Ea își pune inelul.

GLOSTER

Te uită : degetul, veriga-l prinde
Cum sînul tău, sărmana-mi inimă.
Gătită îndoit arăți. Te prinde !
Și dacă biata-mi umbră poate să
Cerșească înspre mîna ta de nalbă,
Obolul zvîrle-i-l, și-o scapi de veci !

ANNE

Anume ?

GLOSTER

Înnorată-această treabă
Cui plînsul se cuvine, să o treci.
Apoi îndrumă-te spre Crosby Place [1]

[1] Palat construit în 1466 de sir John Crosby (băcan și negustător de lînă), care-a murit în 1475 ; citește aproximativ : *ples.*

Şi eu — de cum voi isprăvi s-aşez
În schit, la Chertsey, acest vrednic rege :
Cu mult alai, căinţe, plîns — voi merge
Să te ajung. Din tainice cuvinte
Mi le-nvoieşte-acestea. Rog, fierbinte !

ANNE

Cu toată inima. Spui drept, mă bucur
Să văd mijind al pocăinţei mugur.
Tressel şi Berkley, voi mă veţi petrece !

GLOSTER

Zi-mi bun-rămas.

ANNE

Mult ceri. Atît nu merge.
Dar fiindcă singur ţii să predici cum
Să te alint... zi c-aş fi zis : drum-bun !

Exeunt lady Anne, Tressel şi Berkley.

GLOSTER

Curteni, luaţi leşul !

UN CURTEAN

Înspre Chertsey, lord ?

GLOSTER

Nu, dar la Fraţii-Albi. Vin eu să văd.

Exeunt toţi ceilalţi, cu leşul.

Mai fu leoaică-aşa descătuşată ?
Mireasă,-n bocet, ástfel cîştigată ?
O am curînd, dar nu va ţine mult...
Cum ? Eu, ce socru, soţ iubit i-am smult,
Să-i fi călcat a inimii grea ură,
Răpind-o plînsă, cu blesteme-n gură,
Al jalei ei crunt martur, în cosciug ?
Cu Dumnezeu şi gîndu-i împotrivă-mi,
În jur, cu nici un prieten să m-ajut ?
Doar Naiba despuiat şi strîmbătatea ?
Şi totuşi, să cîştig : un cer, pe-un lut ?
Ha !
Edward, viteazul prinţ ! Să fi uitat ea
Pe al ei domn, de braţu-mi străbătut,
În toană rea, cum spinteci vietatea,
La Tewksbury, sînt nici trei luni de-atunci ?
Mai bun, mai drăgăstos lăstar domnesc,
Croit din plin de-a firii dărnicie,
Deştept, brav, tînăr şi pe drept regesc,
Aşa cum mari de vremi n-or şti să-nvie ?
Şi ochii,-acum, să-i fi plecat pe mine,
Ce tuns-am spicul zveltului ei prinţ,
Sortind-o unui pat pustiu ; pe mine,
Ce-n *jumătate* Edward *tot* sînt prins ?

Ce şchioapăt greu şi seamăn c-un arţar ?
Ducatul meu întreg, pe-un crăiţar ! —
Văd astăzi : mi-am necunoscut făptura.
Cum, nu ştiu singur. Însă ea găseşte
Că-i umplu minunat căutătura !
Oglindă voi tocmi, ce mă-ndoieşte,
Voi ţine cu simbrie croïtori
Să-mi prindă nurii-n mode cît mai noi.
Cum în hatîr, de azi mă simt cu mine,
Puţină cheltuială se cuvine.
— Să torn întîi în groapă-acel fîrtat
Şi-apoi, în răpi, la-al dragostei oftat ! —
— Soare străluce ! Cît nu am oglindă
Chem drumul, zidul, umbra să-mi întindă.

Exit.

Scena a III-a

LONDRA. O cămară în palat.

Intră regina Elizabeth, lord Rivers şi lord Grey.

RIVERS

Doamnă, lăsaţi ! Amnarul cît mi-l scapăr,
Şi Înălţimea-sa iar va fi teafăr.

GREY

Mîhnire de-i arăţi mai rău îl vatămi.
Din grija sfintei mile, fii bărbată !
Slujeşte-i glume vii, nu rugă blîndă.

REGINA ELIZABETH

Şi de s-ar săvîrşi, ce mi se-ntîmplă ?

GREY

Vei pierde-asemeni domn. Nimic încolo.

REGINA ELIZABETH

O pierdere ce-ncuie-n ea tot golul.

GREY

C-un fiu vru bine-un cer să te cuvinte.
Această mîngîiere stă-nainte.

REGINA ELIZABETH

E prea mic, din păcate. O să cază,
Copil cum e, în a lui Gloster pază,
Ce nu tînjeşte mult de-al nostru dor.

RIVERS

S-a legiuit să-i fie-nvăţător ?

REGINA ELIZABETH

Pecetea doar lipseşte, pusă-n cruce,
Dar va cădea... cînd riga se va duce.

Intră Buckingham şi Stanley.

GREY

Vin lord de Buckingham şi lordul Stanley.

BUCKINGHAM

Ceas bun de zi, crăieştii voastre mile !

STANLEY

Voioasă fiţi iar, doamnă, cum aţi fost !

REGINA ELIZABETH

Contesa Richmond [1] însă-ar găsi prost

[1] E vorba de Margaret, fiica lui John Beaufort, primul duce de Somerset. S-a căsătorit cu Edmund Tudor, conte de Richmond, fratele vitreg al regelui Henry al VI-lea. Cu Edmund Tudor a avut un fiu, care-a ajuns regele Henry al VII-lea. După moartea primului soţ s-a căsătorit cu sir Thomas Stanley ; vezi *Genealogia*, schh. V, VIII.

S-adauge urării un *amin.*
Deşi nevastă-ţi este, nu înclin,
O, bun lord Stanley, să-ţi găsesc o vină
La ifosele ei, ce ne dezbină.

STANLEY

Adînc vă rog, nu puneţi crezămînt
În rele limbi şi mincinoase plîngeri.
Ori, dacă vreun temei vor fi avînd,
Iertaţi posace gînduri ce — eu cuget —
Nasc poate din sfîrşeli, nu firea ei.

REGINA ELIZABETH

Văzut-ai azi pe rege, lord Stanley ?
Şi eu şi ducele de Buckingham [1]
Gătim acum pe rege să-l vedem.

REGINA ELIZABETH

Cum vi se pare însănătoşirea ?

BUCKINGHAM

Mai ager azi ne-ntîmpină sosirea.

[1] Citeşte aproximativ : *băchinghem.*

REGINA ELIZABETH

Dea Domnul sfînt! Ţinut-aţi judecată?

BUCKINGHAM

Vai, doamnă, da. Înţelepciunea-i cată
Pe fraţii tăi, cu fratele-i Richard
Deoparte şi cu lordul cancelar
De alta, să-i îmbune dinainte-i.

REGINA ELIZABETH

De-a fi a bine. Însă nu va fi,
Şi ziua noastră prinde a murgi.

Intră Gloster, Hastings şi Dorset.

GLOSTER

Mă vatămă şi nu voi îndura!
— Cine s-a plîns că sînt ciufut — la rege —
La inimă că nu-i voiesc avea?
Pe Pavel sfînt! Acela înţelege,
Înveninînd, să-l cruţe-anapodá.
De nu ştiu poleí, nici vorbă dulce,
Zîmbi la feţe, sfori în dos a trage,
Dresate curtenii, saluturi frînce:

Duşman ce se amînă sînt, ce tace !
O fire dreaptă,-n luptă limpezită,
Nu poate trece-odată nebîrfită
De mătăsos-viclenii soitari ?

GREY

Cui spuneţi, doamne,-aceste vorbe tari ?

GLOSTER

Ţie, ce domn nu eşti, nici suflet tare.
Cînd am adus vreodată vătămare
Ţie, ori ţie : unuia din tagmă ?
Ciume ! De cum măria-sa vă chiamă
— Păzească-l Domnul, altfel decît voi ! —
Îl grămădiţi cu desmăţate plîngeri,
De nu-şi mai ia răsufletu-napoi.

REGINA ELIZABETH

Cumnate Gloster, crede-mă, dai greş :
Edward, mişcat la singuru-i îndemn
— Nu la străine pîre, cum gîndeşti —
Simţind dogoarea-a' talei uri — mă tem,
Vădită-n fapte cu statornicie
Copiilor şi fraţilor şi mie,
— Te-aduce azi. Poate va da, la urmă,
De firul relei voie-a ta ! — şi-l curmă.

GLOSTER

Ce să mai zic ? E tot pe dos. Fireşte :
Ciori unde pradă, vultur se sfieşte.
Cînd soitarii unşi sînt în altar,
Schimbat e slujitoru-n soitar.

REGINA ELIZABETH

Ştiu unde vrei să baţi, cumnate Gloster !
Nu-mi místui înălţarea [1], prieteni mari...
N-aş vrea să-mi fii vreodată adăpostul !

GLOSTER

Azi însă voi ne faceţi zile-amari.
Clarence e-nchis prin jocul tău de iţe ;
Eu, sus, scîrbit : mari lorzi de veche viţă,

[1] Elizabeth era fiică din a doua căsătorie a Jacquelinei de Luxemburg, ducesa de Bedford, care, după moartea ducelui, a devenit soţia unui simplu gentilom, sir Richard Woodville. La rîndu-i Elizabeth s-a măritat cu sir John Grey de Groby, care a căzut în bătălia de la Saint Albans, luptînd pentru Lancasteri. După moartea soţului ei şi după confiscarea averii de către cei din casa York, Elizabeth s-a retras, împreună cu copiii, la Grafton, în Northamptonshire, la tatăl ei, sir Richard Woodville. Regele Edward aflat la o vînătoare s-a abătut pe la castelul Woodville. Cu acest prilej tînăra văduvă Elizabeth Grey i-a implorat mila pentru copiii ei, privaţi de avere. Îndrăgostit, regele s-a căsătorit în taină cu ea la Grafton ; vezi şi *Genealogia*, schh. V, IX.

Ţinuţi departe.-N vreme ce pitace
Din condice ies zilnic să-i îmbrace,
Lorzi noi, cîţi nici un frînt pitac făceau.

REGINA ELIZABETH

Pe Cel ce-nalţă la temuta-mi treaptă
Dintr-o mai mică soartă, ce-mi pria,
N-am pus la rigă vorbă rea, nedreaptă,
Lui Clarence împotrivă ; ci, de-i vrea
Să crezi, făţiş îi luai-aprinsă parte.
— Lord, în ocară mergi mult prea departe
Şi ţeşi în juru-mi joase bănuieli.

GLOSTER

Tăgăduieşti c-ai fost uneltitoare
Într-a lui Hastings veghe la răcoare ?

RIVERS

Tăgăduire poate, doamne, fiindcă...

GLOSTER

Poate, lord Rivers ! Nu te îndoí.
Şi încă mult peste tăgăduí...
În slujbe mari, de pildă, să vă-mpingă,

Să jure-apoi că n-a fost mîna ei,
Ci vaza voastră, singurul temei.
Ce poate încă ? — Hei, să ia bărbat !

RIVERS

Să ia bărbat ?

GLOSTER

Să ia bărbat, fireşte, ba chiar rege,
Fecior ce-i şade bine despuiat.
— Bunica ei ştiú mai prost alege !

REGINA ELIZABETH

Lord Gloster, am rămas prea lung să-ndur
Mustrări netoate, veninate şotii.
Pe dreptul cer ! voi spune rigii, jur,
De grelele batjocuri ce-mi împrăştii.
— Fir-aş fi fost vreo slujnică de han
Decît aşa regină hăituită,
În rîsuri luată, hărţuită-avan.

Intră regina Margaret, în fund.

Crăiasă Engliterei, nu-mi prieşte.

REGINA MARGARET
(aparte)

Dea sfîntul, care-n cer le cîntăreşte !
Tron, ţară, cinste mie se cuvin.

GLOSTER
(către regina Elizabeth)

Te lauzi că spui regelui ? Poftim !
Bîrfeşte, nu-l cruţa. Ce-am zis, de faţă,
Voi înseila şi lui : din fir în aţă.
Al Londrei Turn să-nfrunt poate mă-ncumet,
Dar prea tăcui. Se uită al meu umblet.

REGINA MARGARET
(aparte)

Nu, diavole ! Din minţi nu-mi va pieri
Că-n Turn bărbatul mi-ai răpus, pe-Henry [1] ;
Pe Edward-fiu, în cîmp la Tewksbury [2].

GLOSTER
(către regina Elizabeth)

Cînd nu erai crăiasa ; Edward — craiul,
Cal de corvezi v-am fost la treburi mari :
Un plivitor de mîndri adversari ;

[1] E vorba de regele Henry al VI-lea ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

[2] Citeşte aproximativ *tiusbörii ;* vezi şi *Genealogia*, schh. VIII, X, XIV.

De prieteni, tot eu larg-cumpărătorul.
Am sîngerat pentru-aĭ lui Edward sînge !

REGINA MARGARET
(aparte)

Altul, mai bun, ai pus la cale-a curge.

GLOSTER
(către regina Elizabeth)

Tu, pe cît ştiu, ai tăi, bărbatul Grey
Cu Lancaster aţi fost acei ani grei.
Da, chiar şi Rivers. Văduvit-ai, cred,
În cîmpul Saint Albans, la Margaret.
Se cade să vă spun, că voi uitaţi,
Ce ieri eraţi, şi azi drept ce vă daţi ;
— Iar Gloster, ce a fost, va şi rămîne...

REGINA MARGARET
(aparte)

Un ucigaş hain ; ieri, astăzi, mîine.

GLOSTER

Clarence îşi părăsi pe Warwick, socrul,
Şi legămînt călcă — nu-l calce focul ! —

REGINA MARGARET
(aparte)

Ba să-i cuprindă inima, mijlocul !

GLOSTER

...Luptînd s-aşeze a lui Edward tiară...
Şi-n loc de ridicări, îl ridicară !
— De ce nu sînt de cremene ca Edward ;
Ca mine, Edward : dulce, milostiv ?
Copil mă simt pentr-un asemeni timp.

REGINA MARGARET
(aparte)

— Hai dar la iad, proclete, unde sar
Draci puturoşi pe caii lor de jar.

RIVERS

Mărite lord, acele harnici zile
Ce-aminte-aduci pentru-a ne păgubi,
Noi le-am trecut urmînd crăieştii mile,
Cum te-am urma, la rînd dacă-ai domni.

GLOSTER

Eu ? Vai ! — Milog mai drept, la drumul mare !
Curat mă ştiu de-aşa înfumurare.

REGINA ELIZABETH

Încuviinţezi că nu te-ar ferici,
Duce de Gloster, purpura şi tronuri.
Cunoaşte-atunci şi nu-mi tăgăduí
Că trist domnesc pe larg acest înconjur.

REGINA MARGARET
(aparte)

Da, trist domnesc pe tot acest înconjur,
Fiind doamnă-a tot, şi fiind de moarte tristă.
Dar ura mă înăbuşă închisă !

Înaintează.

— Hoţi arţăgoşi de mare, mîrîiţi
Tain cînd luaţi din tot ce îmi răpirăţi ?
Nu tremuraţi cînd trec ? Nu vă sfiiţi ?
De nu ca răi supuşi ce îmi slujirăţi,
Atunci ca răsculaţi, ce m-aţi umbrit !
— Hei, lord păgîn, stai ici, nu fii grăbit !

GLOSTER

Sfrijită vrăjitoare, ce-mi tot cauţi ?

REGINA MARGARET

Să-ţi şuier încă-o dată în auz
Tot ce-mi stricaşi. Apoi, te las aiurea...

GLOSTER

Eşti în surghiun [1]. Aici înfrunţi securea !

REGINA MARGARET

Ştiu. Dar surghiunul mai cumplit îmi pasă
Cît pînda morţii-aici, la mine-acasă.
Un soţ îmi datorezi şi un fecior ;
O ţară — tu ; de-a valma, toţi, credinţă !
Durerile-mi regeşti pe drept vă dor,
Huzurul ce-mi furaţi mi-e de cuviinţă.

GLOSTER

Al tatălui meu bléstem te ajunse,
Cînd chivără i-ai tras peste sprîncene,
Cînd ochii lui bărbaţi pîrîuri curse ;
Şi, ca să-i zvinţi, ai luat muiate-obiele
În sîngele lui Rutland prea-curat.
De-atunci afurisirile-i amare

[1] După bătălia de la Hexham (1464), regina Margaret s-a refugiat în Franţa şi Edward a dat o proclamaţie prin care interzicea supuşilor lui să-i înlesnească întoarcerea. Regina Margaret a rămas în surghiun pînă la 14 aprilie 1471, cînd s-a dus la Weymouth. După bătălia de la Tewksbury (mai 1471) a fost încarcerată în Turn pînă în 1475, după care a fost răscumpărată de tatăl ei René d'Anjou şi s-a întors în Franţa, unde-a murit în 1482 (după alţii în 1509) ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

Pe capul tău în cîrd au spînzurat.
Sfîntul, nu noi, te bate-aşa de tare.

REGINA ELIZABETH

Răzbună Domnul pe nevinovat.

HASTINGS

Mult-hîdă faptă, să ucizi copilul,
Şi crudă prea, cum nu s-a pomenit.

RIVERS

Prinţi crunţi au plîns, cînd li s-a povestit.

DORSET

Toţi profeţeau căderea ta, şi chinul.

BUCKINGHAM

Northumberland, părtaş, a hohotit.

REGINA MARGARET

Cum, pînă mă ivii, lătrarăţi, gata
Cojocul să vă rupeţi, beregata ?

Şi haită strînşi, la mine-acum vă daţi ?
York, blestemu-i, în cer, mai mult temei
Să fi găsit ca moartea alor mei ?
Sceptrul pierdut, pustiul meu exil,
În cumpănă c-un arţăgos copil ?
Zorite-afurisenii sparg în ceruri ?
Atunci, nori groşi, crăpaţi, primiţi blestému-mi :
De nu în luptă, moară la un praznic,
De îndopare,-al vostru lacom crai :
El, îngrăşat din tot ce scăpătai !

Către regina Elizabeth.

Ca prinţul meu de Wales, Edward, năprasnic
Piară de fier şi searbădul său tiz [1],
La fel de tînăr, dacă nu de prinţ !
Păleasca-a doamnei slavă de pe tine,
Cum stinsă-i de pe mine, urgisita !
Prăsila plînge-ţi, anii cît v-or ţine !
Mai vadă ochii, însă, ca prin sită
Albind o alta,-n locul tău surpat !
Norocul tău de mult fie-ngropat
Cînd îngerul suna-va. Îl adastă :
Crăiasă nu, nici maică ori nevastă !
— Rivers şi Dorset, voi eraţi de faţă,
Şi tu, lord Hastings, cînd a vieţii-mi rază,
Anii lui Edward, întîlniră fierul.

[1] Fiul mai mare al reginei Elizabeth se numea tot Edward, şi era prinţ de Wales ; vezi *Genealogia :* pentru Margaret, sch. VIII, pentru Elizabeth, sch. XII.

Nu-şi aibă-ai voştri depănat tot firul,
Ci, ne-vestit şi nefiresc tăiat !

GLOSTER

Blestému-l curmă-aici, talpă de iad !

REGINA MARGARET

Şi să te las ? Nu, cîine ! Ia aminte :
De pus-a cerul bine vreo urgie
Ce nu putu scorni aprinsa-mi minte,
O ţină pînă roşii s-or încinge
Păcatele-ţi. Apoi întreagă-o mişte
Asupra ta, sămînţă de zaviste !
Căinţa crească-şi viermii cît un drug !
Ferind de prieteni, teme-i vînzători ;
În schimb vînzarea ştie-o prieteşug !
Arzi cu făclia pîn' la cîntători,
Iar ochii morţi închidă doar pe somnuri
C-un foc, tălăzuind pustiu, în domuri !
Tu, strîmb semnat, bocciu, stîrpit purcel !
Tu, cetluit a fi din chiar născare :
Rob la pămînt, la iad învăţăcel !
Tu, pîntecului mamei ruşinare !
Tu, tatălui trezit scuipat din şale,
Izmană de necinste !

GLOSTER

Margaret !

REGINA MARGARET

Richard, tu !

GLOSTER

Ce ?

REGINA MARGARET

Nu te strigai, proclet !

GLOSTER

Chemai, pesemne, însumi îndurare ;
Părea că mie-mi zvîrli ocări amare.

REGINA MARGARET

Cui altui ? Însă n-aştepta răspuns.
Blestemul cere-a fi la capăt dus.

GLOSTER

E gata dus. Sfîrşeşte-n „Margaret" !

REGINA ELIZABETH
(către regina Margaret)

Încît acum ocheşte-n tine drept.

REGINA MARGARET
(către regina Elizabeth)

Nălucă, fum leit al slavei mele,
De ce-ndulceşti acest păianjen búged
Ţesîndu-şi schela morţii-n preajmă,-n scrîşnet ?
Chiar junghiul tău ascuţi, îi pui prăsele,
Nebuno ! Mîine mă vei lua părtaşă
Să-ţi blestem broasca-aceasta cu cocoaşă.

HASTINGS

Proroacă beată, limbă-afurisită,
Taci, ori ieşim cu tine din sărită !

REGINA MARGARET

Ruşine, dac-ajung prin voi să-mi ies !

RIVERS

Mai bine datoria-ai fi înţeles !

REGINA MARGARET

Strîns să-mi urmaţi vă este datoria,
Şi sfat : cum să fiu doamna ; voi — supuşii.
O, învăţaţi de cîştigaţi simbria !

DORSET

Lăsaţi ! Îi umblă-n creştet cărăbuşii.

REGINA MARGARET

Stai, mic marchiz, mult-necrescută faţă !
Argintul cinstei tale abia-i pe piaţă.
Mărirea ta, de ieri [1], nu poate şti
Ce-nseamnă-a te umbri şi nărui.
Semeţe veghi se trec înalt, în vînturi,
Dar prăbuşite jos, pe fund, sînt hîrburi.

GLOSTER

Bun sfat, învaţă-l pe de rost, marchize !

DORSET

V-atinge, lord, atît cît mă atinge.

[1] Scena se petrece în 1477—1478 ; Thomas devenise marchiz de Dorset în 1476 ; vezi *Genealogia*, sch. IX.

GLOSTER

Şi peste... mult. Dar pasărea de sceptru,
A noastră, York, durează-n vîrf de cedru :
Îngînă vîntul, soarele înfruntă.

MARGARET

Şi prinde astrul, vai, în neagra-i undă !
Martor, un fiu descălecat la umbre,
Împărătescul pat de raze scumpe
Ce faldul urei tale mi-l răpi.
York, pajera-i, în cuibul meu clădi !
— O, Doamne treaz, puterea Ta nu rabdă !
Ce-n sînge se înalţă,-n sînge cadă !

BUCKINGHAM

Taci ! Dacă nu de milă, de ruşine !

REGINA MARGARET

Nu pomeni de milă-aici, cu mine !
Nemilostiv am fost de voi hoţită ;
Neruşinat, nădejdea-mi ciopîrţită.
Mila — ocară ; viaţa — ruşinare,
Coclească tot mai verde ura-mi mare !

BUCKINGHAM

Destul, destul !

REGINA MARGARET

Buckingham, os de prinţ,
Dă-mi mîna s-o sărut şi s-o cuprinz :
Semn de frăţie şi de legămînt.
Îţi meargă-n plin, la fel şi casei tale !
N-ai sînge de Lancaster pe mantale :
De cercul vrajei mele ai scăpat.

BUCKINGHAM

Şi toţi de faţă ! Blestemul sleieşte
Ca aburul în geruri cînd răzbeşte.

REGINA MARGARET

Ba, dimpotrivă, ceruri calcă, nouă,
La Domnul bate,-n somnul lui de rouă.
O, Buckingham ! Potaia asta muşcă
Şi cînd se-ncură. Treaz fii ! Ţine-o-n cuşcă !
Ce colţii-i prind, ca hoitul dă în pîrg ;
Nu unelti cu el, nu-ncepe tîrg.
Pîngară, moarte, iad i-au pus pecete
Şi-ai lor trimişi îl présură, în cete.

GLOSTER

Ce-nşiră baba, lord de Buckingham ?

BUCKINGHAM

Palavre, doamne, nici nu ascultam.

REGINA MARGARET

Cum, rîzi de mine, ce-nţelept te sfătui ?
Un drac ascuns ţi-arăt, şi ţeseli botu-i ?
O, toate-acestea le adú în minte
În ziua cînd ţi-o fumega fierbinte
Pe inimă o smoală grea. Şi zi :
„Drept Margaret, sărmana, profeţi !“
Rămîneţi în bătaia urei lui !
El — alei voastre ! Toţi — a Domnului !

Exit.

HASTINGS

Blestemu-i părul mi-a zbîrlit, măciucă.

RIVERS

Şi mie. Timp ar fi s-o ia, s-o ducă.

GLOSTER

Eu unu-o plîng. Pe Maica Precista
Nu pot, la focul ăsta, rece sta :
Mă arde partea mea la răul ei.

REGINA ELIZABETH

Eu, bine ştiţi, părtaşă nu fusei.

GLOSTER

Dar la folos, părtaşă pe-ntrecute !
Un altui să fac bine,-am fost prea iute ;
Prea-ncet, acela azi să-mi recunoască.
Soarta lui Clarence tinde să mă pască :
La Turn cărat, ca preţ pentru osîrdii.
Le iartă, Doamne, celor ce-au fost pîrtii !

RIVERS

Mîntuitoare vorbă, creştinească,
Să ierţi la cei ce-au vrut să-ţi păgubească.

GLOSTER

Aşa iert eu, fiind luminat...

Aparte,

...viclean !
De-afuriseam aici, m-afuriseam.

Intră Catesby.

CATESBY

Stăpînă-a noastră, regele vă cheamă !
Pe voi de-asemeni, doamne, nobili lorzi.

REGINA ELIZABETH

Purcedem, Catesby [1]. Lorzi, de bună seamă...

RIVERS

De-aproape, doamnă, vă urmează toţi.

Exeunt ceilalţi, afară de Gloster.

GLOSTER

Înjunghii şi tot eu la urmă rag.
Isprava grea, de taină,-acum în mers,
Un altuia în spate i-o încarc.
Pe Clarence ce, eu numai, l-am cules,
Îl plîng, cu lacrimi, simplilor pescari :
Lui Hastings, Buckingham, Stanley — amari.
Le spun : *„Regina — cîrdul ei — îl duce*
Pe rege-asupra fratelui meu duce".
Ei cred ce spun şi-mi dau poveţe cam
Cum să-î dezbar de Rivers, Grey, Vaughan.

[1] Citeşte aproximativ : *cósbi.*

Oftez atunci şi, îngînînd Scriptura,
Rostesc : „*Cu bine vei întoarce ura !*“
Aşa îmbrac păgînătatea-mi goală
În năzi bălţate, prinse de prin şcoală :
Chip sfînt jucînd pe-ale Gehenei trepte !
Dar dulce,-ncet ! Sosesc mîinile-mi drepte !

Intră doi Ucigaşi.

Ce spuneţi, aspri, mîndri camarazi,
Grijiţi sînteţi ? Putem începe azi ?

PRIMUL UCIGAŞ

Noi sîntem, lord ! Ne trebuie doar carte
Să fim primiţi acolo unde arde.

GLOSTER

Cuminte gînd. O am la mine. Uite.

Le dă scrisoarea.

De cum sfîrşiţi, la Crosby Place, la curte !
Dar, domnii mei, fiţi repezi în mişcare,
Nezdruncinaţi ! La rugi, urechea surdă.
Clarence, v-o spun, pe vorbă-i meşter mare
Şi de-ascultaţi, vă-ndoaie ca o turtă.

PRIMUL UCIGAŞ

Hei, lord bogat, noi predici goale nú ştim :
Cînd mult vorbeşti, nu vii de hac nici muştii.
Vom pune mîini, nu limbă, n-ai habar !

GLOSTER

Pietre de moară cad [1], cînd plîngeţi, rar,
— Scumpi, dragi flăcăi ! — Acuma însă drept
La Turn. Zor, zor !

PRIMUL UCIGAŞ

Zburăm, lord înţelept !

Exeunt.

Scena a IV-a

LONDRA. O încăpere în Turn.

Intră Clarence şi Brackenbury.

BRACKENBURY

Greu ca pămîntul sînteţi astăzi, lord.

[1] Vechi proverb englez : „Ochii oamenilor plîng pietre de moară, cînd ai nebunilor varsă lacrimi".

CLARENCE

O, ce trecui fu noaptea lui Irod :
Afunde vise, silnice vedenii ;
Şi-acum că ziua cade spre vecernii
Mă frîng la pragul vrunei nopţi la fel,
Ce n-ar plăti-o mări de zile limpezi.
O, vis în cumpeni, fără de apel !

BRACKENBURY

Spuneţi-mi visul, reaua piază rumpeţi.

CLARENCE

Pluteam în larg, în cercul mult al undei,
Din Turn scăpat, tăind către Burgundii [1],
Cu Gloster printre funii, cängi, catran.

[1] După moartea lui Charles, ducele de Bourgogne (Burgundia), ucis la asediul de la Nancy în 1476—1477, regele Franţei a invadat domeniile văduvei, Margaret, căreia Clarence, fratele ei, a vrut să-i vină în ajutor. După moartea soţiei sale, Isabel, încarcerată de ducele de Gloster, Clarence a vrut s-o ia în căsătorie pe nepoata lui de soră, Maria, fiica şi moştenitoarea ducelui Charles de Burgundia. Edward s-a opus vrînd să i-l dea ca soţ pe lord Rivers, cumnatul său. Se pare că această neînţelegere a fost principala cauză a rupturii dintre regele Edward al IV-lea şi fratele său George, duce de Clarence. Marie de Bourgogne s-a căsătorit în 1477 cu Maximilian, fiul împăratului Friederich ; vezi *Genealogia*, sch. X.

De-acolo el mă ridică la punte,
Cu faţa către-o Anglie de var.
Privirăm lung, bătuţi de gînduri multe
— Ghirlande grele, corbi ce se întorc —
Din vremea luptei Lancaster şi York.
Şi cum treceam văzduhul de podeţe
Ce leagă-nalt catargul, de catarg,
Gloster căzu ; şi vrînd să-l ţin îmi dete
Brînci jos, în munca verde unde sparg
Valuri ca turnuri. O, ce vis ursuz !
Ce chin în gînd ! Ce roiuri în auz
E înecarea ! Ce popor de chipuri :
Cetăţi de prore negre, din nisipuri ;
Peşti păşunînd mii trupurile-n bancuri ;
Teascuri de perle, aur, crîng de ancori...
Ce focuri reci, ce forfotă, ce glorii,
Ce scump sipét, în pîntecele mării !
Erau mari geme [1] rătăcite-n tigve
De om, ca un mai viu şi ager ochi,
Rîs scăpărînd albitelor relicve ;
La galben mîl, smintitul lor deochi.

BRACKENBURY

Avut-ai timp în ceasul de răscruce
Să-ntrebi a mării taină unde duce ?

[1] Pietre preţioase.

CLARENCE

Pesemne. Umbra-mi tot lupta să iasă,
Dar grea, de piatră şi pizmătăreaţă
O undă-mi sta pe duh, ca să nu scape
La marea-a doua, dincolo de ape :
Adîncul, adiat-uşorul aer.
Ci, încleştat şi tremurînd din baeri,
Da trunchiul umbra s-o borască mării.

BRACKENBURY

Te-ai deşteptat din toate aceste-osînde ?

CLARENCE

Nu, visul mult în moarte se întinde.
Aici începe drumul de apoi :
Mîhnitul fluviu, luntrea ca un sloi,
Luntraşul mut, pe care-l zic poeţii !
Cu el călcai pămînturile nopţii.
Întîi ivit străinei mele umbre
Fu socru-meu Warwick, vestitul între
Războinici, lung chemînd : „*Ce bici, ce hoardă,*
Domnia-aceasta negru-ntemeiată
Păstrează, Clarence, vitrigei vînzări ?"
Apoi pierí. Şi din cenuşi de seri
Crescu înaltă dunga unui înger,
Cu părul de poleiuri şi de sînge,

Strigînd : „*Caiafa iat-o că veni,*
Ce m-a străpuns în cîmp la Tewksbury,
Fugarul, falsul Clarence. — Îl închide
Horă de clocot, drepte Eumenide[1] *!*"
Ca la un semn, urdii şi legioane
De draci, armaţi cu glas de lighioane,
Suiţi pe tronuri, din alămuri sparte
Sunară ! Şi-acest huiet mai departe
Trezit din moarte, îl aud întors.
Încît să ştii, am fost la cei de jos...

BRACKENBURY

Se poate, lord. Un vis, să te cufunzi !
Te înfiori cînd numai îl auzi.

CLARENCE

O, paznice, aceste grele fapte
Ce-n cumpănă, la iad, atîta trag,
Le săvîrşii pentru Edward ; iar plata
E turnul orb ! — De nu ajung să sparg
Cu iutea-mi rugă surda Ta mînie,
O, Doamne drept, repede-o numai mie ;
Pe-ai mei îi cruţă, şi cuprinsul lor !

[1] În mitologia greacă, divinităţi ale morţii, zeiţele răzbunării. Sînt, de fapt, *Erinniile*, numite, datorită interdicţiei de vocabular, *Eumenidele (Binevoitoarele)* ; citeşte *eu-me-ni-de* (4 silabe).

Stai, temnicere, înc-un timp, cu mine,
Mi-e sufletul de plumb, aş vrea să dorm.

BRACKENBURY

Stau, doamne. Somnul mult uşor vă fie !

Clarence adoarme.

Adînc, un chin clinteşte ceasuri, timbruri :
Miez alb, din nopţi ; şi noapte, albe timpuri.
Doar chipul fericirii ţine prinţul :
Cinstit e numele, mult-jalnic insul.
Şi pentru palizi umbre, fără fiinţă,
Înfruntă lumi de spaime, de căinţă :
Încît, la mare nume ori de rînd,
Nepotrivirea-i dincolo de gînd.

Intră cei doi Ucigaşi.

PRIMUL UCIGAŞ

Ho ! Cine-i ?

BRACKENBURY

Ce cauţi sus ? Cum ai trecut de rond ?

PRIMUL UCIGAŞ

Pe Clarence caut. Am cu el un pont.
Iar de la rond, de jos, pînă-n odaie,
De-ntrebi, trecui pe aste şusteraie.

BRACKENBURY

Scurt eşti. Ai haz !

AL DOILEA UCIGAŞ

Scurt, lord, nu tura-vura.

Către celalt.

Dă-i teşchereaua, nu mai da cu gura.

O hîrtie e înmînată lui Brackenbury, care o citeşte.

BRACKENBURY

Poruncă văd, ca astăzi şi nu mîini,
Să trec pe duce-n ale voastre mîini.
Nu ţin să-ntreb mai mult ce-nseamnă asta :
De înţeles curată-mi păstrez faţa.
Iată-l pe duce, doarme. Iată cheia.
Eu merg acum la rege, cu hîrtia,
Să-i spun că paza am lăsat-o vouă.

PRIMUL UCIGAŞ

Cuminte judeci, unchiule, adio !

Exit Brackenbury.

AL DOILEA UCIGAŞ

Ce zici ? Îl înjunghiem aşa, dormind ?

PRIMUL UCIGAŞ

Nu, nu. Va zice, cînd s-o deştepta, că i-am regulat mişeleşte socoteala !

AL DOILEA UCIGAŞ

Cînd s-o deştepta ? Neghioabe ! Nimeni nu-l mai deşteaptă pînă la Judecata cea Mare.

PRIMUL UCIGAŞ

Bine, dar va zice atunci că l-am ucis în somn.

AL DOILEA UCIGAŞ

Pomenii de judecată, şi ca o părere de rău iată că adie în mine.

PRIMUL UCIGAŞ

Ce, ţi-e frică ?

AL DOILEA UCIGAŞ

Nu frică de oameni : doar am împuternicire să-l omor. Frică de osînda pentru care zapisele oamenilor nu fac doi bani.

PRIMUL UCIGAŞ

Te credeam hotărît.

AL DOILEA UCIGAŞ

Da, să-l las să trăiască.

PRIMUL UCIGAŞ

Mă duc la ducele de Gloster, să-i spui.

AL DOILEA UCIGAŞ

Nu, stai niţel. Gîndurile milostive o să-mi treacă. De obicei ţin numai pînă ajung să număr douăzeci.

PRIMUL UCIGAŞ

Hei, ţi-a mai trecut ?

AL DOILEA UCIGAŞ

Pe legea mea ! O drojdie de cuget parcă tot mai e pe fund.

PRIMUL UCIGAŞ

Gîndeşte la răsplata ce ne-aşteaptă, cînd treaba va fi gata.

AL DOILEA UCIGAŞ

Să mă ia dracu' ! Am hotărît : îl omorîm. Uitasem cîştigul.

PRIMUL UCIGAŞ

Unde mai ţi-e cugetul ?

AL DOILEA UCIGAŞ

La ducele de Gloster în chimir.

PRIMUL UCIGAŞ

Bagă de seamă, o să zboare cînd l-o descheia să ne plătească !

AL DOILEA UCIGAŞ

Halal de-aşa pagubă ! Ducă-se ! Puţini s-or găsi, poate nici unul, să mi-l ia cu simbrie.

PRIMUL UCIGAŞ

Şi dacă se întoarce îndărăt ?

AL DOILEA UCIGAŞ

Nu vreau să-mi bag iar în cîrd cu el. Te face prea slab ; nu poţi fura, fără să te pîrască ; nu poţi sudui, fără să te mustre ; nu poţi dormi cu nevasta altuia, fără să te dezvelească. E un duh uşor de ruşinat, gata a roşí, greu consimţitor, în fiecare ; meşter în a pune piedici. Odată m-a făcut să duc înapoi o pungă cu galbeni, ce-mi picase în cale. Usucă pe cine-l adăposteşte. E surghiunit din tîrguri şi cetăţi, ca o ciumă. De vrei să trăieşti bine, încrede-te în tine şi scuteşte-te de aşa slugă.

PRIMUL UCIGAŞ

Să plesnesc ! Uite, simt cum mi-a căzut cugetul în cot, ca un cîrcel, şi-mi spune să nu-l omor pe duce !

AL DOILEA UCIGAŞ

Nu-l asculta ! Stai cu Satana mai departe în gînd. Vrea numai să-ţi fure un oftat.

PRIMUL UCIGAŞ

Am cheresteaua tare, nu-mi vine de hac !

AL DOILEA UCIGAŞ

Ai glăsuit ca o cruce de bărbat, vrednic de faima lui ! — Ei, ne punem pe treabă ?

PRIMUL UCIGAŞ

Dă-i una în moalele capului cu mînerul săbiei şi aruncă-l în butoiul cu vin grecesc, de-alături.

AL DOILEA UCIGAŞ

Ah, ce mai plan ! Îl vom schimba-n papară !

PRIMUL UCIGAŞ

Nu te clinti : se scoală !

AL DOILEA UCIGAŞ

Dă-i la mir !

PRIMUL UCIGAŞ

Ba să-i descoasem mai întîi un fir.

CLARENCE

(trezindu-se)

Chelare, unde eşti ? Mai scoate-mi vin !

PRIMUL UCIGAŞ

Vin berechet, *my lord,* dar stai puţin !

CLARENCE

Pe ceruri ! Cine eşti ?

PRIMUL UCIGAŞ

Un om ca tine.

CLARENCE

Dar nu ca mine din regească daltă.

PRIMUL UCIGAŞ

Nici tu ca noi, ce vorba nu şi-o calcă.

CLARENCE

Glasul ţi-e tunet ; joasă, mai mult, starea.

PRIMUL UCIGAŞ

E-al regelui. A mea — înfăţişarea.

CLARENCE

E-n vorba voastră-un vînt, un nor de moarte ;
În ochi — primejdii. Palizi sînteţi, foarte.
Cine vă mînă-aici ? Veniţi a-mi lua...

AMÎNDOI UCIGAŞII

V...v...v...v...

CLARENCE

Vieaţa ?

AMÎNDOI UCIGAŞII

D...d...da.

CLARENCE

A-mi spune-o chiar, o inimă uşoară
N-aveţi. Dar cînd va fi la faptă-a trece ?
În ce, prieteni, v-am adus ocară ?

PRIMUL UCIGAŞ

Lord, în nimic ! Dar ai mîhnit pe rege.

CLARENCE

De împăcare mult nu mă desparte.

AL DOILEA UCIGAŞ

Toţi vecii, lord. Găteşte-te de moarte !

CLARENCE

Aţi fost voi unşi, din codrul de bărbaţi,
Călăi virtuţii ? Unde-mi este vina,
Şi unde, martorii neîntinaţi ?
Aleşii legiuiţi, hîrtia plină,

Întinsă cruntului judeţ ? Au cine
Rosti osînda bietului de mine ?
Atît cît braţul legii nu m-ajunge,
A mă lovi înseamnă a o frînge !
O, dacă tot mai ştiţi de mîntuire,
De jertfa de pe cruce, pentru noi,
Plecaţi, luaţi umbra voastră de pe mine :
Ce-ncepeţi, chiamă focul de apoi !

PRIMUL UCIGAŞ

Ce vrem să împlinim e o poruncă...

AL DOILEA UCIGAŞ

Şi de la crai, de sus, purceasă încă !

CLARENCE

Vasal greşit ! Alt rege, peste regi,
Săpă în piatra tablei lui de legi
„*Să nu ucizi*". Au fi-vei tu în stare
Să calci porunca sfîntă în picioare
Ca să urmezi pe-a omului ? Şi-n peşteri,
Al lui snop alb de fulgere loveşte !

AL DOILEA UCIGAŞ

Asupra ta îl vei vedea arînd,
Ce strîmb jurat-ai şi-ai ucis, la rînd,
Şi te-ai grijit. Însemn ai pus pe cască
Să lupţi de partea rozei de Lancaster.

PRIMUL UCIGAŞ

Prea uitător de legămînt şi cer,
Cu York te-ai dat. Aprinsul tău oţel
L-ai stins în tînăr prinţ, din regi născut.

AL DOILEA UCIGAŞ

Ce te juraseşi braţ să-i fii şi scut!

PRIMUL UCIGAŞ

Cum pomeneşti de legi de pe Sinai [1],
Cînd tu în pinteni astfel le călcai?

CLARENCE

Vai, vai! acest mult rău de al cui drag
Hatîr îl săvîrşii? Al lui Edward!

[1] Aluzie la episodul biblic, potrivit căruia Dumnezeu a încredinţat lui Moise, pe muntele Sinai, *Tablele legii*, pe care, printre altele, era înscrisă şi porunca: „Să nu ucizi!".

Dar nu de asta-asupră-mi vă asmute,
Căci în păcat scăldat el şi mai mult e!
Cînd fi-va cerul să-mi plătească vina,
Să ştiţi, se-ntîmplă-n vază şi lumină.
El nu ia calea toarsă ori de seară
Să schimbe-n fum pe cîţi îl înfruntară.

PRIMUL UCIGAŞ

Ce te-mbrîncea, în stacojiu valet,
Pe zvelt crescutul, brav Plantagenet,
Domnescul paltin, să-l crestezi de moarte?

CLARENCE

Satana, túrba, dragostea de frate.

PRIMUL UCIGAŞ

Acelaşi drag de fratele tău rege,
Greşelile-ţi, cuvîntul nostru dat,
Ne-ndeamnă la Tartar a te petrece.

CLARENCE

Cînd fratele-ţi iubeşti, nu e ciudat
Hain să-ntîmpini frate ce-l iubeşte?
Vă-nchiriaţi? Adjudecăm noi, peste!

Mergeţi la Gloster, spuneţi că trăiesc :
Va da mai mult ca fratele-mi regesc.

AL DOILEA UCIGAŞ

Greşit, *my lord*. De Gloster eşti urît.

CLARENCE

Nu, nu ! Adînc în sîn el m-a sădit,
Vorbiţi-i despre mine.

AL DOILEA UCIGAŞ

Fără doar !

CLARENCE

Aminte-aducă-şi de slăvitul York,
Cum ne-nchina la armele lui pline
De roua luptei, ca la un altar,
Să fim cununi aceleiaşi tulpine.
Va cugeta el, Gloster, şi va plînge...

PRIMUL UCIGAŞ

Pietre de moară poate îi vor curge !

CLARENCE

O, nu-l bîrfiţi. E-o inimă mult-caldă !

PRIMUL UCIGAŞ

Ai nimerit-o ca zăpada-n holdă !
Greşeşti : el ne-a trimis să-ţi facem asta.

CLARENCE

Nu-i cu putinţă ! Mi-a căinit doar soarta,
M-a strîns în braţe, mi-a jurat în hohot,
Să-ntoarcă lumea, să mă facă slobod.

PRIMUL UCIGAŞ

Îşi ţine vorba, căci te vom purcede
Din rob ţărînii, înger printre cete...

AL DOILEA UCIGAŞ

Fă-ţi cruce, lord, împacă-te cu Domnul !

CLARENCE

Aşa de-ntipărit ai tu canonul
Grijirii de pe urmă,-n noi, cu Domnul,

Şi, totuşi, inimă atît de oarbă,
Să zmulgi o strună din mărita-i harfă ?
Gîndiţi-vă, chiar cel ce vă trimete
Va fi întîiul mîine să vă certe.

AL DOILEA UCIGAŞ

Atunci ?

CLARENCE

Prin milă intră-n înviere.

PRIMUL UCIGAŞ

Milă ? Ferit-a... Doar nu sînt muiere.

CLARENCE

De n-ai, eşti pădureţ, sălbatec, drac.
Trăgîndu-se, aşa cum eu mă trag,
Din prinţi, ca mine-nchis în Turnul tare,
Care din voi n-ar cere îndurare,
Cînd alţi călăi i s-ar ivi în faţă ?
Om bun, trăieşte-n ochiul tău o rază !
O, dacă văzul nu mă amăgeşte

Şi eşti acela, mîna dă-mi ! Cerşeşte
Cu mine, viaţa-mi. Poate îl îndoi :
Un prinţ milog, ce inimi nu clinteşte ?

AL DOILEA UCIGAŞ

O clipă, doamne, uită-te-napoi !

PRIMUL UCIGAŞ

Na !... Ţine !... Ia !

Îl înjunghie.

Şi dacă tot greşesc
Fă tumba-n vadra cu vin vechi grecesc !

Exit cu leşul.

AL DOILEA UCIGAŞ

Ce roşu moartea şi-a surpat azi conciul !
Aş vrea, asemeni lui Pilat, zis Ponţiu,
Aceeaşi apă să resfir pe mîini.

Intră iar primul Ucigaş.

PRIMUL UCIGAŞ

Hei tu, ce stai de lemn şi tot îngîni ?
Să crăp ! Gloster va şti ce cîrpă mi-eşti !

AL DOILEA UCIGAŞ

Din ghiară-i aş fi vrut să mîntuiesc
Pe frate-său ! — Ia-ţi banii singur. Zi-i
Că m-a durut, că ducele pieri...

Exit.

PRIMUL UCIGAŞ

Dar nu pe mine... Du-te, slăbănoage !
Bun ! Trupu-l las în niscaiva viroage
Pînă-mi va zice Gloster să-l îngrop.
Apoi cu banii-oi şterge-o-n ţări străine,
Căci va fi fum... şi nu-mi miroase-a bine !

Exit.

Sfîrşitul actului întîi.

ACTUL AL DOILEA

Scena I

LONDRA. O sală a palatului.

Intră regele Edward purtat, bolnav; regina Elizabeth, Dorset, Rivers, Hastings, Buckingham, Grey şi alţii.

REGELE EDWARD

Aşa. Deci, iată bună treabă azi!
Curteni, frăţia asta, s-o păstraţi.
Eu, zi de zi, pîndesc la zări, de creşte
Solía ce din humă dezrobeşte.
Dar mai uşor mă voi urni la rai
Cînd inimi dragi de uri le deşertai.

Către Hastings şi Rivers.

Hastings şi Rivers, hai, de mîini vă prindeţi!
Nu mai cuibaţi venin, iubire-aprindeţi!

RIVERS

Sfinţi mari ! De uri mi-e inima curată.
Jur dragoste, cu dreapta sigilată.

HASTINGS

Să sec ca iasca, de nu jur la fel !

REGELE EDWARD

Nu luaţi uşor al regelui apel !
De nu, acel alt Rege, peste regi,
Va dovedi a' voastre joase mreji
Şi unul altui gîde-o să vă pună.

HASTINGS

De nu jur drept, rea soartă mă supună !

RIVERS

La fel cel ce pe Hastings nu-l iubeşte.

REGELE EDWARD
(către regina Elizabeth)

De-acestea, doamnă, rangul nu scuteşte.
La fel, fiu Dorset, vere Buckingham !

Aţi fost potrivnici capete de clan.
Dă mîna, doamnă, Hastings s-o sărute
Şi gîndul bun mijească fără cute!

REGINA ELIZABETH

O, Hastings, ţine! Şterşi sînt anii răi.
De nu, să scapăt eu şi toţi ai mei!

REGELE EDWARD

Sărută-l, Dorset! Hastings, pe marchiz
Îl strînge!

DORSET

Dublul dragostei zapís
De partea mea îl jur pecetluit.

HASTINGS

Aşişderi eu.

Îmbrăţişează pe Dorset.

REGELE EDWARD

Prinţ Buckingham, îmbună-te, treci peste,
Îmbrăţişează rudele nevestei!
Ne mîngîie c-un mare gînd unit.

BUCKINGHAM
(către regină)

De fi-va Buckingham al urei chip
Să-ntoarne înspre slava ta, şi nu
Chivotul greu ce dragostea-l umplu,
Doar pleava urei numai să aleagă
Din cel de care dragostea îl leagă !
Iar de va fi la cumpeni să se razme
De braţ prieten, fie, ca în basme,
În fum să treacă braţ şi prieten şi
Ghenună-n dreapta lui o desluşi !

Îmbrăţişează pe Rivers şi pe ceilalţi.

REGELE EDWARD

Cuvîntul tău, o, prinţe Buckingham,
E slabei inimi vin, şi e balsam.
Dar Gloster, oare, unde mi se află ?
E grabă-acestei păci să-i pun parafă.

BUCKINGHAM

Într-un ceas bun, iată-l sosind pe duce.

Intră Gloster.

GLOSTER

Urarea-mi, rege, către tine urce !
Regină, nobili prinţi, o mîndră zi !

REGELE EDWARD

Mîndră, o, Gloster, cum vei auzi :
Trecută-n fapte sfinte, ale milei,
Mutînd în aur plumbul, în iubire,
Prin sînu-acestor bîntuiţi curteni.

GLOSTER

Cerească rîvnă, doamne, sfinte vremi !
E unul din curtenii-aici de faţă
Cui din prepusuri, veste mincinoasă,
Îi fui un drac ?
Vre unul, îndoindu-l din spinare
Poveri, ponoase, ce la supărare
Ori neştiut, i le-am zvîrlit ? — Doresc
Să trec în pace pragu-i prietenesc !
Mi-e moarte gîndul rău : nu-l vreau, nu-l caut ;
Eu calc al urei cap : iubirea laud !

Către regina Elizabeth.

Întîi la tine, doamnă, vin să cumpăr,
Cu înmiite griji, o pace scumpă.

Către Buckingham.

Clubul cărţii digitale 2022

La tine, nobil văr de Buckingham,
O pică-ascunsă-n noi de mai păstram.

Către ceilalți.

La tine, Rivers, Dorset, lorzii mei,
Ce vă-ncruntați ursuz, fără temei.
La tine, lord Woodville, lord Scales [1], la voi,
Domni, conți și duci : la-ntregul lot de soi.
Nu știu pe-această insulă,-n ființă
Englez, de mine-adus în suferință
Mai mult decît de pruncul nou-născut.
Slăvit fii, Doamne, ce umil m-ai vrut !

REGINA ELIZABETH

Această zi s-o punem sărbătoare :
Și cruce urii-n timpuri viitoare.
O, rege-al meu, un dar acestei zile :
Asupra lui Clarence întinde-ți mila !

GLOSTER
(către regina Elizabeth)

Cum, doamnă, eu de dragoste vestesc
Ca tu s-o-nfrunți aici, în for regesc ?
Se știe azi că mort e mîndrul duce...

[1] Guvernatorul Turnului. Citește aproximativ : *scols.*

Toţi tresar.

A pomeni de leş, pîngară-aduce.

REGELE EDWARD

„Se ştie azi că mort e..." Cine ştie ?

REGINA ELIZABETH

Cer văzător ! E lumea-această vie ?

BUCKINGHAM

Sînt galben, Dorset, pe cît alţii sînt ?

DORSET

Vai, doamne,-n jur un galben de pămînt
A luat roşeaţa de pe orice faţă !

REGELE EDWARD

Mort Clarence ? Cum ! Porunca fu întoarsă.

GLOSTER

Dar el muri la-ntîia ta mînie !
Un iute sol, cu áripi la călcîie,

O duse. Unul crăcănat, pe-a doua,
Tîrziu, la slujba morţilor, a noua...
Oh, facă Domnul, o mai joasă faţă,
Aproape-n roşul gînd, dar nu în sînge,
Cît fratele-mi greşit să ispăşească !
Ci zvonul zboare făr-a o ajunge !

Intră Stanley.

STANLEY

O, milă, doamne, pentru ce-am slujit !

REGELE EDWARD

Amînă, lasă, azi sînt prăbuşit...

STANLEY

De nu asculţi, nu mă ridic, Înalte !

REGELE EDWARD

Zi păsul iute-atunci. Fii scurt, încalte.

STANLEY

Scuteşte-mi viaţa unui biet argat,
Ce azi răpuse pe un desfrînat
Baron, mai ieri în a lui Norfolk casă.

REGELE EDWARD

Cum ? Limba ce lui Clarence îi fu coasă,
Să sune : „viaţă !“ unui om de rînd ?
Clarence, el vini n-avu, doar vina *gînd...*
Iar ispăşirea — cît de nemiloasă !
Au cine pentru el a mijlocit,
A pus genunchi, mînia să-mi înduplec ?
De frate, inimii cine-a vorbit ?
Aminte cine-aduse că biet suflet
Lăsă puterea oastei lui Warwick
De partea mea să lupte ? Mare, mic,
Şoptiraţi, voi, de cîmpul Tewksbury,
Cînd dovedit, căzut sub Oxford, el
Mă puse drept, chemînd : *„Sus, rege fii !“*
Cine-mi şopti de nopţile de ger,
De zeghia-i caldă,-nfăşurată mie,
Iar el, veghind la vînturi, gol şi ud ?
Aceste toate, roşia-mi mînie
Din gînd le şterse, vinovat şi crud,
Şi nici un glaş în jur să mi le-nvie !
Dar cînd feciori de casă ori de butcă,
Omoară beţi, desfundă,-n sînge spurcă
Răsfrîntul chip al Domnului, atunci
Vreţi milă, milă, frînt căderi, pe brînci ?
Şi eu, călcînd dreptatea, să v-ascult ?
Tot graiul fuse pentru Clarence mut,

Chiar eu, hain, nu murmurai cuvîntul
Iertării, mie însumi. Cel mai mîndru
Din voi, ţinut era să-i fie strajă,
Şi n-a fost nimeni viaţa să i-o roage!
O, Doamne, dreapta-Ţi va să ne apuce
Pe noi, ai noştri, pradă pentru duce...
Ajută-mi, Hastings, spre cămări... şi pace!
O, biet, biet Clarence!

Exeunt regele, regina, Hastings, Rivers, Dorset şi Grey.

GLOSTER

Acesta-i rodul putred al pornirii!
Văzurăţi cum toţi semenii reginei
Păliră, cînd aici rostii de Clarence?
Pe rînd aprind fitiluri şi cădelniţi
— Lovească-i Domnul! — lorzi, veniţi să stăm
Cu Edward-riga, să-l îmbărbătăm!

BUCKINGHAM

Mărite prinţ, urmăm!

Exeunt.

Scena a II-a

O altă încăpere în palat.

Intră ducesa de York[1] *cu un* Băiat *şi o* Fată *a lui Clarence.*

BĂIATUL

E tata mort, o, mamă-mare bună?

DUCESA

Nu, fătul meu.

FATA

De ce atunci într-una
Oftezi şi chemi: *„Clarence, sărman băiat!"* ?

BĂIATUL

Şi lung te uiţi la noi, cu clătinat,
Porneşti în plîns, orfani ne spui. Ce este,
De nu: că tata nu mai vieţuieşte?

[1] Cicely, fiica lui Ralph Nevil (sau Neville, primul conte de Westmoreland), văduvă a lui Richard, ducele de York, ucis în bătălia de la Wakefield, în 1460. Ducesa trăia încă în 1495; vezi *Genealogia*, sch. X.

DUCESA

Nu, copilaşi. Greşit aţi înţeles !
Zăcutul lung al craiului jelesc :
Că dus e, nu că George s-a petrecut ;
Pierdut e plînsul pentru cel pierdut.

BĂIATUL

Vorbeşti, nu vezi, ca şi cum n-ar mai fi.
Ştiu, unchiul rege puse a-l lovi.
— Lovească-l Domnul ! — Ruga-mi seacă, aspra,
Colinde cerul numai pentru asta !

FATA

A mea la fel !

DUCESA

Tăceţi, copii, nu ispitiţi năpasta.
Dragi sînteţi regelui, iezi proşti, iezi cruzi.
La anii ăştia răul nu-l pătrunzi.

BĂIATUL

Ba da, bunică ! Unchiul Gloster doar
Mi-a spus că Edward, asmuţit amar

De chiar nevasta-i, născocind pricine,
Pe tata-nchise. Cum plîngea cu mine
Cînd povestea, cum săruta obrazu-mi,
Zicea, de-acum pe dînsul să mă reazăm
Ca pe un tată bun, că mă va creşte!

DUCESA

Un strai furat vicleanu-şi potriveşte,
Şi greu păcatul — sfinte obrăzare.
Eu îl născui, cumplită ruşinare!
Dar vicleşug din sînul meu n-a supt.

BĂIATUL

Crezi tu că joc de mine şi-a bătut?

DUCESA

Da, fiule.

BĂIATUL

Nu-mi vine-a crede. Dar ce plîns aud?

Intră regina Elizabeth cu privirea rătăcită, urmată de Rivers şi Dorset.

REGINA ELIZABETH

Ah, cine mă va ţine să nu plîng,
Să-mi cert ursita, lung să mă frămînt ?
C-un val pustiu în sufletu-mi voi bate,
Duşmană mie şi singurătate !

DUCESA

Ce-nseamnă-acest neastîmpăr, aspre frîngeri ?

REGINA ELIZABETH

E slova-ntîi a unei cărţi de sînge !
King Edward, lordu-mi, fiul tău s-a dus !
La ce bun — craca seacă-n rădăcină ?
La ce bun — frunza văduvă de suc ?
Vrei viaţă — plîngi ! Vrei moarte,-atunci fii duh,
C-un salt ajungi la áripa-i vecină ;
Ori umbră slujitoare lunecînd
La curţile-i lunate, sub pămînt.

DUCESA

În golul ăsta sur, uşor mă prinzi
Cu cît fui parte-n mîndrul tău bărbat.
Am plîns amar pe York şi bucurat

Cătînd prin ani la zveltele-i oglinzi [1].
Dar limpezi, ăste două sămuiri
Le crapă moartea, focu-i din priviri.
Îmi lasă-n loc un strîmb, drăcesc de geam,
Să-mi bată-ocara-ntregului meu neam.
Eşti văduvă nu chiar de tot pe lume:
Prăsila ţi-e lăsată, să te-mbune;
Ci moartea cîrnă-mi smulse soţ din braţe,
Din slabe mîini cîrji două îmi smuci:
Clarence şi Edward! Cine-ar tăgădui,
Din doliul meu al tău fiind numai parte,
Că-i drept, cu plînsu-mi, plînsu-ţi îndoí?

BĂIATUL

Că-l plîngi pe tata nu ştiu să se-audă;
Cum vrei, mătuşă, lacrime de rudă?

FATA

N-ai plîns cînd am rămas sărmani de tată;
Deşartă-acum, nici tu nu eşti văitată.

[1] Copiii ducesei şi ai lui Richard Plantagenet, ducele de York: Edward al IV-lea, Clarence, Gloster, Edmund, conte de Rutland, şi două fete, Elizabeth şi Margaret; vezi *Genealogia*, sch. X.

REGINA ELIZABETH

Nu-mi trebui' plîns vecin să-mi bată-n strună,
Şi stearpă nu-s de-al lacrimei ciorchin.
Izvoarele cîrmesc, în ochi îmi vin ;
Domnită din apoasa, uda lună,
Înec rotundu-n rîuri fără vad !
O, pentru el, iubitu-mi lord Edward !

COPIII

Da, pentru tata, lordul nostru Clarence !

DUCESA

Da, pentru doi, ai mei Edward şi Clarence !

REGINA ELIZABETH

Un singur reazem : Edward — a trecut !

COPIII

Un singur reazem : Clarence — a trecut !

DUCESA

A' mele reazimi două — au trecut !

REGINA ELIZABETH

Ce văduvă va fi pierdut atît ?

COPIII

Ce alţi orfani vor fi pierdut atît ?

DUCESA

Ce sîn cernit va fi pierdut atît ?
Durerilor din jur le sînt străbuna :
Fărîme-s ale voastre ;-a mea e una.
Un Clarence plîng copiii ; eu — la fel.
Pe Edward plîng ; ei nu-s părtaşi poverii.
Boceşte ea un Edward ; eu — la fel.
Bocesc pe George, ea nu-şi deznoadă părul.
Voi trei, în mine de trei ori umbrită,
Turnaţi mii lacrimi. Doică sînt durerii :
Cu prohodiri din vechi va fi hrănită !

DORSET
(către regina Elizabeth)

Te-mbună, mamă. Domnul nu îndură
Să-ntîmpini fapta-i în cîrtiri şi ură.
Mirene pravili scriu : rea-plătnicie
Cînd banul scoţi cu îndărătnicie,

Ce dat ţi-a fost, un timp, dintr-un sipét.
Greşit purcezi, cînd proniei ţii piept.
Ştii doar : păstrezi regescul amanet.

RIVERS
(către regina Elizabeth)

Gîndeşte, doamnă, unei sorţi eşti guard.
La micul prinţ, să mîi de timpuriu
Călări. În scaun suie-l ! Domn şi fiu !
Durerea zacă-n groapa lui Edward ;
Nădejdea salte cu Edward cel viu !

Intră Gloster, Buckingham, Stanley, Hastings, Ratcliff şi alţii.

GLOSTER

Fii tare, soră ! Cu îndreptăţire
Jelim al stelei noastre scăpătat.
Dar jalea, vai, nu-nseamnă lecuire.
Iertare, doamnă, maică, te-am scăpat,
Nu te zării. Ci rog îngenunchiat :
Binecuvîntă !

DUCESA

Sădească Domnul şi binecuvinte
În suflet milă, gînduri drepte-n minte !

GLOSTER

...Şi anii deie-mi, cei cu albe fire :
Aşa încheie o blagoslovire.

Aparte.

Mirare că luminăţia uită.

BUCKINGHAM

Prinţi înnoraţi, curteni, tristeţe multă !
Tot plumbul de pe umeri scuturaţi,
Ci, nou Sion, în inimi vă săltaţi !
Acestui crai i-am risipit culesul ;
Pe-al tînărului prinţ nu-l vom scăpa.
Plesnit de uri e-al vostru suflet ! Miezu-i
Din nou lipit, frecat, sculptat abia,
Păstraţi-l strîns, ca pe un sfînt potir !
Deci iată sfatul meu : puţin alai
Din Ludlow [1] va purta pe micul crai
Aici la Londra uns a fi cu mir.

[1] Cît timp trăia tatăl său (regele Edward al IV-lea), tînărul Edward locuia la Ludlow, ca principe de Wales, sub tutela lui Anthony Woodville, conte de Rivers, unchiul său dinspre partea mamei. Scopul îndepărtării principelui moştenitor de curtea de la Londra era restabilirea justiţiei în provincii şi, prin prezenţa lui, a autorităţii faţă de locuitorii din Wales, dedaţi la crime, sălbăticii şi desfrîu ; vezi *Genealogia, schh. IX, XII.*

RIVERS

Nu mult alai ? De ce, lord Buckingham ?

BUCKINGHAM

La cete mari, hei, doamne, teamă am
Că buba-nchisă-acum va să răsufle.
Atare gînd de griji cu-atît mă umple,
Cu cît moşia-i încă nedomnită.
În jur tot calu-şi duce singur frîul
Şi poate bate razna din copită.
Teama de rău, aşa cum însuşi răul,
Din timp aş vrea veghiată şi oprită.

GLOSTER

Dar printre noi făcu biet Edward pace,
Şi ce-i făcut eu ţin a nu desface.

RIVERS

Asemeni eu şi, sigur, toţi ca mine !
Ce-i fraged însă — pacea — se cuvine
De umbra unei frîngeri s-o ferim
Ce-n mult-duium o-ntîmpină, cum ştim
De-aceea zic, ca lordul Buckingham :
Puţini călări din Londra să plecăm.

HASTINGS

La fel zic eu.

GLOSTER

Aşa rămîie : soli puţini, de seamă
Aleşi cu grijă multă, pe sprinceană.
Prinţesă-maică, nu vreţi împreună
Să judecaţi solía cea mai bună ?

Exeunt ceilalţi afară de Buckingham şi Gloster.

BUCKINGHAM

Oricine va s-alerge către prinţ,
Pe sfinţii toţi, nu vom rămîne-n vatră !
La drum prilejuri ies ca nicăieri
Pe prinţ de mîndrii unchi să ni-l despartă.
Bun început, la ce vorbirăm ieri.

GLOSTER

Scump alt eu-însumi, naltul meu sobor,
O, chrisostom[1] proroc, mult-drage văr,
Ca un copil îţi voi urma sfios...
La Ludlow deci, să nu fim mai prejos !

Exeunt.

[1] *Chrisostom* — „gură-de-aur".

Scena a III-a

LONDRA. O stradă.

Doi Meşteri[1] *se întîlnesc.*

PRIMUL MEŞTER

Noroc, vecine! Unde,-n graba asta?

AL DOILEA MEŞTER

Zău, n-am habar. Mă fură dimineaţa.
Ştii vestea?

PRIMUL MEŞTER

Da. Crai Edward a murit.

AL DOILEA MEŞTER

Pe Doamna noastră[2]! Nu! Un zvon cumplit.
Rar vine-un mái bun[3], lumea se prăvale.

Intră al treilea Meşter.

---

[1] În original e vorba de *cetăţeni (Citizens)*. Am păstrat aici termenul romînesc ales de poet.

[2] Fecioara Maria.

[3] Proverb englezesc: „Doar arareori un rege mai bun succede celui defunct".

AL TREILEA MEŞTER

Spor bun, vecini !

PRIMUL MEŞTER

Asemeni dumitale !

AL TREILEA MEŞTER

Că bunul rege-i mort, se-adevereşte ?

AL DOILEA MEŞTER

Şi încă prea. Părinte, ne fereşte !

AL TREILEA MEŞTER

Hei, meşteri, lumea pare să se-ncrunte.

PRIMUL MEŞTER

Nu chiar. Avem pe fiul său în frunte.

AL TREILEA MEŞTER

Vai ţării unde fruntea-i un copil !

PRIMUL MEŞTER

Dar nu fu Henric, cel pre număr : şase,
Uns rege-atuncea, la Paris, în faşe ?

AL TREILEA MEŞTER

Atunci aşa fu ? Nu, fraţi ! Domnul ştie :
Pe-atunci podoabă în dregătorie
Sta Anglia. Aveam o faimă-ntreagă
Şi vrednici unchi, pe lîngă rege-n leagăn.

PRIMUL MEŞTER

Sînt unchi, din partea stîngă şi cea dreaptă [1].

AL DOILEA MEŞTER

De-ar fi cu toţii numai dinspre tată,
Ori dinspre-această parte chiar de loc !
De nu, tot brînciul lor la-ntîiul loc,
Fereşte Doamne,-l vom simţi în coastă.
O ! Plin de curse, ducele de Gloster
E ; ai reginei fraţi şi feţi, fuduli.
De n-or fi puşi în cea mai mare cinste,
Va trage-ostrovul nostru ca-nainte.

[1] Unchi dinspre tată şi, respectiv, dinspre mamă.

PRIMUL MEŞTER

Las', crezi că-i dracul şi nu e nici sluga!

AL TREILEA MEŞTER

Cînd nori se văd, cumintele-şi ia gluga ;
Cînd frunza pică, iarna nu-i departe ;
Cînd scapă ziua, te găteşti de noapte !
[An rău vestesc furtuni pretimpurii. [1]
Dă, Doamne, bine ; El, de-o vrea, să ştii
Că-i mai mult decît sper şi ni se cade.

AL DOILEA MEŞTER

E drept că-n inimi spaima-şi face cuib :
Abia mai pot schimba c-un om o vorbă,
Că tot în ochi, de groază trişti, mă uit.

AL TREILEA MEŞTER

Aşa e în ajun de mari prefaceri :
Prin har de sus presimte omul ager

[1] În manuscrisul traducerii, finalul scenei a III-a, cît şi scena a IV-a lipsesc şi, se pare, că poetul nu pornise încă la tălmăcirea lor. Am completat lacuna încercînd să păstrez acelaşi stil şi concepţie de echivalare romînească : procedeul sintactic al juxtapunerii, economia lexicală şi asonanţele specifice poetului romîn (în această versiune).

Primejdia ; la fel vezi pînza apei
Umflîndu-se, furtuna cînd pe-aproape-i.
Dar asta-i treaba Domnului. Veniţi ?

AL DOILEA MEŞTER

Ne iartă, nu ! La jude mergem noi.

AL TREILEA MEŞTER

Şi eu la fel : mă duc atunci cu voi.

Exeunt.

Scena a IV-a

LONDRA. Încăpere în palat.

Intră arhiepiscopul de York, tînărul duce de York, regina Elizabeth şi ducesa de York.

ARHIEPISCOPUL

Ieri noapte la Northampton au rămas ;
La noapte,-n Stony-Stratford fac popas :
Ori mîine, ori poimîine-aici se-ntorc.

DUCESA

Mi-e dor de prinţ, tînjesc să-l văd de mult.
De-atîta vreme sper să fi crescut.

REGINA ELIZABETH

Aud că nu. Că fiul nostru York
E chiar mai nalt ca prinţul, celalt fiu.

DUCELE

Vai, mamă, nu rîvneam aşa să fiu.

DUCESA

De ce, nepoate York ? Să creşti e bine.

DUCELE

La cină, unchiul Rivers, despre mine
Pe frate-meu spusese că-l întrec.
„*Vai* — zise unchiul Gloster — *este drept :*
Cu gingăşie creşte-ntotdeauna
Doar iarba mică ; iute — mătrăguna [1].“
Cum floarea creşte-ncet, mă-ncearcă teama
Să nu cresc prea grăbit ca buruiana.

[1] Proverb englezesc.

DUCESA

Pe legea mea, proverbu-i stă urît,
Şi-l prinde prost pe cel ce ţi l-a spus :
Ţi-era şi milă, cît a fost micuţ,
Ce greu creştea, atît de-ncet încît,
Proverbul dacă nu e mincinos,
Ar fi şi el acuma graţios.

ARHIEPISCOPUL

E graţios, prea-graţioasă doamnă.

DUCESA

Sper pentru el. Dar mamelor li-e teamă.

DUCELE

De-mi aminteam de greul astei creşteri,
De unchiul aş fi rîs cu mult mai meşter,
Şi gluma mea creştea în greutate !

DUCESA

Cum ? Desluşeşte-mi, rogu-te, nepoate !

DUCELE

Crescînd grăbit, muşca din pîine — cică —
În vîrstă-abia de două ceasuri numa' !
Eu, pentru-un dinte-am aşteptat, bunică,
Doi ani ! Ce muşcătoare-ar fi fost gluma !

DUCESA

Dar cine ţi-a-nşirat aceste şotii ?

DUCELE

Bunico, doica lui.

DUCESA

Nainte de-a te naşte-a-nchis ea ochii !

DUCELE

Nu doica ? Atunci nu ştiu, am uitat !

REGINA ELIZABETH

Copil obraznic, prea zburdalnic eşti !

ARHIEPISCOPUL

Nu-l dojeniţi prea aspru pe băiat!

REGINA ELIZABETH

Pereţii au urechi [1].

Intră un Sol [2].

ARHIEPISCOPUL

Un sol cu veşti.

Către Sol.

Ce veşti?

SOLUL

Asemeni veşti, *my lord*, că şovăi...

REGINA ELIZABETH

Ce face prinţul?

[1] Proverb englezesc.

[2] În textul primei ediţii *(in quarto* — 1597) solul este Dorset.

SOLUL

Doamnă, sănătos !

DUCESA

Ce veşti aduci ?

SOLUL

La Pomfret prinşi lord Rivers şi lord Grey ;
Sir Thomas Vaughan prins şi el cu ei.

DUCESA

Şi cine-a poruncit ?

SOLUL

Temuţii duci
De Gloster, doamnă, şi de Buckingham.

REGINA ELIZABETH

Dar pentru care vină ?

SOLUL
(către regina Elizabeth)

My lady, eu v-am spus tot ce ştiam,
Dar sînt neştiutor din ce pricină
Au fost închişi aceşti bărbaţi de neam.

REGINA ELIZABETH

Ruina casei mele văd, vai mie !
Văd tigrul crud pe blîndul cerb cum sare ;
Cum suie, văd, hidoasa tiranie
Pe-un tron cinstit, lipsit de apărare ;
Bine-aţi venit, omor, măcel, prăpăd !
Sfîrşitul nostru ca pe-o hartă-l văd.

DUCESA

Gîlcevi, nelinişti : zile-n veci urîte,
De cîte ori n-aţi renăscut, de cîte !
Coroană vrînd — bărbatu-mi capu-şi lasă ;
Mi-s fiii cînd în slăvi, cînd jos, în pulberi ;
Eu : rîs şi lacrimi, ei : cîştig şi patimi.
Cînd se alină certurile-n casă
Învingătorii iar se iau la harţă
Şi sîngele cu sîngele se bate,
Se încleştează frate contra frate,
Cu sine însuşi luptă fiecare.
O, nefireşti restriştі îngrozitoare,
Urgia conteniţi, ori daţi-mi voie
Să mor, să nu mai văd atîta moarte !

REGINA ELIZABETH
(către ducele de York)

În paraclis să mergem, fiul meu !

Către ducesa de York

Rămas-bun, doamnă!

DUCESA

Vin cu voi şi eu.

REGINA ELIZABETH

N-aveţi de ce.

ARHIEPISCOPUL
(către regina Elizabeth)

Regina să m-asculte:
Tezaurul ascundeţi-l altunde;
Sigiliul vi-l restitui! Domnul sfînt
La fel de blînd să-mi fie-n cerul scris
Cum vouă şi-alor voştri eu vă sînt!
Veniţi, vă însoţesc în paraclis!

Exeunt.]

Sfîrşitul actului al doilea.

ACTUL AL TREILEA

Scena I

LONDRA. O uliţă.

Vestiri de surle. Intră prinţul de Wales, Gloster, Buckingham, Catesby, cardinalul Bouchier [1] *şi alţii.*

BUCKINGHAM

Prinţ scump, la tine,-n Londra, bun sosit!

GLOSTER

Poftеşte, văr iubit [2], monarh pe gîndu-mi:
De-atîta cale trist pari, obosit.

[1] Thomas Bouchier (după alţii Bourchier) a fost numit cardinal şi episcop de Canterbury în 1464; a murit în 1486.

[2] Pe vremea lui Shakespeare *cousin* (văr) era folosit de unchi şi de bunici ca apelativ general cînd se adresau nepoţilor sau descendenţilor.

PRINŢUL

Nu, unchiule. Dar pulberi, vaduri, prunduri
Şi ceasuri lungi şi drumu-ntortocheat...
Dorisem unchi mai mulţi aici să-ntîmpin.

GLOSTER

Prinţ dulce, [anii tăi curaţi şi simpli
De vanitatea lumii te-au cruţat.
La om doar ce-i părelnic vezi, şi-n treacăt,
Şi ce-i părelnic rar sau niciodată
Cu inima se-mpacă. Unchii-aceştia
Erau primejdioşi, mărite prinţ.
În clei cu mierea vorbei te-ar fi prins
Să uiţi veninul inimii lor, putred.
Ferească Dumnezeu de ei, şi cutre !

PRINŢUL

De cutre mă ferească ! Ei n-au fost !

GLOSTER

Primarul Londrei, cu urări prinos.

Intră Lordul Primar *cu* Suita.

LORDUL PRIMAR

Vă binecuvînteze Domnul, sire,
Cu sănătate şi plăcute zile !

PRINŢUL

My lord, vă mulţumesc !

Către Suită.

Şi tuturor !

Exeunt Lordul Primar *cu* Suita.

Speram că mama şi-al meu frate York
Să-mi fi ieşit întru întîmpinare.
Ce leneş Hastings : încă n-apăru,
Să-mi spună dacă vin sau dacă nu !

BUCKINGHAM

Pe lord priviţi-l, vine-n fuga mare !

Intră Hastings.

PRINŢUL

My lord, bine-ai venit. Dar unde-i mama ?

HASTINGS

Din ce pricină — Domnul ştie, poate —
Regina-mamă şi cu-al vostru frate
S-au dus în paraclis. Slăvitul York
Voia să mă-nsoţească-aici, *my lord,*
Dar mama lui s-a-mpotrivit să-l lase.

BUCKINGHAM

Necugetată faptă, şi stîngace.
Lord cardinal, convingeţi pe regină
Că ducele dator e-aici să vină
Şi princiarul frate să-şi salute.
De n-o vrea ea, atuncea Hastings, iute
Şi cu de-a sila, mamei o să-l smulgă.

CARDINALUL
(către Buckingham)

My lord, de-oi fi în stare a-l aduce
Cu darul slab al vorbelor pe duce,
Să-l aşteptaţi. Dar dacă n-am învins
A maicii bănuială cu-a mea rugă,
Să mă păzească Dumnezeu să-ncalc
Sfinţitul har al unui paraclis.
N-aş vrea nici pentru-acest întreg regat
Cu-asemeni greu păcat să mă încarc.

BUCKINGHAM

My lord, prea sînteţi încăpăţînat,
Prea rob la datini, prins în ţeremónii.
Cu-nţelepciunea vîrstei judecaţi :
Nu pîngăriţi loc sfînt dacă-l luaţi.
Biserica acordă privilegii
Acelor prinşi în mreaja făr'de-legii
Ori celor înţelepţi ce le reclamă.
Cu prinţul nu stau lucrurile-aşa,
Încît nu cred că le va invoca.
Din sanctuar scoţîndu-l fără teamă
— Nu-i un azil, căci n-a cerut azil —
Nu-ncalci nici privilegii şi nici chartă.
E-azil de oameni mari, dar niciodată
N-am auzit că e pentru-un copil.

CARDINALUL

My lord, de data asta m-aţi convins.
Lord Hastings, însoţiţi-mă, vă rog.

HASTINGS

Da, vin, *my lord.*

PRINŢUL

Ne'ntîrziat adúceţi-l pe prinţ.

Exeunt cardinalul şi Hastings.

Dar pîn' la-ncoronare eu şi York
Vom trage-n gazdă, unchiule,-n ce loc ?

GLOSTER

Unde-o voí regeasca voastră voie.
De-mi pot rosti părerea — sfatu-i bun —
O zi sau două odihniţi la Turn.
V-alegeţi loc plăcut ce pentru voi e
Petrecerii tihnite mai prielnic.

PRINŢUL

În nici un loc nu-mi place-n Turn de loc.
Nu Iulius Cezar l-a zidit, *my lord* ? [1]

GLOSTER

El, sire, avu cinstea să-l înceapă
Şi evii următori l-au dus la capăt.

PRINŢUL

E fapt adeverit, *my lord,* sau este
— Trecînd din veac în veac — doar o poveste ?

[1] De fapt Turnul Londrei a fost construit de William Cuceritorul ca să apere *City*-ul ; vezi *Genealogia,* sch. I.

BUCKINGHAM

E fapt adeverit, stăpîne !

PRINŢUL

Dar chiar de n-ar fi fost scris faptul, spune,
Trecînd din veac în veac, n-ar fi ajuns
Urmaşii toţi să-l poată ţine minte,
Chiar pînă-n ziua ultimă a lumii ?

GLOSTER
(aparte)

Copiii prea isteţi n-o duc prea mult !

PRINŢUL

Spuneai ceva, cinstite unchi ?

GLOSTER

Trăieşte faima mult, chiar fără buchi.

(Aparte.)

Vîr — ca Nelegiuirea[1], viciul vechi —
Cu-o vorbă, două tîlcuri în urechi.

[1] Printre personajele vechilor piese englezeşti figurau Diavolul şi Viciul. Acesta din urmă era bufonul, îmbrăcat într-un veşmînt lung, purtînd pe cap o tichie cu urechi de măgar şi

PRINȚUL

Om vrednic a fost Cezar. Vrednicia
I-a fost icoana minții luminate
Și mintea lui a dat în scrieri viață
La tot ce-a-nfăptuit cu vrednicie.
N-a fost învins de Moarte-nvingătorul :
Lipsit de viață chiar, e viu prin faimă.
Eu, vere Buckingham, nutresc un gînd.

BUCKINGHAM

Ce gînd, slăvite ?

PRINȚUL

Dac-apuc, trăind,
Să cresc bărbat, aș vrea să recîștig
Străvechiul nostru drept asupra Franței ;
Ori dacă nu — să mor ca un oștean
Tot cum aș fi trăit ca suveran.

---

umbla înarmat cu o sabie de lemn cu care îl lovea pe Diavol. Reforma (mișcarea politică și socială care, la începutul secolului al XVI-lea, a scos țările Europei apusene de sub dominația catolicismului dînd naștere bisericilor protestante) a înlăturat de pe scenă personajul Diavol și l-a înlocuit cu un fel de spiriduș care-i ducea în ispită pe oameni și-i dăruia cu metehne și vicii : ipocrizie, avariție, trufie, lăcomie, risipă.

GLOSTER
(aparte)

Răstimpul timpuriei primăveri
E crainic, îndeobşte, scurtei veri.

BUCKINGHAM

La timp soseşte ducele de York !

Intră York, Hastings şi cardinalul.

PRINŢUL

Cum se mai simte scumpul nostru frate ?

YORK

O, frate-al meu temut [1], se simte bine...
...E titlul care-acum vi se cuvine !

PRINŢUL

Da, şi regret ca tine. Din păcate,
Al titlului stăpîn abia e mort,
Şi titlul şi-a pierdut din majestate.

[1] În vechile statute monarhice suveranul era numit *Rex metuendissimus (Regele prea-temut).*

GLOSTER

Se simte bine nobilu-mi nepot ?

YORK

Da, mulţumesc, blajine unchi. *My lord,*
Spuneaţi că iarba-rea doar creşte iute.
Mai mare-i decît mine prinţul, uite.

GLOSTER

My lord, într-adevăr.

YORK

Atunci e rău ?

GLOSTER

Nepoate, vorba asta n-am spus, zău !

YORK

Vă e mai obligat decît vi-s eu.

GLOSTER

Mă poate obliga ca suveran,
Iar vouă, lord, vi-s obligat ca neam.

YORK

Pumnalul dați-mi, unchiule, se poate ?

GLOSTER

Din inimă pumnalul meu, nepoate.

PRINȚUL

Cerșești, iubite frate ?

YORK

De la un unchi iubit, care-o să-mi dea,
Nu-i greu să capeți, cred, o jucărea !

GLOSTER

V-aș face-un dar și mai frumos.

YORK

Un dar
Și mai frumos ? Această spadă, dar ?

GLOSTER

Da, lord, dar nu-i ușoară, și vă cruț.

YORK

Aţi vrea să daţi doar daruri uşurele ?
Ceva mai greu nu daţi la cerşetor ?

GLOSTER

E prea grea spada pentru-un lord micuţ.

YORK

Aş mînui-o, chiar mai grea, uşor.

GLOSTER

Deci, lord micuţ, vreţi lama spadei mele ?

YORK

Da, spre-a vă mulţumi cum mă scădeţi.

GLOSTER

Cum ?

YORK

Spunîndu-mi micuţ.

PRINȚUL

(către Gloster)

Lord York rămîne pururi un glumeț,
Dar unchiu-l iartă, grațios se poartă.

YORK
(către prinț)

„*Îl* poartă", vreți să spuneți, nu „*se* poartă".

Către Gloster.

Își rîde scumpu-mi frate de-amîndoi :
Fiind eu mic precum un maimuțoi,
S-ar cere unchiu-n cîrcă să mă poarte [1].

BUCKINGHAM

Cu duh vioi tîlc nou din vorbă scoate !
Că-și bate joc de unchi, să i se ierte,
Zglobiu, dibaci — de sine însuși rîde.
E uimitor de mic, și ce șiret e !

[1] Jocul de cuvinte sugerează un vechi obicei de bîlci : saltimbancii puneau în cîrca unui animal mare (de obicei un urs — *bear*) un maimuțoi. Shakespeare a construit cele trei replici pe dubla semnificație a verbului *to bear : a purta* (pe cineva sau ceva) și *a se purta* (cu cineva), identică și în romînește.

GLOSTER
(către prinț)

Nu vreți să mergeți, înălțate doamne ?
Cu vărul Buckingham, reginei-mame
Noi mergem sfat să-i dăm la Turn să vină,
Urări de bun-venit să vă închine.

YORK
(către prinț)

Dar cum, *my lord,* la Turn voiți să trageți ?

PRINȚUL

My lord-protéctor spune că e bine.

YORK

La Turn eu n-aș putea să dorm în pace.

GLOSTER

V-ați teme de ceva ?

YORK

De-al unchiului meu Clarence spectru trist.
Aici, mi-a spus bunica, l-au ucis.

PRINȚUL

De unchi morți nu mă tem.

GLOSTER

Și nici de vii, cum sper.

PRINȚUL

Sper, de-ar fi vii, că n-aș avea de ce.

Către York.

Veniți, *my lord*. Cu inima de plumb,
Gîndind la ei, să ne-ndreptăm spre Turn.

Surle. Exeunt prințul, York, Hastings, cardinalul și Suita.

BUCKINGHAM

Nu credeți, doamne, că flecarul York
A fost împins de mult-vicleana-i mamă
De voi, nerușinat, să-și bată joc ?

GLOSTER

Ba da, ba da. E-un puști, de bună seamă,
Flecar, vioi, isteț, șiret firește :
E maică-sa leit, din tălpi în creștet.

BUCKINGHAM

Dar să-l lăsăm. Apropie-te, Catesby.
Juraşi, în ce-am urzit, să fii de-ai noştri ;
Ce ţi-am destăinuit să nu destăinui.
Al lucrurilor mers eu cred că bănui
De ce-l zorim. Ce crezi ? N-am face lesne
Părtaş din Hastings la a' noastre mreje
Să-nscăunăm un nobil duce — dînsul —
În jeţu-acestei mult-vestite insuli ?

CATESBY

Iubind pe prinţ în amintirea tatei,
Nimic nu va porni-mpotriva lui.

BUCKINGHAM

Dar Stanley ce va face ? Ei, ce spui ?

CATESBY

Tot ce va face Hastings, face-ntocma'.

BUCKINGHAM

Atunci aşa : pe Hastings, Catesby dragă,
De parcă de-o-ntîmplare ar fi vorba,
Cu planul nostru-l ispiteşti în treacăt ;

La Turn — dă-i ştire — mîine să poftească,
La-ncoronare spre a fi de faţă.
De-l judeci, să ne intre-n voie vrednic,
Să-i spui ce ţel avem, şi să-i fii sfetnic ;
Răuvoitor de-i, rece, ghiaţă, piatră —
Te-arată-asemeni ; pune vorbei capăt,
Şi-n care parte trage, dă-ne ştire.
Noi, Sfaturi despărţite mîine ţinem,
În care-un rol de seamă-i pentru tine.

GLOSTER

Pe Hastings, Catesby, să-l saluţi din parte-mi.
Hîrşitei tagme (lui vrăjmaşi de moarte)
La Pomfret, mîine, sînge-i iau — mai spune-i.
Dă-i sfat — de bucuria veştii — spor
De pupături să-i deie doamnei Shore.

BUCKINGHAM

Mergi, Catesby, treaba du la bun sfîrşit.

CATESBY

Scumpi lorzi, cît voi putea mai iscusit.

GLOSTER

Nainte de culcare-aduci vreo veste ?

CATESBY

My lord, fireşte.

GLOSTER

La Crosby Place ne afli pe-amîndoi.

Exit Catesby.

BUCKINGHAM

Lord Hastings de n-o vrea să-şi vîre capul
Complotului părtaş, ce facem noi ?

GLOSTER

Îi dăm jos capul : şi ceva tot facem.
Cînd fi-voi rege, vezi, să-mi ceri ducatul
De Hereford [1], şi averea mişcătoare —
Lui Clarence, de la rege, înzestrare.

BUCKINGHAM

Voi cere mîinii — ce-a promis să dea.

[1] Citeşte : *herford.*

GLOSTER

Bun bucuros dau ce-i de dat, te-ncrede.
Hai să cinăm devreme spre-a putea
Să mistuim complotul pe-ndelete.

Exeunt.] [1]

Scena a II-a

În faţa casei lordului Hastings

Intră un Sol.

SOLUL
(bătînd)

My lord, my lord!

HASTINGS
(dinăuntru)

Dar cine bate?

[1] Aici încetează textul lacunar; vezi şi *În loc de notă asupra ediţiei.*

SOLUL

Din partea lordului Stanley.

HASTINGS

(dinăuntru)

Ce oră e ?

SOLUL

Aproape patru.

Intră Hastings.

HASTINGS

Lord Stanley n-are somn în nopţi de plictis ?

SOLUL

Pesemne, judecînd după solíe.
Pe Înălţimea-voastră,-ntîi : salută.

HASTINGS

Pe urmă ?

SOLUL

Vă-nştiinţează că în vis, as'noapte,
I-a spart în ţăndări casca un mistreţ ;
Apoi, că două Sfaturi se vor strînge
Şi s-ar putea ca hotărîrea unui,
Căinţa lui şi-a voastră s-o deştepte,
Că nu aţi fost părtaşi la celălalt.
Şi iar, să vă întreb mă mai trimite,
De nu vreţi, amîndoi, spre miazănoapte
Călări dînd fuga să lăsaţi în urmă
Primejdia ghicită de-al lui suflet.

HASTINGS

La domnul tău, prietene, te-ntoarce ;
De Sfaturi despărţite n-aibe teamă :
Nălţimea-sa şi eu sîntem într-unul,
În celalt — Catesby, bunul meu prieten ;
Din tot ce ne-ar privi, nu-i hotărît
Nimic fără să capăt şi eu ştire :
I-s temerile şubrede, n-au rost.
Cît despre vis, mă mir că e credul
Să-l tulbure scorneli de somn în zbucium :
Să fugi de un mistreţ cînd nu te-aleargă
Înseamnă să-l asmuţi să-ţi ieie urma,
Spre-a năpusti pe-o nevisată pradă.

Mergi, scoală-ţi domnul şi la mine-ndreaptă-l ;
La Turn vom merge amîndoi ; să vadă
Ce blînd se va purta cu noi mistreţul.

SOLUL

Mă duc, *my lord*, să-i spun ce-aţi spus întocmai.

Exit. Intră Catesby.

CATESBY

My lord, doar zile bune să aveţi.

HASTINGS

Zi bună, Catesby. Te-ai sculat devreme :
Ce veşti, ce veşti în ţara asta-n clatin ?

CATESBY

My lord, e drept : o lume ce se-nvîrte ;
Nu cred să-şi afle cumpăna ; doar Richard,
Pe creştet de-ar purta cununa ţării...

HASTINGS

Cum ! Ce cunună ? Altfel zis coroana ?

CATESBY

Da, prea-cinstite lord.

HASTINGS

Cu-o rană cadă-mi capul[1] de pe umeri,
Decît coroana pe-un cap rău, sus pusă !
Ai bănuieli, cumva, c-o jinduieşte ?

CATESBY

Pe legea mea ! Şi speră să fiţi fruntea
Acelor ce-i ţin partea s-o cîştige.
O veste bună, deci, vă-mpărtăşeşte !
Că rudele reginei, astăzi chiar,
— Duşmanii voştri — vor muri la Pomfret.

HASTINGS

Nu pun zăbranic pentru-această veste :
Mereu mi-au fost potrivnici. Dar să-i ţin
Lui Richard partea, să despoi urmaşii
Stăpînului de partea legiuită ?
Mai bine hărăzească-mi Domnul moartea !

[1] Joc de cuvinte intraductibil : *crow* înseamnă şi *coroană* şi *creştet*.

CATESBY

Ce simţământ cinstit ! Vi-l ţină, Domnul !

HASTINGS

Un an voi rîde c-am trăit s-apuc
Sfîrşitul crunt al celor ce-abătură
Asupră-mi a stăpînului meu ură.
În două săptămîni chem eu iar moartea
Şi-asupra altor, care nici se-aşteaptă.

CATESBY

My lord, e josnic să loviţi cu moarte
În oameni care nu sînt pregătiţi.

HASTINGS

O, groaznic, groaznic ! Asta se petrece
Cu Rivers, Vaughan, Grey : şi-o să se-ntîmple
Şi altora ce-acuma cred că sînt,
Ca tine şi ca mine-n siguranţă,
Noi : dragi lui Richard, scumpi lui Buckingham !

CATESBY

Înaltă preţuire vă acordă !

(Aparte.)

Că-n par înalt, pe pod sui-ţi-or capul.

HASTINGS

Ştiu asta, şi pe drept mi se cuvine.

Intră Stanley.

Pofteşte ! Bine, omule, dar lancea ?
Ţi-e frică de mistreţ şi nu ai armă ?

STANLEY

My lord, zi bună. Ziua bună, Catesby.
Puteţi să rîdeţi, dar, pe sfînta cruce,
Nu-mi plac aceste Sfaturi despărţite !

HASTINGS

My lord, mi-e dragă viaţa ca şi vouă
Şi niciodată-n viaţa mea, v-asigur,
Ca astăzi nu mi-a fost mai preţioasă.
De n-aş şti că n-avem de ce ne teme
Aş fi triumfător cum pot fi astăzi ?

STANLEY

Din Londra lorzii călăreau spre Pomfret
Rîzînd, căci se credeau în siguranţă ;
Şi-i drept, n-aveau temei de bănuială.
Şi-a fost de-ajuns o zi să schimbe totul :

Mă tem de răzbunarea lui pripită.
Dă Doamne să fiu eu fricos degeaba !
Pornim spre Turn ? Că ziua-i pe sfîrşite.

HASTINGS

Stai, stai, nu ştii că lorzilor de care
Îmi pomeneai, azi li se taie capul ?

STANLEY

Fiind cinstiţi, puteau să-şi poarte capul
Mai sus decît îşi pot purta potcapul
Pîrîşii lor. *My lord,* să mergem.

Intră un Scutier[1].

HASTINGS

V-ajung din urmă. Să-l întreb ceva.

Exeunt Stanley şi Catesby.

Ei, puşlama ! Cum o mai duci cu lumea ?

[1] În original *Pursuivant.* Marii seniori aveau în slujba lor un scutier (herald de rang inferior), purtînd armele şi blazonul stăpînului lor. Numai principii erau însoţiţi de heralzi.

SCUTIERUL

Mai bine, doamne, fiindcă mă-ntrebaţi.

HASTINGS

Şi eu o duc mai bine decît data
Trecută cînd aici ne-am întîlnit,
Mergînd la Turn spre-a fi întemniţat,
Prins în urzeala rudelor reginei.
Dar azi — ce-ţi spun păstrează pentru tine —
Pe-aceşti duşmani şi-a pus sigiliul moartea,
Şi eu o duc mai bine ca oricînd.

SCUTIERUL

Amin, spre bucuria voastră, doamne.

HASTINGS

Îţi mulţumesc !

Îi dă punga.

Bea-n sănătatea mea !

SCUTIERUL

Vă mulţumesc, prea-luminate !

Exit. Intră un Preot.

PREOTUL

My lord, sînt bucuros că vă-ntîlnesc.

HASTINGS

Îţi mulţumesc din inimă, părinte.
Dator ţi-s pentru slujba cea din urmă [1] :
Duminică să vii să-ţi dau obolul.

Intră Buckingham.

BUCKINGHAM

Lord şambelan, staţi la taifas c-un preot ?
Prietenii din Pomfret au nevoie ;
Ce-atîta zor şi zel cu spoveditul ?

[1] În original nu se precizează despre ce anume formă de serviciu religios este vorba. În orice caz, *last exercise,* redat prin *slujba cea din urmă,* sună a teribilă profeţie, mai ales în gura lui Hastings.

HASTINGS

Ei Doamne, pe-acest sfînt păstor văzîndu-l,
La cei de care spuneţi m-a dus gîndul.
Vă duceţi tot la Turn ?

BUCKINGHAM

Da, dar prea mult nu zăbovesc pe-acolo.
Plec înaintea Înălţimii-voastre.

HASTINGS

E cu putinţă, eu rămîn la prînz.

BUCKINGHAM
(aparte)

Încă nu ştii : rămîi şi pentru cină.

Cu glas tare.

Deci să pornim.

HASTINGS

După-Înălţimea-voastră.

Exeunt.

Scena a III-a

POMFRET. În fața castelului.

Intră Ratcliff cu Străjerii care-i duc pe Rivers, Grey și Vaughan la execuție.

RIVERS

Sir Richard Ratcliff, vreau să-ți spun atît :
Să vezi cum moare pentru datorie
Și cinste și-adevăr, azi, un supus.

GREY

Pe prinț, de haita voastră scape-l Domnul,
Cuibar de vîrcolaci damnați ce sînteți !

VAUGHAN

Mulți dintre noi omorul ne-or deplînge !

RATCLIFF

Grăbiți. Sfîrșit e-al vieții voastre drum.

RIVERS

O, Pomfret, Pomfret ! Temniță de sînge,
Butuc funest, nefast atîtor nobili !

În cruntul cleşte-al murilor tăi, Richard
Al doilea[1], Richard fu izbit de moarte :
Şi, spre-a mînji mai mult acest loc trist,
Bea azi nevinovatul nostru sînge !

GREY

Blestemul Margaretei ne-a ajuns :
Cînd ne striga lui Hastings, vouă, mie
Că stăm, cînd Richard fiul i-l ucide.

RIVERS

Afurisi pe Richard şi pe Hastings,
Pe Buckingham, adu-ţi aminte, Doamne !
Cum pentru noi plineşti, plineşte-i ruga !
Cît despre sora mea şi fiii ei,
Ajungă-ţi, Doamne, dreptul nostru sînge
Ce azi — ştii — pe nedrept va fi vărsat !

RATCLIFF

Grăbiţi. Al morţii ceas trecu de mult.

RIVERS

Hai, Grey, hai, Vaughan, să ne-mbrăţişăm :
Rămas-bun : ne-ntîlnim din nou în cer.

Exeunt.

[1] Vezi *Genealogia*, sch. V.

Scena a IV-a

LONDRA. O încăpere în Turn.

Buckingham, Stanley, Hastings, episcopul de Ely[1], *Ratcliff*[2], *Lovel şi alţii aşezaţi la o masă. Ofiţerii sfatului sînt de faţă.*

HASTINGS

Deci, nobili gentilomi, ne-am strîns aici
Să hotărîm ce e cu-ncoronarea.
Zău, spuneţi : cînd va fi regeasca zi ?

BUCKINGHAM

Pentru regescul ceas e totul gata ?

STANLEY

Da, totul ; să alegem numai data.

ELY

Socot că mîine ; ziua-i potrivită.

[1] Dr. John Morton a fost numit episcop de Ely în 1478, pe urmă, de Canterbury, în 1486, şi în anul următor, lord cancelar ; a murit în 1500.

[2] În unele ediţii Ratcliff nu figurează în această scenă ; în locul lui apare Catesby.

BUCKINGHAM
(către Ely)

Cunoaşteţi gîndul lordului-protéctor ?
Cu cine-i mai legat slăvitul duce ?

ELY

Sînteţi mai în măsură să-l cunoaşteţi.

BUCKINGHAM
(către Ely)

Noi feţele ne ştim, cît despre inimi,
Nu mi-o cunoaşte, cum nici eu pe-a voastră ;
Nu i-o cunosc ; nici voi, *my lord,* pe-a mea.
Lord Hastings, voi şi el — vă ştiu prieteni.

HASTINGS

My lord, vă mulţumesc ; ştiu că i-s drag.
Cît despre-un plan privind încoronarea
Nici nu l-am întrebat, nici nu mi-a spus
Ce-a hotărît prea-graţioasa-i voie.
Dar voi, *my lord,* puteţi alege data ;
Cuvîntu-mi spun şi ducelui ţin locul :
Cuvîntul — sper — în nume bun să-l ia.

ELY

La timp soseşte ducele, el însuşi.

Intră Gloster.

GLOSTER

Zi bună, veri şi nobili lorzi, la toţi.
Dormii cam mult, dar sper că lipsa mea
N-a pus oprelişti marii hotărîri
Pe care, fiind faţă,-aş fi-ntărit-o.

BUCKINGHAM

De nu intraţi pe ultimul cuvînt,
În replică lord Hastings vă lua rolul...
Cuvîntu-adică, despre-ncoronare.

GLOSTER

Cel mai îndreptăţit era lord Hastings,
Căci mă cunoaşte şi mă şi iubeşte.
My lord episcop, cînd am fost la Holborn
Aveaţi căpşune bune în grădină :
Vă rog, trimiteţi să-mi aducă-o mînă.

ELY

Din inimă, *my lord*, bun bucuros.

Exit.

GLOSTER

O vorbă, vere Buckingham, să-ţi spun.

Îl ia deoparte.

Pe Hastings, Catesby l-a cercat cu-o vorbă.
Ţîfnosul domn voia să-şi piarză capul,
Dar nu se învoia ca fiul celui
Ce domn i-a fost — smerit spunea — să-şi piarză
Domnescul drept pe tronul Engliterei.

BUCKINGHAM

Ieşiţi o clipă ; ies şi eu cu voi.

Exeunt Gloster şi Buckingham.

STANLEY

Dar ziua triumfală n-am ales-o,
Şi mîine, socotesc, e prea curînd ;

Cît despre mine n-am să pot fi gata
Decît pentru o zi mai amînată.

Se întoarce episcopul de Ely.

ELY

Dar unde-i ducele de Gloster ?
După căpşune am trimis.

HASTINGS

Năltimea-sa părea azi-dimineaţă
În toane bune, ca mînat de-un gînd.
Plăcut, căci ne-a dat vesel ziua-bună.
Nu-i alt creştin, mai ne'nvăţat ca dînsul,
Iubiri ori uri s-ascunză : lui, pe faţă,
Îi poţi citi ce-n inimă-i stă scris.

STANLEY

În inima-i ce vezi, citindu-i faţa
După însufleţirea azi vădită ?

HASTINGS

Văd că nu-i nimeni azi pîndit de ură :
Altminteri i-aş citi-n căutătură.

Intră iar Gloster şi Buckingham.

GLOSTER

Vă rog să-mi spuneţi ce se cade-acelor
Ce moartea-mi uneltesc prin vrăji damnate,
Drăceşti deochiuri ce mi-au prins în mreje,
Cu farmecele lor de iaduri, trupul ?

HASTINGS

Iubirea mea pentru Nălţimea-voastră
Mă-ndreptăţeşte,-n fruntea tuturora,
Să-i osîndesc pe-acei ce-au vătămat ;
Oricine-ar fi, strig : li se cade moartea !

GLOSTER

Cu ochii,-atunci, fiţi martori vătămării.
Vedeţi că-s deocheat ; priviţi-mi braţul
Chircit, uscat cum este ciotul putred :
Doar a lui Edward soaţă, vrăjitoarea,
— Cu tăvălita curvă Shore — jurată,
Urzind vrăjitoreşte mă-nsemnară !

HASTINGS

Această faptă dacă săvîrşiră...

GLOSTER

Zici „dacă" ? Tu, codoş al cutrei curve,
Cutezi să-mi spui tu „dacă" ? M-ai trădat !
Tăiaţi-i capul ! Căci, pe Sfîntul Pavel,
Nu stau la cină pînă nu-i în pulberi !
Tu, Lovel, Ratcliff, tu — vi-l dau pe mînă.
Voi, cărora vi-s drag, veniţi cu mine.

Exeunt S f a t u l *etc., în afară de Hastings, Lovel şi Ratcliff.*

HASTINGS

Oh, milă, milă pentru Englitera !
Nu pentru mine. Eu puteam să scap.
Mistreţu-n vis i-a spart lui Stanley casca ;
Am rîs de el, orbit, n-am vrut să fug.
Azi, calul meu de trei ori poticni,
De trei ori s-a oprit, la Turn în faţă,
De zalhanaua asta să mă cruţe.
Vorbeam c-un preot — am acum nevoie.
Pe scutier, trufaş l-am înştiinţat
— Căinţi tîrzii — că toţi duşmanii mei
La Pomfret azi vor luneca în sînge,
Iar eu sînt sigur, sus şi tare,-n graţii.
Blestemu-ţi greu căzu, o, Margaret [1], Margaret,
Pe bietul cap al bietului lord Hastings.

[1] Citeşte aproximativ : *margret.*

RATCLIFF

Hai, iute, iute ; ducele vrea cina :
Te spovedeşte scurt : ţi-aşteaptă capul.

HASTINGS

Tu, har fugar al lumii muritoare,
Ne-atragi mai mult decît divinul har !
Cel care-şi pune-n ochii tăi nădejdea
E ca matrodul beat pe un catarg :
La orice clătinare cade lesne
Sorbit în măruntaiele genunii.

RATCLIFF

Hai, iute, iute ; te jeleşti zadarnic.

HASTINGS

O, Richard crunt ! Săracă Engliteră !
Îţi prevestesc un veac înfricoşat
Cum n-au văzut nici vecii de urgie !
Hai, du-mă la butuc ; eu capu-i duc :
Rîd unii-acum — pieri-vor pe butuc.

Exeunt.

Scena a V-a

LONDRA. Meterezele Turnului.

Intră Gloster şi Buckingham în armuri ruginite şi într-o uimitoare neorînduială.

GLOSTER

Cum poţi păli, cum ştii să tremuri, vere ;
Suflarea să-ţi sugrumi pe-un sfert de vorbă,
Să-ncepi din nou, să poticneşti deodată,
De parc-ai aiura, nebun de spaimă ?

BUCKINGHAM

Pot imita cel mai grav áctor tragic :
Recit pîndind, rotindu-mi ochii-n patru,
Tresar şi fug de-un fir de pai în foşnet,
Cuprins de bănuieli : în slujbă am
Priviri de spectru, zîmbete silite :
Slugi gata iscusit să-şi facă slujba,
În toată clipa înlesnindu-mi planul.
Dar unde-i Catesby ?

GLOSTER

Aici ; priveşte, vine cu primarul.

Intră Lordul Primar *şi Catesby.*

BUCKINGHAM

Lord Primar...

GLOSTER
(aplecat peste metereze)

Păzeşte puntea [1] de la poartă !

BUCKINGHAM
(către Lordul Primar)

O tobă ! auziţi ?

GLOSTER
(către Catesby)

Catesby, de strajă la creneluri.

BUCKINGHAM
(către Lordul Primar)

Temeiul pentru care v-am chemat...

[1] *The drawbridge* — podul ridicător *(pont-levis)*, singurul drum de acces într-o fortăreaţă. În caz de primejdie se ridica, bloca intrarea şi izola de atacatori cetatea înconjurată cu un şanţ de apărare.

GLOSTER
(către Buckingham)

Priveşte-n jur, păzeşte-te, duşmanii...

BUCKINGHAM

Ne fie Domnul scut, şi dreptul cuget !

GLOSTER
(către Buckingham)

Fii liniştit. Prieteni : Ratcliff, Lovel.

Intră Lovel şi Ratcliff aducînd capul lui Hastings.

LOVEL

Acesta-i capul calpei cutre Hastings,
Primejdios vrăjmaş nebănuit.

GLOSTER

Să-l plîng se cade ;-atît de drag mi-a fost.
Credeam că-i omul cel mai blînd şi sincer
Din cîţi a cunoscut creştinătatea ;
O carte,-n care sufletu-mi ţinea
Catagrafia tainicelor gînduri ;

Fățarnic în virtuți clocea doar vicii,
Încît, de n-ar fi fost fățișa-i vină,
— Cu Dama Shore (altcum zis) înhăitare —
Ar mai trăi, scutit de bănuială.

BUCKINGHAM.

A fost cel mai dibaci ascuns mișel
Din cîți știu eu.

Către Lordul Primar.

V-ați fi închipuit, puteați să credeți,
De n-am fi vii — har Doamne ! — să v-o spunem,
Că trădătorul iscusit, chiar astăzi,
În Sfatul nalt urzea să ne omoare
Pe mine și pe scumpul meu lord Gloster ?

LORDUL PRIMAR

Asta făcea ?

GLOSTER

Cum ? Ne luați drept turci ori drept păgîni ?
Ori credeți că-ncălcînd a legii formă,
Județ nesăbuit pe laș ucise ?
Primejdia grozavă-a-mprejurării,
Salvarea noastră, pacea Engliterei
Ne-au fost silit să-i dăm osînda !

LORDUL PRIMAR

Prea-bine-atunci ! Se cuvenea să moară !
Înalte feţe, bine aţi făcut,
Dînd pildă altor mîrşavi ce-i aşteaptă.
Nimic bun n-aşteptam să dea dintr-însul
De cînd cu Dama Shore se-ncîrdăşise.

BUCKINGHAM

Mort nu-l voiam nainte ca voi, lord,
Să fiţi de faţă să-i vedeţi sfîrşitul.
Acest gînd bun, pripiţi într-o măsură,
Prieteni iubitori zădărniciră-l.
Voiam, *my lord*, să-l auziţi vorbind
Pe trădător, mărturisind în tremur
Temeiul, ţelul, iţele trădării ;
Aşa, puteaţi să le-arătaţi întocmai
La cetăţeni, căci s-ar putea ca unii,
Ne'nţelegînd ce-am vrut, să-i plîngă moartea.

LORDUL PRIMAR

Mi-ajunge, doamne, doar cuvîntul vostru :
Parcă-l văzui şi-l auzii eu însumi.
Cinstiţi şi nobili prinţi, fiţi fără grijă !
Supuşii cetăţeni se vor convinge
Ce drepţi v-aţi dovedit cu-acest prilej.

GLOSTER

De-aceea v-am poftit aici, *my lord,*
Cîrtirea bîrfitoarei lumi să-mpiedic.

BUCKINGHAM

Cum, însă, aţi ajuns tîrziu la noi,
Daţi mărturie ce v-am spus noi doi.
Şi-acum, iubite Lord Primar, cu bine.

Exit Lordul Primar.

GLOSTER

Mergi după, după, vere Buckingham !
Primarul a pornit grăbit spre Guildhall [1] :
Cînd prinzi acolo un prilej prielnic
Să spui de Edward [2] că prăsi bastarzi ;
Să le-aminteşti că a trimis la moarte
Un cetăţean ce-a spus că fiul său
Va moşteni coroana ; el vorbea

[1] Textual, „Casa breslelor", primăria „cetăţii" Londra, sala de sfat şi adunări a reprezentanţilor breslelor din Londra ; construită între 1411—1431, distrusă parţial de un incendiu în 1666.

[2] E vorba de regele defunct, Edward al IV-lea, soţul reginei Elizabeth şi frate cu Gloster.

De semnul casei lui, numită ástfel [1].
Condamnă-altminteri josnicu-i dezmăţ,
Scîrboasa poftă, mendrele stricate ;
Destrăbălînd slugi, fete şi neveste,
Oriunde ochii-aprinşi şi gîndul lacom
Găseau să-şi fac-o pradă lesnicioasă.
Ba chiar, poţi şi de mine s-aduci vorba :
Că maică-mea, cînd prinse-n pîntec plod
— Pe Edward nesăţiosul — York cel nobil,
Părintele-mi august, lupta în Franţa,
Şi dreptul scăzămînt de timp făcîndu-l,
S-a-ncredinţat că nu-i a lui odrasla :
— Un chip străin de-al tatălui meu nobil —
Vădind la prunc în liniile feţei.
Nu stărui însă, asta scapi în treacăt,
Căci ştii, *my lord,* că maică-mea [2] trăieşte.

BUCKINGHAM

Fiţi liniştit. Va fi pledată cauza
Ca lecţia predată-a cărei plată
Ar fi o pradă [3]-n aur. Plec, *my lord.*

[1] Înainte vreme casele nu aveau numere, ci însemne, armoarii, firme etc., după care se deosebeau.

[2] Ducesa de York, mama lui Edward al IV-lea, a lui Clarence şi a lui Gloster ; vezi *Genealogia,* sch. X.

[3] Iată aliteraţia din textul original : *I play the orator* (voi juca rolul oratorului) — *the golden plea* (plata-n aur) — *I plead* (pledez).

GLOSTER

De-i vezi convinşi, adu-i la Baynard's Castle[1]:
Acolo mă găsiţi în doct sobor
Cu sfinţi părinţi şi cu-nvăţaţi episcopi.

BUCKINGHAM

Mă duc; şi către ceasul trei sau patru,
Ce se petrece, veşti vă dau, la Guildhall.

Exit.

GLOSTER

La doctorul Shaw, Lovel, mergi, şi cheamă-l.

Către Catesby.

La sfîntul frate Penker[2], fugi. Le spuneţi
Să vină într-un ceas la Baynard's Castle.

Exeunt Lovel şi Catesby.

[1] Castel clădit de Baynard, un gentilom venit în Anglia o dată cu William Cuceritorul. Clădirea se înălţa pe malul Tamisei.

[2] Doctorul Shaw şi fratele Penker erau doi predicatori populari.

Mă duc să pun opreliști, pe „broscoii“ [1]
Lui Clarence să-i feresc de ochii lumii ;
Porunci să dau că nimeni n-are voie
De prinți să se apropie-ntre timp.

Exit.

Scena a VI-a

LONDRA. O stradă.

Intră un Grefier.

GREFIERUL

Lord Hastings e-acuzat aci-n pitacul [2]
Transcris de mîna mea cu buchi de-o șchioapă,
Spre-a fi citit la Sfîntul Pavel [3] astăzi.

[1] Clarence avea doi copii : Edward, conte de Warwick, care, a doua zi după bătălia de la Bosworth, a fost scos de Richmond din castelul Sheriffhutton (unde-l închisese Gloster) și trimis la Turn, cu toate că era nevinovat ; a fost executat la 21 noiembrie 1499 ; și Margaret, care s-a căsătorit cu sir Richard of Pole și a fost făcută contesă de Salisbury de Henry al VIII-lea. La 68 de ani a fost și ea executată ; vezi *Genealogia*, sch. XIII.

[2] Act de acuzare sau mandat de aducere.

[3] Catedrala Saint Paul din Londra.

Vezi, faptele în şir vin de se leagă ;
Am stat — să-l cópii — unsprezece ore :
Abia aseară Catesby mi-l trimise.
La fel, greu de-ntocmit a fost şi ciorna.
Şi-acum cinci ore Hastings mai trăia,
Scutit, cruţat, în libertate, slobod.
Frumoasă lume ! E vrun tîmp atare,
Vădit tertipul să nu-l vadă-aievea ?
Dar cine îndrăzneţ — să-l şi vădească ?
Rea mai e lumea : totul e pierdut
Cînd trebui' josnicia să rabzi mut.

Exit.

Scena a VII-a

LONDRA. Curtea castelului Baynard.

Intră Gloster şi Buckingham, întîlnindu-se.

GLOSTER

Ce-i nou, ce-i nou ? Ei, ce spun cetăţenii ?

BUCKINGHAM

Pe sfînta Maică-a Domnului Hristos,
Tac mîlc, un cuvinţel măcar n-au scos.

GLOSTER

De Edward că prăsi bastarzi, ai spus ?

BUCKINGHAM

Am spus : de lady Lucy, şi de zápis [1] ;
De-un legămînt, prin mandatar, în Franţa [2],
De-al poftelor lui lacom neastîmpăr,
De pîngărirea soaţelor din City ;
Că-i aprig pentru fleacuri ; că-i bastard
— Născut, cînd vă era în Franţa tatăl —
C-abia de-aduce-un pic la chip cu York.
Apoi am spus de-al vostru chip, leit
Al tatălui — ca faţa lui întocmai —
Nu doar în trăsături, ci şi-n nobleţe.
Triumful vostru-n Scoţia slăvii,

[1] Înainte de căsătorie, regele Edward a fost amantul acestei lady Lucy, de care regina-mamă l-a despărţit, după ce a asigurat concubinei regale o existenţă îndestulată, garantată printr-un contract ; vezi şi *Genealogia*, sch. XII.

[2] Aluzie la logodna prin procură, cu Bona, cumnata regelui Franţei, Ludovic al XI-lea.

Asprimea-n luptă, minteă-n timp de pace,
Smerenia, virtutea, dărnicia ;
Nimica n-am uitat, am spus în treacăt
Tot ce-ar putea în planuri să v-ajute :
Iar cînd să-nchei, le-am dat îndemn acelor
Ce-al ţării scump meleag iubesc, să strige :
„Să-l ocrotească Dumnezeu pe Richard,
Al Engliterei rege !“ [1]

GLOSTER

Şi-au strigat ?

BUCKINGHAM

Nu — Doamne sfinte ! — n-au suflat o vorbă ;
Păreau că-s mute státui, stane vii,
Privindu-se mai palizi decît moartea.
I-am dojenit, şi-am întrebat primarul
De tîlcul îndărătnicei tăceri.
El mi-a răspuns : *„Poporul e deprins*
Doar legiuitul retor [2] *să-i vorbească“.*

[1] Formulă tradiţională : *God save the King ! (Dumnezeu să-l ocrotească pe rege !)*

[2] *The recorder :* ofiţer judiciar-şef, în anumite oraşe şi tîrguri britanice, printre îndatoririle căruia intră şi cea de orator oficial însărcinat să aducă la cunoştinţa locuitorilor felurite hotărîri publice sau dezbaterile în legătură cu treburile obşteşti.

Ce-am spus l-am pus pe retor să repete :
„*Vedeţi ce spune lordul, şi propune !*“
Atît. Dar de la el n-a pus o vorbă.
Vro zece,-n fundul sălii, din alaiu-mi
Zvîrlind cu pălăria-n sus, strigară :
„*Pe Richard rege ocrotească-l Domnul !*“
Prinzînd prilej prielnic, am adaos :
„*Prieteni, cetăţeni, vă mulţumesc.*
Aplauzul obştii, veselul ei chiot
Vădesc gînd ager, şi că drag vi-i Richard.“
Şi-ndată am plecat, pornind încoace.

GLOSTER

Ce muţi buşteni ! Ce, nu puteau vorbi ?
Primarul şi colegii lui nu vin ?

BUCKINGHAM

Primarul e aici. S-ar teme parcă...
Rugat din suflet ascultaţi-i numai ;
O carte-n mîini s-aveţi, de rugăciuni,
Şi staţi, *my lord*, doar între doi prelaţi.
Le trag pe-acest temei un sfînt tropar [1] ;
Ce-au să vă roage nu-mpliniţi prea lesne ;
Fiţi fată mare : ziceţi *nu*, primind.

[1] Cîntare bisericească de laudă a unui sfînt sau de slăvire a unui eveniment.

GLOSTER

Mă duc. De-ai să pledezi cu iscusinţa
Cu care voi şti însumi să zic *nu*,
Nu te-ndoí că vom sfîrşi cu bine.

BUCKINGHAM

Sus, pe verandă ! Ciocăne primarul.

Exit Gloster.

Intră Lordul Primar, Consilieri municipali *şi* Cetăţeni.

My lord, bine-aţi venit. V-aştept de mult ;
Dar ducele nu cred să ne primească.

Intră, venind din castel, Catesby.

La rugămintea-mi ce-a răspuns stăpînul ?

CATESBY

Vă roagă, doamne, pe-Înălţimea-voastră
Să-l vizitaţi ori mîine, ori poimîine.
S-a-nchis acum cu doi prea-sfinţi presvíteri
Pierdut în cuvioase gînduri :
Şi nu vrea griji mirene să-l abată
De la-ndeletnicirile-i pioase.

BUCKINGHAM

Întors la cuviosul duce, spune-i
Că eu, primarul, sfetnicii de obşte,
În ceasu-acest de cumpănă-am venit,
Solemne trebi, privind obştescul bine,
Cu Înălţimea-sa vrînd să dezbatem.

CATESBY

Mă duc numaidecît să-i dau de ştire.

Exit.

BUCKINGHAM
(către Lordul Primar)

Acest prinţ nu-i un Edward, nu, *my lord* !
Nu-i tolănit în patul preacurviei :
Cu gînduri sfinte, în genunchi petrece.
Nu-şi pierde vremea cu-ale curţii tîrfe :
Ci cugetă cu doi docţi catehúmeni.
Nu doarme să-şi îngraşe trupul trîndav :
Ci rugi dă hrană duhului său ager.
Ferice Englitera dacă prinţul
Domnia ar primi să ia asupră-i !
Dar, zău, mă tem că n-are să consimtă.

LORDUL PRIMAR

Ferească Dumnezeu să spuie *nu* !

BUCKINGHAM

Mă tem că da. Dar uite-l iar pe Catesby.

Intră iar Catesby.

Măria-sa ce spune, Catesby ?

CATESBY

Se-ntreabă în ce scop aţi strîns atîtea
Mulţimi de cetăţeni la el s-aduceţi :
N-a fost măria-sa vestit că vin ;
Se teme că nu gînd curat vă mînă.

BUCKINGHAM

Eu sînt mîhnit că nobilul meu văr
De cuget necurat mă bănuieşte
Cu gînd cinstit, o, cerule, venirăm ;
De-aceea să te-ntorci, şi desluşeşte-l.

Exit Catesby.

Cînd cei evlavioşi şi prea-cucernici

Rozariul [1] şi-l prefiră, greu să-i tulburi,
Atît de dulce-i rîvna contemplării.

Se iveşte Gloster, sus, într-o galerie, între doi Episcopi. *Catesby se întoarce.*

LORDUL PRIMAR

Priviţi, măria-sa între doi clerici !

BUCKINGHAM

Cîrji de virtute unui prinţ creştin,
Bun reazim pe priporul vanităţii :
Şi-o carte-n mîini, vedeţi, de rugăciuni
(Podoabă ce vădeşte-un sfînt bărbat).
Prinţ milostiv, Plantagenet ilustru,
Daţi rugăminţii noastre ascultare,
Şi să iertaţi de tulburarea-adusă
Drept-creştineştii rîvne şi evlavii.

GLOSTER

De ce atîtea laude, *my lord* ?
Eu, mai degrabă, vă cerşesc iertarea,
Căci, absorbit de-a Domnului meu slujbă,

[1] Şiragul de mătănii al credincioşilor catolici.

Prietenii amîn să mi-i primesc.
Altminteri, însă, care vă e voia ?

BUCKINGHAM

A Domnului de sus şi-a celor vrednici
Dintru acest necîrmuit ostróv.

GLOSTER

Eu bănui c-am adus cuiva ofensă
Scăzînd, într-ai cetăţii ochi, în merit :
Veniţi mustrări să-mi faceţi pentru culpă ?

BUCKINGHAM

E drept, *my lord*. La stăruinţa noastră,
Să vă răscumpăraţi, de-aţi vrea, greşeala !

GLOSTER

Creştin meleag m-ar mai răbda altminteri ?

BUCKINGHAM

Să ştiţi că e-o greşeală să jertfiţi
— Supremul scaun, jeţul majestăţii,
Un sceptru sorocit din vechi dinaşti,

Regatul cuvenit ca-ntîi-născut
Şi-a casei voastre fală moştenită —
Netrebniciei unui sterp vlăstar.
Staţi toropit de-nsomnorate gînduri
Din care vă trezim, spre-al ţării bine :
De proprii mădulări nevoie are ;
Stigmatul infamiei chipu-i strîmbă,
Corcesc regalu-i trunchi altoii josnici,
E pîn' la gît în volbura vîltorii
De neagră şi adîncă-n veci uitare.
Spre mîntuirea-i — vă rugăm din suflet,
Măria-voastră — să primiţi povara
Regeştii cîrmuiri a ţării voastre ;
Nu ca protéctor, mandatar, custode,
Ori biet regent întru folosul altui,
Ci ca erede, os din os de rege,
Cu drept de-ntîi-născut, stăpîn, monarh.
De-aceea, învoit cu cetăţenii
— Înflăcăraţi şi iubitori prieteni —
Şi din îndemnul lor aprins, viu eu
Cu-această dreaptă rugă să vă-nduplec.

GLOSTER

Nu ştiu ce să mai spun : să plec tăcut,
Ori să vă fac amarnice mustrări ?
Ce-i potrivit la rangul meu şi-al vostru ?
Nerăspunzînd, aţi socoti cu toţii

Tăcerea-mi — jind, o limbă mută — semn
Că aş primi regescul jug de aur
Pe care, silnic, voi să-l port, mă puneţi ;
Iar de vă mustru pentru pasul vostru
— Rod trainicei iubiri ce mi-o purtaţi —
Într-acest fel prietenii mi-i supăr.
Vorbind — întîia piedică o-nlătur,
Dar vorba, de a doua nu mă cruţă ;
Răspunsul meu neşovăielnic, iată-l :
Iubirii voastre — mulţumiri ; dar zelu-mi
Nevrednic ruga voastră o respinge.
Întîi, de-or fi zdrobite-atîtea piedici
Şi netezită calea spre coroană
— Prin drept dinastic şi de-ntîi-născut —
Atîta de sărac mă simt cu duhul,
Cusururi am atît de mari şi multe,
Încît mai bine mă ascund de fală
— O luntre ce nu-nfruntă forţa mării —
Decît să jindui fala să le-ascundă,
Şi într-al slavei abur să mă-năbuş.
Dar (slavă Doamne !) nici nu-s trebuincios
— De-aş fi chiar, să v-ajut n-aveţi nevoie :
Regescul pom lăsă un fruct regesc,
Fruct copt, în ceasuri timpului hoţite,
Fruct vrednic foarte de-al domniei scaun
Şi fericiţi, domnind el, să vă facă.
Îi dau lui ce-aţi voit să-mi daţi voi mie

— Destin şi drept al stelei sale bune ;
Ferească Domnul pofta-mi să-l despoaie !

BUCKINGHAM

My lord, vădiţi astfél un nobil cuget,
Dar mic şi fără rost e-al vostru preget
De cumpănim cu grijă-mprejurarea.
Nepot de frate spuneţi că vi-i Edward [1] :
Noi întărim, dar nu-l născu regina ;
Întîi, legat cu lady Lucy, Edward
— Făgăduinţei, martoră vi-i mama —
S-a logodit prin mandatar, pe urmă,
Cu Bona — rigăi Franciei cumnată.
Cotorosit de ele, o jălbaşă [2],
De griji căznită mamă cu plozi mulţi,
Vădană-n lacrimi, veştedă frumseţe
— Acu-n amurgul zilelor ei bune —
Sporind la preţ scumpită-n ochii-i lacomi,
L-ademeni din culmea naltei stepeni
În josnica mocirlă-a bigamiei [3] :

[1] E vorba de Edward, prinţul de Wales (fiul regelui Edward al IV-lea), nepot ducelui de Gloster ; vezi *Genealogia,* sch. XII.

[2] Vezi actul I, scena a III-a, p. 41, n. 1. E vorba de regina Elizabeth ; vezi *Genealogia,* sch. IX.

[3] Nerespectarea făgăduielii de căsătorie făcută unei logodnice era considerată un păcat înfamant, ca şi recăsătorirea, asimilată păcatului de bigamie şi înfierată de un canon al conciliului din Lyon, în 1274.

În pat nelegiuit avu cu dînsa
Pe Edward, „prinţ" numit doar după datini.
Mai aspru aş putea să le dezvălui ;
Fiind sfiit de cineva în viaţă [1]
Pun straşnice oprelişti limbii mele.
Încît, *my lord*, primiţi, măria-voastră,
Folosu-acestui rang adus prinos ;
De nu din milă pentru noi şi ţară,
Măcar spre-a vă scuti ilustra spiţă
De stricăciunea unui veac făţarnic,
Şi-a-i da, spre-a dăinui, dinaşti legitimi.

LORDUL PRIMAR

Primiţi, *my lord* ; vă roagă cetăţenii.

BUCKINGHAM

Iubirea lor, temut lord, n-o respingeţi.

CATESBY

Plinita rugă fericiţi i-ar face !

GLOSTER

De ce mă copleşiţi cu-atîtea griji ?
Nevrednic sînt de scaun şi domnie.

[1] Ducesa de York, mama regelui Edward şi-a lui Gloster.

Vă rog, nu mi-o luaţi în nume rău :
Nu pot şi nici nu vreau să mă-nvoiesc.

BUCKINGHAM

De nu primiţi — din dragoste şi cinste
Copilul neputînd da jos din scaun —
Căci inima duioasă v-o cunoaştem,
Şi blînda şi blajina milă moale
Ce-o ştim vădită nu doar spiţei voastre,
Ci, fără osebire,-atîtor tagme ;
De ruga ne-ascultaţi ori nu, să ştiţi :
Nu va fi domn, nepotul vostru,-n ţară ;
Pe tron, vom rînduí, în locu-i, altul,
Spre-a spiţei voastre pagubă şi zdruncin :
Cu-această hotărîre, plecăciune.

Către Cetăţeni.

Mai mult nu-l mai rugăm ; veniţi, prieteni.

Exeunt Buckingham, Lordul Primar *şi* Cetăţenii.

CATESBY

Chemaţi-i, nu-i respingeţi cînd vă roagă :
Va pătimi altminteri ţara-ntreagă.

GLOSTER

Vreţi să mă-mpovăraţi c-un roi de griji ?
Hai, cheamă-i îndărăt.

Catesby se duce după Lordul Primar *şi după ceilalţi.*

Nu sînt de piatră,
Ci lesne cucerit de rugi plăcute,
Deşi îmi calc pe cuget şi pe suflet.

Se întorc Buckingham şi Catesby, Lordul Primar *şi cei de mai înainte.*

Voi, vere Buckingham, cuminţi prieteni,
Vreţi gloria pe umeri să mi-o puneţi,
S-o port supus, cu voie-ori fără voie ;
Răbdare voi avea să-ndur povara.
Dar hula neagră, chipul slut al vrajbei
Pot însoţi triumful stăruinţei.
Vreau îndîrjirea voastră să mă spele
De întinări şi terfeliri spurcate ;
Doar Domnul ştie, şi-aţi văzut în parte
Cît de departe-am fost de setea slavei !

LORDUL PRIMAR

Blagoslovit fiţi ! Ce-am văzut, vom spune !

GLOSTER

Spunînd mereu, veţi spune adevărul.

BUCKINGHAM

Cu titlu-acest regesc mă-nchin atuncea :
Trăiască Richard, rege Engliterei !

TOŢI

Amin.

BUCKINGHAM

Aţi vrea să fiţi chiar mîine-ncoronat ?

GLOSTER

Oricînd vreţi voi, vreau să vă fac pe voie.

BUCKINGHAM

Deci, mîine, v-aşteptăm, măria-voastră ;
Acuma, veseli, vă lăsăm cu bine.

GLOSTER
(către cei doi episcopi)

La sfinte sîrguinţi — veniţi — ne-ntoarcem.

Către ceilalţi.

Rămas-bun, vere, bun-rămas, prieteni.

Exeunt.

Sfîrşitul actului al treilea.

ACTUL AL PATRULEA

Scena I

LONDRA. În faţa Turnului.

Intră, dintr-o parte, regina Elizabeth, ducesa de York şi marchizul de Dorset; din cealaltă, Anne, ducesă de Gloster, conducînd-o pe lady Margaret Plantagenet, fata lui Clarence.

DUCESA

Ce văd? Nepoata mea Plantagenet
De mînă cu mătuşa-i blîndă Gloster?
Pe viaţa mea! din dragoste se-ndreaptă
Să-ntîmpine la Turn pe dulcii prinţi.

Către Anne.

Copilă, bun-venit.

ANNE
(către regină şi ducesă)

Amînduróra
Vă hărăzească Domnul zile bune !

REGINA ELIZABETH
(către Anne)

Cumnată dragă,-aşijderi. Încotro ?

ANNE

Tot către Turn ; şi cred că-nsufleţită,
De-aceeaşi năzuinţă,-asemeni vouă :
Să-nchin urări de bine-acestor principi.

REGINA ELIZABETH

Cumnată, mulţumesc : intrăm o dată.
La timp soseşte-aici locotenentul.

Intră Brakenbury.

Eu, sir locotenent, vă rog să-mi spuneţi,
Ce face prinţul ? Dar fecioru-mi York ?

BRAKENBURY

Sînt bine, scumpă doamnă. Dar — iertare ! —
N-am voie să vă-ngădui să-i vedeţi :
Sînt puse-oprelişti straşnice de rege.

REGINA ELIZABETH

De rege ? Care ?

BRAKENBURY

Dreptul lord-protéctor.

REGINA ELIZABETH

Proteguie-l, de titlul de domn [1], Domnul !
Vrea pavezi între fiii mei şi mine ?
Li-s mamă doar ; nu-mi poate pune piedici.

DUCESA

Sînt tatălui lor mamă : vreau să-i văd.

ANNE

Mătuşă li-s prin legi ; iubindu-i — mamă.
Duceţi-mă să-i văd. Iau eu asupră-mi
Răspunderea anátemei şi-a culpei.

[1] În original, joc de cuvinte între : *„the lord protector“ — lordul-protector* şi *„the Lord protect him from...“ — Dumnezeu să-l păzească de...*

BRAKENBURY

Nu, doamnă, nu, nu-mi este-ngăduit :
Legat prin jurămînt sînt, deci — iertare !

Exit.

Intră Stanley.

STANLEY

De-aci-ntr-un ceas de-o fi să ne-ntîlnim,

Către ducesa de York.

Pe-Înalta doamnă York voi saluta-o
Ca mamă-a două vrednice regine.

Către ducesa de Gloster.

La Westminster veţi fi încoronată
Lui Richard ca regină suverană.

REGINA ELIZABETH

Tăiaţi-mi iute şnurul [1],
Să-mi bată-n voie inima zdrobită.
Leşin altfél de vestea ucigaşă !

ANNE

Cumplite ştiri ! Îngrozitoare veşti !

[1] E vorba de şnurul corsajului.

DORSET
(către regina Elizabeth)

Curaj, iubită mamă ! Cum te simţi ?

REGINA ELIZABETH

O, Dorset, nu-mi vorbi, nu ! Pleacă iute !
Ţi-adulmecă prăpăd şi moarte paşii ;
Funest la feţi e-al maicii tale nume.
Treci peste mare, teafăr să-ţi scapi viaţa,
Stînd lîngă Richmond [1], mîntuit de iad :
Te du, fugi, fugi din zalhanaua asta,
De nu vrei să sporeşti al morţii număr ;
Mă lasă pradă-anátemei lui Margaret [2] :
„Crăiasă nu, nici maică ori nevastă !“ [3]

STANLEY

De grijă înţeleaptă plin vi-i sfatul.

Către Dorset.

Folosul trecător al orei prindeţi.
Pentru feciorul meu am să vă dau

[1] După bătălia de la Tewksbury (mai 1471), Henry, conte de Richmond (nepot de frate vitreg al lui Henry al VI-lea), a cerut azil la curtea lui Francisc al II-lea, ducele Bretaniei ; vezi şi *Genealogia*, schh. VIII, XII.

[2] Citeşte aproximativ : *margret*.

[3] Vezi actul I, scena a III-a, p. 50.

Scrisori lămuritoare — să v-aştepte.
Nu-ntîrziaţi, smintit e orice preget.

DUCESA

O, crunt-risipitor vînt al restriştii!
Procletă matcă-a mea, culcuş al morţii,
Clocişi, un bazilisc s-aduci pe lume,
Al cărui ochi iscoditor omoară.

STANLEY

(către Anne)

Veniţi, *my lady*, m-au trimis în grabă.

ANNE

Dar eu nu te urmez de bunăvoie.
Dea Domnul ca veriga — cerc de aur
Menit să-ncingă fruntea mea — să fie
Oţel încins, şi creierii să-mi frigă![1]
Otravă — mirul; şi să mor, să n-aud:
„S-o ocrotească Domnul pe regină!"

[1] După un vechi obicei, regicizilor li se punea pe frunte o coroană înroşită.

REGINA ELIZABETH

Te du, biet suflet, gloria nu-ţi pizmui ;
Ca ura să mi-o satur, nu-ţi vreau răul.

ANNE

De ce nu ? Căci acel ce soţ mi-e astăzi
Veni, pe cînd urmam lui Henry [1] leşul ;
Abia-şi spălase mîinile de sînge,
De sînge scurs din scumpu-mi soţ [2], cel vrednic,
Şi dintr-un mort sfinţit urmat în lacrimi.
Ştii ce-am urat, privind lui Richard chipul ?
„Proclet să fii, căci ai făcut din mine,
Din tînără — o văduvă bătrînă !
Să-ţi bîntuie prăpădu-n patul nunţii ;
De s-o lăsa nuntită vreo nebună,
Mai mult rău viaţa ta pricinuiască-i
Decît tu, mie, cu-a lui Edward moarte !“
Abia-l afurisii a doua oară,
Că muiereasca-mi inimă îndată
Înmuguri de-a vorbelor lui miere :
Căzut-am pradă propriului meu blestem,
Ce nu-mi dă pas nici astăzi să-nchid ochii ;

[1] Henry al VI-lea, socrul Annei din prima căsătorie ; vezi actul I, scena a II-a, pp. 17—33 ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

[2] Edward, prinţ de Wales (fiul lui Henry al VI-lea), primul soţ al Annei, ucis de Gloster cu puţin timp înainte de asasinarea lui Henry al VI-lea ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

Măcar un ceas în patu-i n-am gustat
A somnului tihnit, de aur rouă,
Căci mă trezeam de vise-ngrozitoare.
El mă urăşte pentru tata, Warwick ;
Vrea, cred, curînd să scape şi de mine.

REGINA ELIZABETH

Adio, suflet trist ! Îţi plîng durerea.

ANNE

Nu mai mult decît sufletu-mi pe-a voastră.

REGINA ELIZABETH

Drum-bun, tu, care-n doliu-ntîmpini slava !

ANNE

Rămas-bun, tu, ce te desparţi de slavă !

DUCESA
(către Dorset)

Te du la Richmond ; soarta să te-ndrume !

Către Anne.

Te du la Richard ; îngerii te-ajute !

Către regina Elizabeth.

Te du la paraclis ; gînd bun să afli !
Eu — la mormînt, acolo tihna-mi capăt.
În ani cerniţi — optzeci [1] — şi-un ceas senin
Cu-o săptămînă l-am plătit, de chin.

REGINA ELIZABETH

Mai stai, să mai priveşti cu mine Turnul.
Vechi pietre, milă ! Ocrotiţi-mi pruncii
Zvîrliţi de pizmă între murii voştri,
Strîmb leagăn pentru feţii mei plăpînzi !
Doici împietrite — prea posaci tovarăşi
De joacă unor gîngaşi prinţi — fiţi bune !
Smintita-mi jale bun-rămas vă spune.

Exeunt.

[1] Acţiunea se petrece în 1483. Dacă ar mai fi fost în viaţă, Richard Plantagenet, duce de York, soţul ducesei, abia ar fi avut 67 de ani ; şi e probabil că Cicely era mai tînără decît el ; vezi şi *Genealogia*, sch. X.

Clubul cărţii digitale 2022

Scena a II-a

LONDRA. Sala tronului în palat.

Sunete de trîmbiţi. Richard, în veşminte regeşti, aşezat în scaunul domnesc; Buckingham, Catesby, un Paj *şi alţii.*

REGELE RICHARD

Staţi mai încolo. Vere Buckingham...

BUCKINGHAM

Slăvite rege...

REGELE RICHARD

Dă-mi mîna. Sus, în scaun, sfatul tău
Şi sprijinul, pe Richard l-au pus rege:
Dar slava doar o zi ni-i hărăzită?
Ori, dăinuind, de ea am să mă bucur?

BUCKINGHAM

Trăiască pururi, veşnic dăinuiască!

REGELE RICHARD

Ah, Buckingham, acum mă fac mehenghi [1]
Să cerc de eşti din aur bun, curat :
Trăieşte Edward... [2] Ştii ce vreau să spun.

BUCKINGHAM

Spunéţi-mi, scumpe rege.

REGELE RICHARD

Da, Buckingham, îţi spun : vreau să fiu rege.

BUCKINGHAM

Dar sînteţi, întreit-ilustru sire !

REGELE RICHARD

Ha ! Rege ! Eu !... Dar Edward mai trăieşte.

---

[1] Piatră de încercare, numită şi jasp negru sau lidită ; şist argilos negru pe suprafaţa căruia, prin frecare, aurul şi argintul lasă dîre caracteristice. Cuvîntul mai înseamnă şi *încercat, şiret, priceput.*

[2] E vorba de Edward, prinţul de Wales, moştenitorul legitim al tronului rămas vacant prin moartea tatălui său, Edward al IV-lea ; vezi *Genealogia,* sch. XII.

BUCKINGHAM

Într-adevăr, prinţ nobil.

REGELE RICHARD

Grele zile
De-i Edward viu — într-adevăr prinţ nobil ! —
De obicei pricepi mai lesne, vere.
Să fiu mai lămurit ? Vreau morţi bastarzii.
Şi vreau năpraznic săvîrşită fapta.
Acum ce spui ? Fii scurt şi spune, iute.

BUCKINGHAM

Puteţi, ce vreţi, să faceţi.

REGELE RICHARD

Ah, ah, eşti sloi, avîntul tău mă-ngheaţă.
Răspunde, te împaci cu moartea asta ?

BUCKINGHAM

Să-mi daţi răgaz, stăpîne, să răsuflu,
Şi cîntărit cuvînt să pot întoarce :
Răspuns nestrămutat v-aduc îndată.

Exit.

CATESBY
(aparte)

Vezi, riga-i mîniat : îşi muşcă buza.

REGELE RICHARD
(coborînd din scaunul domnesc)

Nerozi — buşteni la minte,-mi iau ca sfetnici,
Şi ţînci zglobii, să nu mă cerceteze
Cu ochi pătrunzători ca ochiu-i ager.
Ajuns sus, Buckingham e cumpănit.
Băiete !

PAJUL

Sire ?

REGELE RICHARD

Nu cunoşti pe nimeni
Omor de taină pentru bani să facă ?

PAJUL

Ba da : un gentilom nemulţumit,
Cu năzuinţi mai mari decît venitul :
Mai lesne decît douăzeci de retori
Un galben îl convinge,-orice să facă.

REGELE RICHARD

Şi cum îl cheamă ?

PAJUL

Tyrrel, majestate.

REGELE RICHARD

Îl cam cunosc : băiete, fugi şi-adú-mi-l.

Exit Pajul.

Pe Buckingham, prea ager şovăielnic,
La hotărîri nu-l mai îngădui sfetnic :
Să-mi rabde-atîta vreme zeci de toane,
Şi-acum să nu mai poată ? Bine, fie.

Intră Stanley.

Deci, dar, lord Stanley, ce veşti ai ?

STANLEY

Am fost vestit, stăpîne scump,
Că Dorset — umblă zvonul — e fugar
La ţărmul unde-şi duce Richmond viaţa.

REGELE RICHARD

Apropie-te, Catesby : scoate zvonul
Că Anne, soţia mea, e rău bolnavă ;
Voi da porunci a fi păzită straşnic.
Un gentilom de rînd, sărac, să-mi cauţi :
Vreau să-l însor cu a lui Clarence fată.
Băiatul e neghiob — de el n-am teamă.
Ascultă-mă, visezi ? Îţi mai spun iarăşi :
Dă zvon că Anne, regina, e pe moarte :
La treabă ; căci ţin mult să pun azi capăt
Nădejdilor ce-n dauna-mi dau muguri.

Exit Catesby.

Cu-a fratelui meu fată mă însor :
Altminteri mi-e regatul slab ca sticla.
Să-i junghii fraţii, şi s-o iau de soaţă !
Nesigur drum spre culmi ! Prin sînge-not,
Încît din cheag de crime, crime scot.
De-al milei plîns potop, uscaţi mi-s ochii.

Pajul *se întoarce împreună cu Tyrrel.*

Te cheamă Tyrrel ?

TYRREL

James Tyrrel, slujitor supus, stăpîne !

REGELE RICHARD

Într-adevăr ?

TYRREL

Cercați-mă, slăvite !

REGELE RICHARD

Te-ncumeți un prieten să-mi răpui ?

TYRREL

Cum vreți. Dar mai degrabă doi dușmani.

REGELE RICHARD

Îți dau prilejul. Doi dușmani sălbateci,
Mi-alungă tihna, somnul dulce-mi strică,
Pe mîna ta îi dau, ți-i las în seamă :
De-acei bastarzi din Turn vorbesc eu, Tyrrel.

TYRREL

La ei să intru înlesniți-mi pasul,
Și teama de bastarzi pe loc v-o vindec.

REGELE RICHARD

Ţi-e viersul cîntec dulce. Vino, Tyrrel :
Acest semn ia ! Acum urechea pleacă-ţi ;

In şoaptă.

Atîta numai : spune-mi că eşti gata
Şi-ţi dau iubirea mea, şi te protegui.

TYRREL

Mă voi zorí cu zel.

Exit.

Se întoarce Buckingham.

BUCKINGHAM

My lord, am cîntărit cu grijă-n minte
Ce mi-aţi cerut şi-n mine-avu răsunet.

REGELE RICHARD

Da, lasă. E fugar la Richmond — Dorset.

BUCKINGHAM

Ştiu veştile, *my lord.*

REGELE RICHARD
(către Stanley)

Ai grijă, Stanley : Richmond ţi-e fiu vitreg.

BUCKINGHAM

My lord, răsplata cer, făgăduită ;
Zălog mi-s cinstea voastră şi cuvîntul :
Ducatul Hereford, cît şi stăpînirea
Averii mişcătoare pe de-a-ntregul.

REGELE RICHARD

Păzeşte-ţi soaţa, Stanley : dacă-i scrie
Răvaş lui Richmond, tu răspunzi de asta.

BUCKINGHAM

Răspundeţi, sire, dreptei mele cereri ?

REGELE RICHARD [1]

Ţiu minte : Henry-al şaselea prezise
Precum că Richmond rege va ajunge ;

[1] În ediţia *in folio* (1623) nu apar versurile de la această replică a lui Richard şi pînă la cea a lui Buckingham : *My lord...*

Ţînc răzgîiat era pe-atuncea Richmond.
El, rege ! Poate...

BUCKINGHAM

Sire...

REGELE RICHARD

Cum, oare, nu-mi prezise-atunci profetul
— Eram şi eu pe-acolo — că-l voi stinge ?

BUCKINGHAM

My lord, făgăduiala cu ducatul...

REGELE RICHARD

Hm ! Richmond ! Cînd am fost la Exeter [1]
Primarul m-a condus să văd castelul
Numindu-l Rouge-mont [2] ; tresării la nume :
Un bard — un irlandez — mi-a spus că mor,
De Richmond după ce voi da cu ochii.

[1] Citeşte aproximativ : *igzătĕr.*

[2] Citeşte aproximativ : *rudjmon* — sonoritate apropiată de cea a numelui *Richmond.*

BUCKINGHAM

My lord... [1]

REGELE RICHARD

A, cît e ceasul ?

BUCKINGHAM

Mă-ncumet să v-aduc aminte, doamne,
Făgăduiala...

REGELE RICHARD

Bine. Cît e ceasul ?

BUCKINGHAM

De zece bate.

REGELE RICHARD

Bun. Să-l lași să bată !

[1] Pînă aici se întinde lacuna din ediția *in folio*.

BUCKINGHAM

De ce să-l las să bată ?

REGELE RICHARD

Fiindcă între jalba-ţi şi răspunsu-mi
Îi ţii, ca-ntre ciocan şi ceas [1], bătaia.
Azi nu sînt pus pe răsplătit cu daruri.

BUCKINGHAM

Măcar să-mi spuneţi dacă-mi daţi ori nu.

REGELE RICHARD

Mă sîcîi. Nu sînt pus pe răsplătit.

Exeunt regele Richard şi Suita.

BUCKINGHAM

Că l-am slujit, aceasta mi-e răsplata ?
Dispreţul ? Pentru asta l-am uns rege ?

[1] În original *like a Jack (asemeni unui Jack):* omuleţ de metal care, la vechile orologii, bătea cu un ciocănaş orele.

Să-mi amintesc de Hastings şi să plec
La Brecknock, cît plecatu-mi cap e-ntreg.

Exit.

Scena a III-a

LONDRA. Altă încăpere în palat.

Intră Tyrrel.

TYRREL

Sfîrşit e lucrul mîrşav şi tiranic :
Cel mai viclean omor, mînjit masacru
Ce-a terfelit cîndva această ţară !
Dulăii lacomi, Dighton şi cu Forrest,
Tocmiţi pentru acest măcel de scîrbă
— Cu toate că nemernici beţi de sînge —
Topiţi de milă, frînţi de plîns, cu bocet,
Ca doi copii mi-au povestit omorul.
„Aşa dormeau — îmi spuse Dighton — *pruncii...*
„...În somn îmbrăţişaţi — grăi şi Forrest —
Cu braţele curate, de-alabastru ;
Cu buze — rug de patru roze roşii

De vara-mbobocirii sărutate.
Subt pernă — cartea lor de rugăciuni.
Văzînd-o, cît pe-aci să-mi şi schimb gîndul,
Dar, naiba..." şi-a tăcut aici tîlharul ;
Iar Dighton spuse „*...Am strivit plămada*
Cea mai desăvîrşită a naturii
De la zidire pînă azi născută."
Spăsiţi plecară, cu mustrări de cuget,
Muţi de căinţă ; ástfel i-am lăsat,
Acestui rege crunt să-i dau de ştire :
Şi, iată-l, vine.

Intră regele Richard.

Sănătate, sire !

REGELE RICHARD

Veşti bune, scumpe Tyrrel ? Să mă bucur ?

TYRREL

Vă bucuraţi, de stoarceţi bucurie
Din împlinirea slujbei poruncite ;
Am împlinit-o.

REGELE RICHARD

I-ai văzut, tu, morţi ?

TYRREL

Văzut, *my lord.*

REGELE RICHARD

Şi îngropaţi chiar, Tyrrel ?

TYRREL

Al Turnului presvíter i-a-ngropat ;
Dar unde, drept să spun că nu mai ştiu.

REGELE RICHARD

Să vii la mine, Tyrrel, după cină,
De-a fir a păr să-mi povesteşti omorul.
Alege-ţi, între timp, ce-ai vrea drept plată
Şi fii moştenitor al rîvnei tale.
Cu bine, pîn-atunci.

TYRREL

Mă-nchin smerit.

Exit.

REGELE RICHARD

Feciorului lui Clarence i-am pus gratii [1] ;
Un ins de rînd [2] i-am dat soţ fetei ; pruncii
Lui Edward dorm în sînul lui Avram ;
Anne spuse lumii noastre noapte bună.
Ştiu că bretanul [3] Richmond şi-a pus ochii
Drept pe nepoata mea, Elizabeth,
Ţintind trufaş, prin cununii, cununa.
Voios merg s-o peţesc, dar pentru mine.

Intră Ratcliff.

RATCLIFF

My lord...

[1] Edward, conte de Warwick, fiul lui Clarence, a fost închis în castelul Sheriffhutton, din Yorkshire, unde-a rămas pînă la încoronarea lui Henry al VII-lea. Îndată după bătălia de la Bosworth, Henry l-a trimis la Turn, unde, cîţiva ani după aceea, l-a ucis în chip sălbatic. Descendenţa bărbătească a Plantageneţilor s-a stins o dată cu dispariţia acestui Edward, fiul lui Clarence ; vezi şi *Genealogia,* sch. XIII.

[2] Este vorba de sir Richard Pole. Fiica lui Clarence, Margaret, ajunsă mai tîrziu contesă de Salisbury, a fost decapitată în vîrstă de 68 de ani, în timpul domniei lui Henry al VIII-lea, numai pentru că se înrudea cu suveranul. Unuia dintre fiii ei, lordul Montague, i se tăiase capul cu cîţiva ani mai înainte, iar altul, cardinalul Pole, n-a scăpat de rug decît fugind ; vezi şi *Genealogia,* sch. XIII.

[3] Richmond era poreclit astfel pentru că era adăpostit la curtea bretană ; vezi actul al IV-lea, scena I, p. 189, n. 1.

REGELE RICHARD

Veşti bune-aduci, ori rele, că dai buzna ?

RATCLIFF

My lord, veşti rele : Morton [1] e la Richmond ;
Iar Buckingham — cu aprigi velşi [2] drept sprijin —
Porni război, sporindu-şi gloata zilnic.

REGELE RICHARD

Mă turbură doar Ely şi cu Richmond,
Nu Buckingham cu pleava de strînsură.
Hai ! Căci taifasul despre spaimă-i sluga
Cu tălpi de plumb a pregetului lînced,
Sleindu-ţi vlaga-n stors tîrîş de melc.
Arípi să-mi dea al răzbunării pinten,
Mercur [3] să-mi fie-n oaste crainic sprinten !
Mergi oşti s-aduni. Mi-e scutul sfat şi paznic ;
Mişeii cînd se-nhaită, fii năpraznic !

Exeunt.

[1] John Morton, episcop de Ely.
[2] Locuitori din Wales.
[3] Mercur, crainicul zeilor, înfăţişat în reprezentările plastice purtînd aripi la glezne.

Scena a IV-a

LONDRA. În faţa palatului.

Intră regina Margaret.

REGINA MARGARET

Se pîrguie azi fructul înfloririi
Şi cade-n gura putredă a morţii.
Viclean am iscodit aceste locuri,
Pîndindu-le duşmanilor restriştea,
Ca martoră prologului sălbatec.
În Franţa plec ; şi sper că epilogul
Va fi amarnic, mohorît şi tragic.
Retrage-te, cernită Margaret ! Cine-i ?

Se trage deoparte.
Intră regina Elizabeth şi ducesa de York.

REGINA ELIZABETH

Vai, feţii mei jertfiţi ! Vai, gîngaşi principi !
Ne'mbobocite flori, miresme-n mugur !
Dacă-n văzduh trec sufletele voastre
Şi nu-s în chinul veşnic răstignite,
Zburaţi în jurul meu cu-arîpi de abur
Şi ascultaţi al maicii voastre vaiet !

REGINA MARGARET

Zburaţi, spunînd că moartea pentru moarte
Cerní, ai vieţii voastre zori, cu noapte.

DUCESA

De-atîtea vitregii sleit mi-e glasul,
De vaier vlăguita limbă — mută.
De ce eşti mort, Edward Plantagenet ?

REGINA MARGARET

Plantagenet lui Plantagenet platnic ;
Plăti cu moarte Edward [1] pentru Edward.

REGINA ELIZABETH

Plăpînzii miei să-i părăseşti vrei, Doamne,
Şi-n pîntece de lup flămînd să-i lepezi ?
Cînd ai mai stat dormind în faţa morţii ?

REGINA MARGARET

Cînd Henry şi cu fiul meu muriră.

[1] Asasinarea lui Edward, fiul lui Edward al IV-lea, plăteşte asasinarea lui Edward, prinţul de Wales (cel căsătorit cu lady Anne), fiul reginei Margaret ; vezi *Genealogia*, sch. XII, respectiv, sch. VIII.

DUCESA

Duh mort, ochi orb, biet spectru-al moartei vii,
Vedenie de plîns, stigmat al lumii,
Tribut al gropii uzurpat de viaţă,
Scurt ópis şi uríc din vremuri vitregi,
Netihna ţi-o tihneşte-n Englitera,
Pămînt al legii-mpins de făr'de-lege
Cu sînge fără vină să se-mbete.

Se aşază.

REGINA ELIZABETH

Pămînt, de ce nu-mi dărui grabnic groapă,
Cum neted loc aşterni obidei mele,
Ca trupul să-mi îngrop, nu să-i dau tihnă?

Se aşază lîngă ducesă.

La plîns cu drept mai mult ca mine, cine-i?

REGINA MARGARET

Mai venerabil dacă-i vechiul zbucium
Să-i daţi întîietatea senectuţii;

Vine în față.

Lăsați ursuza mea restriște-n frunte!

Se așază lîngă ele.

De poate-ngădui tovarăși doliul
Cu-al meu vă măsurați al vostru vaier:
Aveam un Edward[1] — l-a răpus un Richard;
Aveam un Henry[2] — l-a răpus un Richard;

Către regina Elizabeth.

Aveai un Edward[3] — l-a răpus un Richard;
Aveai un Richard[4] — l-a răpus un Richard.

DUCESA

Aveam și eu un Richard[5] — l-ai răpus;
Și-un Rutland[6] — și-ai pus slugi și l-au răpus.

REGINA MARGARET

Aveai și-un Clarence — l-a răpus tot Richard,
Potaia de Tartar ce-ai copt-o-n pîntec.

[1], [2] Fiul și, respectiv, soțul reginei Margaret; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

[3], [4] Cei doi copii ai reginei Eizabeth; vezi *Genealogia*, sch. XII.

[5] Richard Plantagenet, ducele de York, soțul ducesei; vezi *Genealogia*, sch. X.

[6] Edmund, conte de Rutland, unul dintre fiii ducesei (frate cu Clarence, cu Edward al IV-lea și cu Richard al III-lea).

Acest copoi ne-a hăituit spre moarte ;
Ochi nu făcuse şi-i dădură colţii
Să rupă miei, să lingă sînge proaspăt ;
Slut — spre-a sluţi divina întocmire ;
Tiran turbat, împărăţind despotic
Peste-oropsiţi cu ochii arşi de lacrimi ;
Plodit — să ne vîneze pînă-n groapă.
Drept Doamne, de-pedeapsă-dătătorul,
Fii binecuvîntat că javra rupe
Din carnea maicii lui prăsită carne,
Silind-o-a se-nsoţi cu-al altor geamăt !

DUCESA

De plînsul meu să nu te bucuri, Margaret !
Mi-e martor Dumnezeu : i-am plîns pe-ai tăi.

REGINA MARGARET

Mă iartă ! Flămînzesc de răzbunare
Şi-acuma, la vederea ei, mă satur !
Ţi-e Edward[1] mort — el mi-a ucis pe Edward[2].
Tot pentru-al meu e-al doilea Edward[3] platnic.
York, ţîncul, e prisos, căci ceilalţi doi
Al pagubei preţ scump nu-mi ispăşiră.

[1] Regele Edward al IV-lea ; vezi *Genealogia*, sch. XII.

[2] Edward, fiul reginei Margaret şi-al lui Henry al VI-lea ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

[3] Edward, fiul lui Edward al IV-lea ; vezi *Genealogia*, sch. XII.

Ţi-e Clarence mort — mi l-a-njunghiat pe Edward.
Iar martorii năpraznicei priveliști
— Codoşul Hastings, Rivers, Vaughan, Grey —
Pripit pieriră-n gropi reci : reci şi ei.
Samsar tocmit de iad, viu încă-i Richard ;
Mai misiteşte suflete-n mezaturi
Din laş îndemn ; dar vine — semn văd, semn —
Sfîrşitu-i jalnic, de jeliri nedemn :
Se cască ţărna, e-n vîlvori Tartarul,
Răcnesc demónii, şi se roagă sfinţii,
Cît mai curînd de-aici să se petreacă.
Te rog, al vieţii zápis rupe-i, Doamne,
Vreau — vie — să spun : cîinele e mort !

REGINA ELIZABETH

Mi-ai prorocit că va veni o vreme
Cînd am să-ţi cer să mă ajuţi să-l bléstem
Pe-acest broscoi bocciu, paianjen búged.

REGINA MARGARET

Ţi-am spus atunci : regină-n văpsitură,
„Nălucă, fum leit al slavei mele“,
Vedenie a ceea ce-am fost însămi,
Prolog ispititor păpuşăriei ;
Suită-n slăvi spre-a fi-mbrîncită-n pulberi ;
Măicuţă cu doi gîngaşi feţi părelnici ;
Vis calp a ce-ar fi fost să fii ; steag mîndru,

De lovituri necruţătoare — ţintă ;
A falei stemă, boare, spumă-n spulber ;
Regină-n glumă, umplutură-n scenă.
Acum bărbatul unde ţi-i ? Dar fraţii ?
Şi unde fiii ? Unde, bucuria ?
Şi cine, în genunchi, în rugi, va spune :
„S-o ocrotească Domnul pe regină !“ ?
Iar, unde-ţi sînt curtenii-n temenele ?
Dar gloata gudurată-a linguşirii ?
Toţi — spulber ; şi-acum vezi-te ce eşti :
Slăvita soaţă — văduvă-n restrişte ;
Voioasa mamă — bocitoare-n lacrimi ;
Făptura — ieri rugată, azi se roagă ;
Regina — cap ce-a-ncins coroana grijii ;
Dispreţ îmi hărăzeai — dispreţu-mi rabdă ;
Cea, ieri de toţi temută — azi se teme ;
Porunci la toţi — azi n-o ascultă nimeni ;
Aşa se-ntoarse roata judecăţii
Şi te-a lăsat drept dreaptă pradă vremii :
Domnind pe-un gînd a ce-ar fi fost să fii,
Mai pedepsită-acum, fiind ce eşti.
Luîndu-mi locul nu e drept să-mi iei
Şi-un drept tain din partea mea de jale ?
Pe-un gît trufaş acum porţi jumătate
Din jugul greu, din care-mi scot azi gîtul
Şi-ţi las povara lui întreagă ţie.
Drum bun, regină ce-a pierdut speranţa :
De-al Engliterei plîns voi rîde-n Franţa.

REGINA ELIZABETH

Tu,-n blésteme hîrşită, stai o clipă,
Şi cum să-mi bléstem dúşmanii, mă-nvaţă !

REGINA MARGARET

Stai noaptea fără somn ; posteşte ziua ;
Norocul mort cu viul chin măsoară-l ;
Mai blînzi decît au fost visează-ţi pruncii,
Pe ucigaş — mai crîncen decît este :
Sporind ce pierzi, faci pe făptaş mai groaznic.
Să mistui ce te-nvăţ, şi-nveţi să bléstemi.

REGINA ELIZABETH

Tocită-i vorba-mi ; o, de-a ta ascute-o !

REGINA MARGARET

Căleşte-o-n lacrimi : ca a mea va-mpunge !

Exit.

DUCESA

Ce-i trebuie năpastei roi de vorbe ?

REGINA MARGARET

Sînt advocaţi avînd client restriştea,
Erezi de bucurii fără diată,
Bieţi rétori gîfîind ai deznădejdii!
Le-ngăduiţi: vor partea să ne ţină;
Nu-s de folos, dar inima alină.

DUCESA

Atunci purcede limbă!

Către regina Elizabeth.

Hai cu mine,
Să-l gîtuim cu-al vorbei grele duhnet
Pe fiu-mi crud ce-ţi gîtuí copiii.

Bătăi de tobă, afară.

Auzi-l! Cu ocări să-l copleşim!

Intră regele Richard şi Suita.

REGELE RICHARD

Dar cine-mi taie drumul, pasu-mi curmă?

DUCESA

Cea care trebuia,-n procletu-i pîntec
Strivindu-te, nemernice, să curme
Mîrşavele măceluri necurmate!

REGINA ELIZABETH

Fereşti subt o coroană fruntea-n care
S-ar fi căzut — de-ar fi dreptatea dreaptă —
Să fie înfierate şi omorul
Acelui prinţ ce moştenea coroana,
Şi-a bieţilor mei feţi şi fraţi pieire ?
Răspunde, slugă, unde-mi sînt copiii ?

DUCESA

Broscoi, broscoi, răspunde, unde-i Clarence ?
Şi fiu-i, Ned Plantagenet, micuţul ?

REGINA ELIZABETH

Şi, unde, scumpii Rivers, Vaughan, Grey ?

DUCESA

Dar blîndul Hastings ?

REGELE RICHARD

Vuiţi, voi, trîmbiţi ! Ropot bateţi, tobe !
Nu vreau s-audă cerul zvon de ţaţe
Hulind pe unsul Domnului : hai, bateţi !

Sunete de trîmbiţă. Bătăi de tobă.

Fiţi măsurate şi-mi vorbiţi blajin,
De nu, cu-acest vacarm vuind a luptă
Acopăr tărăboiul zarvei voastre.

DUCESA

Eşti fiul meu ?

REGELE RICHARD

Har Domnului, lui taică-meu, şi ţie.

DUCESA

Să-mi rabzi dar, cu răbdare nerăbdarea.

REGELE RICHARD

Mi-e, doamnă, firea cu a voastră-asemeni :
Nu rabdă naltul sunet al dojanei.

DUCESA

Vreau să-ţi vorbesc.

REGELE RICHARD

Da. Însă n-am s-ascult.

DUCESA

Cuvinte dulci şi blînde voi alege.

REGELE RICHARD

Şi scurte, dragă mamă, sînt grăbit.

DUCESA

Grăbit ? Te-am aşteptat — doar Domnul ştie ! —
În chin de moarte şi-n durere vie.

RICHARD

Şi n-am venit ? Nu ţi-am adus eu pacea ?

DUCESA

Pe sfînta cruce, nu ! Ştii bine ; taci !
Venişi pe lume-n iad să mi-o prefaci.
Mi-ai fost povară pînă te născui ;
De ţînc erai cu toane, cápiu, şui ;
Şcolar — obraznic, rău, zevzec, sălbatec ;
Şi tînăr — fante, îndrăzneţ, zănatec ;
Bărbat — făţarnic, trúfaş, crunt, mai crîncen
Cu cît păreai mai bun şi blînd în ură.
Îmi poţi aduce-aminte-un ceas de pace
Să-l fi trăit cînd mi te-aveam în preajmă ?

REGELE RICHARD

Zău, nu, ce-i drept ! Doar ceasul dat lui Humphrey[1],
Cînd vă chema la masă, fără mine.
Dar, dac-atît de hîd vă par vederii,
Îmi văd de drum, şi n-am să vă mai supăr.
Hai, bateţi toba !

DUCESA

Rogu-te, m-ascultă.

REGELE RICHARD

Rostiţi cuvinte aspre.

DUCESA

Doar o vorbă.
Căci n-am să-ţi mai vorbesc de-aci-nainte.

REGELE RICHARD

Bine.

[1] Aluzie a cărei semnificaţie precisă n-a fost lămurită de comentatori. După unii ar fi vorba de un amant din tinereţe al ducesei.

DUCESA

Ori mori prin dreapta Domnului pedeapsă
Şi nu te-ntorci biruitor din luptă,
Ori mor de ani zdrobită, şi durere,
Şi-atunci, iar, faţa-n veci n-am să-ţi mai văd.
De-aceea al meu blestem, cel mai greu,
Cu tine ia-l, şi-n ziua bătăliei
Mai greu decît armura să te-apese!
Mă rog pentru duşmánii tăi, să-nvingă;
Iar sufletele fiilor lui Edward
Duşmanii-nsufleţească-ţi-i cu şoapte
Şi cu făgăduinţi de biruinţă.
Eşti crunt — sfîrşitul fie-ţi crunt ca tine,
Ruşine-a vieţii — moarte de ruşine!

Exit.

REGINA ELIZABETH

Să blestem am temeiuri mai de seamă,
Dar nu ştiu să blestém. Spun doar: amin!

Pleacă.

REGELE RICHARD

Staţi, doamnă, vreau o vorbă să vă spun.

REGINA ELIZABETH

Feţi, nu mai am, din os domnesc, să-i gîtui ;
Călugăriţe fetele s-or face
Şi nu regine ca să plîngă, Richard ;
Deci viaţa să le-o iei zadarnic umbli.

REGELE RICHARD

O fată-aveţi, Elizabeth pe nume :
Cuminte, blîndă, nobilă, frumoasă.

REGINA ELIZABETH

Temei să moară ? Să trăiască las-o,
Şi frumuseţea-i stric, îi vatăm cinstea ;
Mă voi huli că-l înşelai pe Edward ;
Pe ea o-mbrac în vălul terfelirii,
Şi, ca s-o văd de crunt măcel cruţată,
Voi spune că nu-i este Edward tată.

REGELE RICHARD

Nu-i întinaţi obîrşia regească.

REGINA ELIZABETH

Ca viaţa să i-o scap voi întina-o.

REGELE RICHARD

În naştere-i scăparea ei cu viaţă.

REGINA ELIZABETH

Pe fraţii ei nu i-a scăpat de moarte.

REGELE RICHARD

Cu semn potrivnic s-au născut sub zodii.

REGINA ELIZABETH

Nu, ci le-au fost potrivnicii potrivnici.

REGELE RICHARD

Ursitei soarte nu te-mpotriveşti...

REGINA ELIZABETH

...Cînd potrivit urzită-i de potrivnici.
Copiilor mei poate le-ar fi fost
O moarte mai frumoasă hărăzită
De-o viaţă mai frumoasă de-aveai parte.

REGELE RICHARD[1]

Vorbiţi parcă mi-am strîns de gît nepoţii.

REGINA ELIZABETH

Nepoţi, într-adevăr ; de unchi prădaţi,
Prădaţi de fericire, de domnie,
De rude, libertate şi de viaţă.
Dar orice mîini i-ar fi junghiat în inimi,
Doar capul tău le-a asmuţit spre ţintă :
Tocit dacă le-a fost, şi bont, junghierul
Pe inima-ţi de piatră-l ascuţiră,
În mieii mei pînă-n rărunchi să-l vîre.
De nu mi-ar fi durerea îmblînzită
De-obişnuinţa veche a durerii,
Atunci cu limba mea te-aş asurzi,
Strigîndu-ţi ale fiilor mei nume,
În ochi zvîrlindu-ţi ancore de unghii.
Intrînd în mohorîtul golf al morţii
— O luntre fără cîrmă, pînze, funii —
M-aş sfărîma de inima-ţi de piatră.

REGELE RICHARD

Să nu mai dobîndesc izbînda-n luptă,
Să nu mai biruiesc în încleştare,

[1] Replica lui Richard şi răspunsul reginei Elizabeth lipsesc din ediţia *in quarto* (1597).

De nu vreau numai binele-alor voştri,
Pe voi şi-ai voştri dacă vreau să-i vatăm !

REGINA ELIZABETH

Ce „bine" stă de cer învăluit
Pe care să-l dezvălui spre-al meu bine ?

REGELE RICHARD

Urcarea lor pe treptele măririi...

REGINA ELIZABETH

...Spre eşafod, să-şi lase-acolo capul ?

REGELE RICHARD

Nu, ci spre faimă şi spre culmi de glorii,
Regeşti simboluri ale slavei ţării.

REGINA ELIZABETH

Cu lămuriri să-mi amăgeşti durerea :
Cu ce măriri, şi glorii, şi triumfuri
Odraslele îmi poţi tu înzestra ?

REGELE RICHARD

Cu tot ce am şi chiar cu mine însumi,
Să-ţi înzestrez, vreau, una din odrasle ;
Să-neci măcar aşa,-n ursuzul Lethe [1]
Al sufletului tău şi pomenirea
Atîtor vini de care mă mai bănui.

REGINA ELIZABETH

Fii scurt la vorbă, nu cumva să-ţi sece
Al dărniciei curs, şi vorba lungă
Să-ntreacă-n timp durata dărniciei.

REGELE RICHARD

Îmi stă pe suflet fiica ta, de dragă ! [2]

REGINA ELIZABETH

Din suflet mama fiicei dragi te crede.

[1] În mitologia greacă, apa uitării. Fluviu al Hadesului, din care, bînd, sufletele răposaţilor dobîndeau uitarea.

[2] Jocul de cuvinte din original este următorul : „*...from my soul I love thy daughter*“ (textual : *din suflet o iubesc pe fiica ta).* Construcţia sintactică se pretează la echivoc deoarece *from my soul* poate însemna şi *fără suflet.* În romîneşte echivalenţa este mai laborioasă, şi, implicit, greoaie. Replica lui Richard se poate înţelege, cu punctuaţia cuvenită, astfel : 1° *De dragă ce-mi este, fiica ta mi-a intrat în suflet ;* 2° *De dragă ce-mi este, fiica ta mă apasă pe suflet* (mă plictiseşte).

REGELE RICHARD

Să-mi spui ce crezi ?

REGINA ELIZABETH

Că fiica mea pe suflet o ai dragă [1],
Tot cum îi ai pe suflet, fraţii dragi ;
Încît, îmi calc pe suflet, mulţumindu-ţi [2].

REGELE RICHARD

Nu te pripi să zdruncini tîlcul vorbei :
Spun că mi-e dragă fiica ta din suflet
Şi vreau s-o fac regina Engliterei.

---

[1] Regina Elizabeth continuă jocul de cuvinte provocat de Richard : 1° (Te juri) *pe suflet*(ul tău) *că o ai dragă* (ţi-e dragă) *pe fiica mea ;* cf. expresia romînească *a avea drag pe cineva.* 2° *Pe fiică-mea o ai pe suflet* (eşti vinovat faţă de ea prin cîte nenorociri i-ai adus), *dragă* (Richard). 1° *Îi ai pe suflet şi pe fraţii ei* (eşti vinovat de moartea lor). 2° *Şi ei îţi sînt dragi tot din suflet.*

[2] Versul are, de asemeni, două semnificaţii : 1° *Mulţumindu-ţi* (pentru iubirea ce-o arăţi fiicei mele), *îmi calc pe suflet* (o fac împotriva sentimentelor mele reale faţă de tine) ; 2° (Pentru că-mi iubeşti fiica) *îmi calc pe suflet* (uit resentimentele pe care le am faţă de tine), *mulţumindu-ţi* (şi îţi mulţumesc).

REGINA ELIZABETH

Da, bine. Spune-mi, cine-i va fi rege ?

REGELE RICHARD

Regină cine-o face ! Altul, cine ?

REGINA ELIZABETH

Cum ? Tu ?

REGELE RICHARD

Da, eu, chiar eu. Ce credeţi despre asta ?

REGINA ELIZABETH

Cum vrei iubirea să-i cîştigi ?

REGELE RICHARD

Cum spuneţi
Şi cum mă învăţaţi, căci îi ştiţi firea.

REGINA ELIZABETH

Vrei să te-nvăţ ?

REGELE RICHARD

Din inimă vreau, doamnă.

REGINA ELIZABETH

Prin cel ce fraţii i-a răpus, trimite-i
— Mustind de sînge proaspăt — două inimi
Pe care York şi Edward să stea scris.
Va plînge, poate. Dăruie-i (cum Margaret
Lui taică-tău i-a dat năframa udă
De sîngele lui Rutland) o batistă,
Spunîndu-i c-a slujit să soarbă seva
De purpură din rănile de frate,
Şi-nvaţ-o, ochii plînşi cu ea să-şi şteargă.
Cu darul dat iubirea de nu-i zgîndări
Fă-i un răvaş cu nobilele-ţi fapte :
Cum i-ai înlăturat pe unchiu-i Clarence
Şi unchiul Rivers ; cum, de dragul ei,
Tu i-ai grăbit, mătuşii Anne, plecarea.

REGELE RICHARD

Glumiţi, cred, doamnă ; nu pe-această cale
Răzbat la fata voastră.

REGINA ELIZABETH

Alta nu e ;

Doar dacă nu te poţi preface-n altul,
Să nu mai fii nelegiuitul Richard.

REGELE RICHARD

Dar dacă spun c-am fost de dragul ei ?

REGINA ELIZABETH
(cu ironie)

Te va alege, negreşit, pe tine,
Căci dragostea cu sînge i-ai plătit-o !

REGELE RICHARD

Vezi, ce-ai stricat odată nu poţi drege :
Nesăbuinţi fac oamenii adesea
Şi ápoi se căiesc pe îndelete.
De le-am luat băieţilor tăi tronul
— Să mă răscumpăr — fiicei tale-l dărui.
De ţi-am ucis ai pîntecelui muguri,
Sădesc răsaduri noi şi-aduc pe lume
Prin fiica ta vlăstari dintr-al tău sînge :
Bunică e un titlu plin de farmec,
Precum e dulce numele de mamă ;
Vor fi copiii tăi, într-o măsură,
Din chiar plămada-ţi vie, dreptu-ţi sînge ;
Ai să te chinui — mai puţin o noapte

De chin răbdat de-o fiică-n chin născută.
Ai tăi îţi turburară tinereţea ;
Ai mei te-or bucura la bătrîneţe.
Pierduşi un fiu menit să fie rege,
Pierdut — din fiica ta regină face.
În alt fel eu nu pot să mă răscumpăr,
Primeşte deci doar ceea ce-ţi pot da.
Iar fiu-ţi temător la suflet, Dorset,
Purces cu paşi posaci la ţărm străin
Ca naltă rudă se va-ntoarce-acasă
La rang presus şi demnităţi ilustre :
„Soţie“ — fata, regele numindu-ţi,
Lui, ca-ntre rude, îi va spune „frate“ ;
Şi iarăşi vei fi mama unui rege,
Iar pagubele anilor de doliu
Prisosul fericirii le va şterge.
Vom mai vedea noi multe zile bune ;
Curaţii bobi de lacrimi plînşi de tine
În bobi mărgăritari se vor preface,
Adăogîndu-ţi la-mprumut dobîndă,
Un înzecit cîştig de fericire.
Tu, mamă, du-te-acum la fiica ta :
Sfiiţii ani cu anii copţi învinge-i ;
Auzul, pentru vorbe dulci, deprinde-i ;
În inimă stîrneşte-i năzuinţa
Spre purpura domnească ; zugrăveşte-i
Tihnita bucurie-a căsniciei.
Acest braţ după ce se va abate

Pe Buckingham, răzvrătitor bicisnic,
Mă voi-ntoarce-ncins cu lauri mîndri,
În pat de-nvingător ţi-oi duce fata,
Şi biruinţa-n luptă povestindu-i
Mă va smeri : cezár învins de Cézar.

REGINA ELIZABETH

Dar ce-i pot spune ? Că vrea soţ să-i fie
Al tatălui ei frate ? Să-i spun unchi ?
Cel care fraţii i-a răpus, şi unchii ?
Dar ce să-i spun, ce nume să-ţi pun ástfel
Ca Domnul, legea, cinstea mea, iubirea-i
Plăcut să-l facă anilor ei tineri ?

REGELE RICHARD

Depinde pacea Angliei de nuntă.

REGINA ELIZABETH

O va plăti cu necurmate lupte.

REGELE RICHARD

Un rege-o roagă — el, ce dă poruncă.

REGINA ELIZABETH

Pe-a Regelui de peste regi, s-o-ncalce.[1]

REGELE RICHARD

Să-i spui că va fi doamnă şi regină.

REGINA ELIZABETH

Asemeni maicii ei să-şi plîngă slava.

REGELE RICHARD

Să-i spui c-am s-o iubesc în veci de veci.

REGINA ELIZABETH

Cît dăinuie la tine vorba „veci“ ?

REGELE RICHARD

Cît dulce dăinui-va dulcea-i viaţă.

[1] În *Levitic* (Biblia), cap. 18 — *Oprirea însoţirilor nelegiuite :* „Nimeni să nu se apropie de nici o rudă după trup, cu gîndul să-i descopere goliciunea...“ (6) „...Aceasta-i nelegiuire, că-s rude de sînge...“ (17)

REGINA ELIZABETH

Cît dăinui-va dulce dulcea-i viaţă ?

REGELE RICHARD

Cît pronia şi firea-ngădui-vor.

REGINA ELIZABETH

Cît iadu-ngădui-va, şi cît Richard.

REGELE RICHARD

Să-i spui că-i sînt stăpîn şi biet supus.

REGINA ELIZABETH

Supusa ta urăşte stăpînirea-ţi.

REGELE RICHARD

Spre-al meu folos fii meşteră în vorbe.

REGINA ELIZABETH

Cinstitei cereri, limpezi vorbe-s reazem.

REGELE RICHARD

În vorbe limpezi spune-i, dar, iubirea-mi.

REGINA ELIZABETH

Ce-i necinstit — spui rău în vorbe limpezi.

REGELE RICHARD

Spui vorbe cam cu capu-n nori şi-n şagă.

REGINA ELIZABETH

Nu ; sînt temeiuri foarte-adînci şi triste :
Precum odraslele-mi în gropi adînci şi triste [1].

REGELE RICHARD

Nu mai întindeţi coarda asta : gata !

[1] Un alt echivoc verbal şi sintactic. După opoziţia *vorbe* (vorbe goale) şi *temeiuri* (vorbe cu miez), după vorbele *cu capu-n nori* (fără sens) şi *temeiurile* antonime *(foarte adînci,* serioase, grave), după opoziţia *în şagă* şi *triste,* iată cele 3 posibilităţi de înţelegere a versului : 1° Temeiuri foarte adînci şi triste — asemeni odraslelor mele care zac în *gropi adînci şi triste ;* 2° Temeiuri foarte etc. — asemeni odraslelor mele, *adînci şi triste,* în gropile lor ; 3° Temeiuri foarte *adînci şi triste* — precum odraslele mele din gropi ; (temeiuri) *adînci şi triste.*

REGINA ELIZABETH

O-ntind pînă ce-a inimii s-o rupe !

REGELE RICHARD

Coroană, Jartieră [1], sfinte Gheorghe !...

REGINA ELIZABETH

Furată, terfelită, pîngărit.

REGELE RICHARD

Jur...

REGINA ELIZABETH

N-ai pe ce ; nu-i jurămînt acesta :
Pe sfînt l-ai pîngărit — e-n spulber slava-i ;
Mînjită — Jartiera-şi pierde rostul ;
Coroana — uzurpată — fala susă.
De vrei să fii crezut, să juri pe-un lucru
Pe care încă nu l-ai mîrşăvit.

[1] Ordinul Jartierei *(Garter)*, ordin cavaleresc englez (şi decoraţie) instituit de regele Edward al III-lea, în 1348, şi pus sub protecţia sfîntului Gheorghe. În afară de rege — maremaestru al Ordinului — prinţii regenţi sînt cavaleri de drept ai Jartierei ; vezi *Genealogia*, sch. III.

REGELE RICHARD

Pe lume !

REGINA ELIZABETH

Cloacă-i mîrşăviei tale !

REGELE RICHARD

Pe-a tatei moarte !

REGINA ELIZABETH

Viaţa ta i-o spurcă.

REGELE RICHARD

Atunci, pe mine !

REGINA ELIZABETH

Ţie-ţi eşti ruşinea !

REGELE RICHARD

Pe Domnul !

REGINA ELIZABETH

L-ai hulit prea mult pe Domnul.
De nu-ncălcai juratele-ntru Domnul,
Unirea-nfăptuită de-al tău frate [1]
N-ai fi-ncălcat-o, nu-l tăiai pe-al meu [2];
De nu-ncălcai juratele-ntru Domnul,
Madem [3] regesc nu-ţi încingea azi fruntea,
Ci-mpodobea a' fiului meu tîmple;
Şi prinţii amîndoi ar mai fi vii,
Culcuş de lut n-ar împărţi frăţeşte:
Sperjurul tău i-a dat la viermi drept hrană.
Pe ce mai poţi jura?

REGELE RICHARD

Pe viitor.

REGINA ELIZABETH

Pe el l-a prihănit trecutul tău.
Mai am să ud cu lacrimi viitorul
Pentru trecutul prihănit de tine.
Copiii cu părinţi ucişi de tine
Trăiesc, să-şi plîngă-n ani orfanii ani.

[1] Regele Edward al IV-lea.

[2] Contele Rivers, decapitat la Pomfret; vezi *Genealogia*, sch. IX.

[3] Metal.

Părinţii cu vlăstari tăiaţi de tine
Trăiesc, să-şi plîngă-n ani stîrpitul trunchi.
Pe viitor să nu juri : l-ai spurcat
Ca un spurcat, printr-un trecut spurcat.

REGELE RICHARD

Pe-atît pe cît sînt dornic de căinţă,
Pe-atît sînt dornic şi de biruinţă !
De mint, să-mi dau osînda singur, singur !
De ceas tihnit să mă lipsească cerul !
Şi ziua — de lumină ; de somn — noaptea !
Să-mi stea-mpotrivă zodiile bune,
De nu mi-e dor cu inima curată,
Credinţă ne'ntinată, gînduri sfinte,
De farmecul regal al fiicei tale !
Ea stă zălog al fericirii noastre :
Căci fără ea şi-asupră-ne şi-asupra
Supuşilor şi-a ţării s-or abate
Restriştea, moartea, spulberul, ruina :
Pot fi împiedecate doar de ea ;
Vor fi împiedecate doar de ea.
Deci, dragă mamă — pot să-ţi spun aşa —
Fii advocatul dragostei ce-i port :
Pledează ce voi fi şi nu ce-am fost ;
Nu ce-nsuşiri am — *ce*-mi voi însuşi.
Să-i spui de vremuri vitrege, de ţară
Şi naltul ţel nu-mi stînjení de ciudă.

REGINA ELIZABETH

De Naiba să mă las iar ispitită ?

REGELE RICHARD

Da, cînd te împinge Naiba să faci bine.

REGINA ELIZABETH

Să uit eu însămi, oare, că-s eu însămi ?

REGELE RICHARD

Da, cînd nu-ţi e spre pagubă uitarea.

REGINA ELIZABETH

Dar tu mi-ai stins băieţii.

REGELE RICHARD

Şi eu am să-i îngrop în matca fetei :
Din cuib de mirodenii vor renaşte
Ei înşişi din ei înşişi, să te-aline.

REGINA ELIZABETH

S-ajung să-mi plec eu fata voii tale ?

REGELE RICHARD

Da, ca s-ajungi o mamă fericită.

REGINA ELIZABETH

Mă duc. Să-mi scrii cît mai degrabă, Richard.
Prin mine vei afla ce gînduri are.

REGELE RICHARD

Du-i un sărut în semn de dor.

O sărută.

Drum bun!

Exit regina Elizabeth.

Muiere proastă, creier gol, cap şubred!

Intră Ratcliff. După o clipă şi Catesby.

Ce veşti, ce veşti?

RATCLIFF

Temut stăpîn, spre coasta apuseană
O flotă de temut e-n drum; spre ţărmuri
Prieteni îndoielnici, slabi de înger,

Lipsiți de arme și de chef s-o-nfrunte :
E Richmond amiral acestor borduri
Și copastii ce-așteaptă ajutorul
Lui Buckingham, la țărm apoi să tragă.

REGELE RICHARD

Sol iute de picior la duca Norfolk
Să plece : Ratcliff, tu ; sau Catesby ; unde-i ?

CATESBY

Aici, *my lord.*

REGELE RICHARD

Să zbori spre duce, Catesby !

CATESBY

Pornesc, *my lord,* cu graba cuvenită.

REGELE RICHARD

Ascultă, Ratcliff : pleci la Salisbury ;
Ajuns acolo...

Către Catesby.

Cum, smintit nemernic,
Mai eşti aici şi n-ai pornit spre duce?

CATESBY

Întîi aştept porunca voastră, sire.
Ce să-i împărtăşesc din partea voastră?

REGELE RICHARD

Drept, dragă Catesby: spune-i să adune
Oşti multe, cît mai multe poate, grabnic,
Şi să le-aducă-n zbor la Salisbury.

CATESBY

Alerg.

Exit Catesby.

RATCLIFF

Ce porunciţi să fac la Salisbury?

REGELE RICHARD

Ce să faci tu cît nu sînt eu acolo?

RATCLIFF

Măria-voastră m-a trimis acolo.

Intră Stanley.

REGELE RICHARD

M-am răzgîndit. Ce veşti aduci tu, Stanley ?

STANLEY

Prea bune nu-s — auzul să vă-ncînte ;
Nici nu-s prea rele-ncît să nu le-asculte.

REGELE RICHARD

O ghicitoare ! Bune nu-s, nici rele !
Atîtea poştii, la ce bun să-ncónjuri,
Cînd poţi s-o iei cu vorba mai de-a dreptul ?
Te-ntreb, ce veşti ai ?

STANLEY

Richmond e pe mare.

REGELE RICHARD

Să se scufunde-n ea, înece-l marea !
Ce bate marea, trepădata cutră ?

STANLEY

Puternic suveran, nu ştiu, dar bănui.

REGELE RICHARD

Da, şi ce bănui ?

STANLEY

Că-mpins de Dorset, Buckingham şi Morton,
Să ia coroana vine-n Englitera.

REGELE RICHARD

E tronul gol ? E spada lepădată ?
E riga mort ? Nestăpînit — regatul ?
Alt, decît mine, York-urmaş — în viaţă ?
Alt, decît York — dinast în Englitera ?
Atunci, să-mi spui, de ce străbate marea ?

STANLEY

Decît ce-am spus, alt nu mai bănui, doamne.

REGELE RICHARD

Decît că vine-aicea domn să-ţi fie,
Despre venirea lui, alt nu mai bănui.
Mă tem că, răzvrătit, ţi-e dor de dînsul.

STANLEY

Nu, doamne drept, nu mă nedreptăţiţi.

REGELE RICHARD

Dar unde ţi-s ostaşii să-i ţii piept ?
Feudatarii tăi şi seniorii ?
Pe coasta apuseană poate-ajută
Năvălitorii coborîţi din nave ?

STANLEY

Prietenii mi-s duşi la miazănoapte.

REGELE RICHARD

Mi-s reci prieteni : miazănoaptea bat,
Cînd în apus domneasca slujbă-i cheamă ?

STANLEY

Poruncă n-au primit, slăvite rege.
Dar pot s-adun, dacă vi-i voia, doamne,
Prieteni — să-i aduc măriei-voastre
Şi cînd şi unde vrea măria-voastră.

REGELE RICHARD

Da, da, să te alături, vrei, lui Richmond.
În tine n-am încredere.

STANLEY

Drept doamne,
N-aveţi temei să-mi bănuiţi credinţa :
N-am fost nicicînd şi n-am să fiu făţarnic.

REGELE RICHARD

Te du şi-adună-ţi oşti. Dar lasă-ţi fiul,
George [1] Stanley, ca zălog ; şi nu mă vinde
Altminteri n-are capu-n siguranţă.

STANLEY

Cu el chezaş mi-oi dovedi credinţa.

Exit Stanley.

Intră un Crainic.

CRAINICUL

Slăvit stăpîn, acum în Devonshire
— Precum mi-au dat de veste buni prieteni —

[1] Citeşte aproximativ : *giógi* (1 silabă).

Sir Edward Courtney şi sfinţit-ierarhul
Episcopul de Exeter [1] — frate vîrstnic —
Au ridicat confederaţi sub arme.

Intră al doilea Crainic.

AL DOILEA CRAINIC

În Kent e-n arme casa Guilford, sire,
Şi-n toată clipa alţi părtaşi de tagmă
Trec la rebeli, sporind tăria haitei.

Intră al treilea Crainic.

AL TREILEA CRAINIC

My lord, lord Buckingham cu-ntreaga oaste...

REGELE RICHARD

Piei, cobe! croncăni cîntece de moarte?

Îl loveşte.

Na, pînă ce-ai s-aduci şi veşti mai bune!

AL TREILEA CRAINIC

Dar veştile ce-aduc măriei-voastre
Sînt că puhoaie şi prăpăd de ape

[1] Citeşte aproximativ: *écstăr.*

I-au risipit lui Buckingham oştirea
Şi că el însuşi rătăceşte singur
Pe nu se ştie unde.

REGELE RICHARD

Cer iertare !
Ia punga mea să-ţi vindeci urma palmei.
A dat de ştire vrun prieten ager
Că-l răsplătim pe cine prinde fiara ?

AL TREILEA CRAINIC

S-a dat de ştire, înălţate doamne.

Intră al patrulea Crainic

AL PATRULEA CRAINIC

Sir Thomas Lovel şi marchizul Dorset
Se spune că în Yorkshire sînt cu oaste.
Dar mai aduc şi-o veste bună, sire :
Furtuna-i risipi lui Richmond flota ;
Pe coastă-n Dorsetshire la ţărm trimise
O luntre, pe cei strînşi la mal să-ntrebe
Acolo dacă sînt sau nu prieteni ;
Primi răspuns că-s gata să-l ajute

De Buckingham trimişi ; el s-a temut
Şi pînzele şi-a-ntors spre ţărm bretan.

REGELE RICHARD

În marş, în marş, căci tot sîntem cu arme.
De nu ne batem cu duşmani de-afară,
Să batem răzvrătiţii dinăuntru.

Se întoarce Catesby.

CATESBY

Prins, ducele de Buckingham, stăpîne !
E vestea bună. Contele de Richmond
A coborît oşti mari în portul Milford [1] :
E vestea rea, dar trebuie s-o spun.

REGELE RICHARD

Spre Salisbury ! 'N timp ce flecărim,
Putem ori cîştiga, ori pierde lupta :

[1] Contele de Richmond, împreună cu aproape două mii de oşteni, s-a îmbarcat la Harfleur, în Normandia, la 1 august 1485 şi a debarcat după şase zile la Milford. A acostat aici bizuindu-se pe simpatia celor din Wales, care-i erau compatrioţi, căci el se născuse la Pembroke, şi bunicul lui dinspre tată era un Tudor — Owen ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

Pe Buckingham aduceţi-mi-l unul
La Salisbury ; ceilalţi, după mine !

Sunete de trîmbiţă. Exeunt.

Scena a V-a

O încăpere în casa lordului Stanley.

Intră Stanley şi sir Christopher Urswick [1].

STANLEY

Sir Christopher, să-i spui aşa lui Richmond [2] :
În cocina mistreţului năpraznic
George Stanley, fiul meu, e-nchis subt strajă :
De mă ridic eu, lui îi cade capul ;
De teama asta nu-l ajut pe Richmond.
Acum te du : să i te-nchini din parte-mi ;

[1] Licenţiat în teologie, capelanul contesei Richmond. Se spune că el ducea scrisorile pe care Margaret de Richmond i le trimitea fiului ei, contele de Richmond, în vreme ce acesta se pregătea să debarce în Anglia. Christopher Urswick a ajuns duhovnicul regelui Henry al VII-lea. A murit în 1521.

[2] Richmond era fiu vitreg lordului Stanley, care se căsătorise cu Margaret (contesă de Richmond, din prima căsătorie cu Edmund Tudor, tatăl lui Richmond) ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

Regina s-a-nvoit să-i dea — mai spune-i —
Pe fata ei, Elizabeth, de soaţă.
Dar spune-mi, Richmond unde e acuma ?

CHRISTOPHER

La Pembroke, sau la Ha'rford-west, în Wales.

STANLEY

Ce domni de neam îi stau alături ?

CHRISTOPHER

Sir Walter Herbert, luptător ilustru ;
Sir Gilbert Talbot, şi sir William Stanley ;
Temutul Pembroke, Oxford, sir James Blunt [1],
Şi Rice-ap-Thomas, cu-o viteză ceată ;
Şi alţii mulţi cu nume mari şi faimă :
Ei către Londra oastea şi-o îndreaptă,
În drum de nu s-or bate cu duşmanul.

STANLEY

Că mîna i-o sărut, să-i spui. Sir, du-te.
Ce planuri am le va afla din scris.

[1] Sau Blount.

Îi înmînează lui sir Christopher scrisori.

Drum bun.

Exeunt.

Sfîrşitul actului al patrulea

ACTUL AL CINCILEA

Scena I

SALISBURY. O piaţă.

Intră Şerifu I[1] *cu* Străji, *însoţindu-l pe Buckingham dus la execuţie.*

BUCKINGHAM

Nu-ngăduie *King* Richard să-i vorbesc ?

ŞERIFUL

My lord, nu ; vă smeriţi în faţa soartei.

[1] *The sheriff :* în jurisdicţia engleză, însărcinat cu executarea hotărîrilor legale ale procedurii civile şi criminale. Funcţie apropiată de cea a armaşului, din vechea jurisdicţie românească.

BUCKINGHAM

Prunci ai lui Edward, şi voi, Grey şi Rivers,
King Henry, sfînt, tu, nobil Edward, fiu-i,
Voi, Hastings, Vaughan şi voi toţi jertfiţii
Sub mîna întinată-a nedreptăţii,
Dacă, ursuze, sufletele voastre
Pot printre nori vedea această clipă,
Vă răzbunaţi, batjocorindu-mi moartea!
Nu-i Pomenirea Morţilor [1] azi, spuneţi?

ŞERIFUL

Ba da, *my lord.*

BUCKINGHAM

Pentru-al meu trup se schimbă Pomenirea
În ziua judecăţii de apoi.
Pe vremea lui *King* Edward, ziua asta
Mi-am juruit, cu bléstem, zi de moarte,
De-i vînd copiii-ori neamul soaţei sale.
Şi mi-am urat să mor în ziua asta,
Vîndut de cel în care-am să mă-ncred;
Pentru-ngrozitu-mi suflet, ziua asta
E capăt sorocit atîtor culpe.
Am vrut să rîd de-Atoatevăzătorul:

[1] *All-Souls'day:* literal — „Ziua tuturor sufletelor".

Pe capul meu cad vorbele viclene
Şi-mi dă canon ce i-am cerut în glumă.
El, spada celui rău, sileşte ástfel
Către stăpînul ei să-ntoarcă vîrful;
Blestemul dat de Margaret îmi ia capul:
„Cînd inima-ţi de chin — spunea — *s-o frînge,*
Să-ţi aminteşti de Margaret, prooroaca!“ [1]
Să mergem spre butucul care-mparte
Rău pentru rău şi moarte pentru moarte.

Excunt.

Scena a II-a

Cîmpie lîngă Tamworth.

Intră cu tobe şi flamuri Richmond, Oxford, sir James Blunt, sir Walter Herbert şi alţii, urmaţi de Oaste.

RICHMOND

Scumpi fraţi de arme şi iubiţi prieteni
Greu apăsaţi de jugul tiraniei,

[1] Vezi actul I, scena a III-a, p. 57.

Mergînd mult înlăuntrul ţării-acestea
Am străbătut un drum lipsit de piedici ;
Şi-aici, din partea tatălui meu Stanley,
Ştiri îmbucurătoare-am căpătat.
Mistreţul crîncen, crunt, tîlhar de tronuri
— Ce vă prăda şi lanuri şi podgorii
Ca pe lături bînd caldul vostru sînge,
La voi în măruntăi făcîndu-şi troacă —
În inima acestei ţări — porc scîrnav —
Pe lîngă Leicestertown [1], aud, se-nzoaie ;
O zi de drum din Tamworth pîn-acolo
Cu Domnul înainte, dragi prieteni,
A trainicei păci holdă să culegem
Cu-acest atac dintîi al luptei crunte.

OXFORD

Cît mii de spade face conştiinţa
Oricărui om, pe ucigaş să-l stingă.

HERBERT

Prietenii lui, sigur, trec la noi.

BLUNT

Prieteni n-are ; par că-i sînt — de frică :
La grea-ncercare singur au să-l lase.

[1] Citeşte aproximativ : *laistărtaun*

RICHMOND

Folosul nostru. Mergem! Doamne-ajută!
Speranţa dreaptă c-un lăstun asameni:
Din regi ea face zei, şi regi din oameni.

Exeunt.

Scena a III-a

Cîmpia de la Bosworth.

Intră regele Richard cu Oaste; *ducele de Norfolk, contele de Surrey şi alţii.*

REGELE RICHARD

Aici pun cortul meu, pe cîmpul Bosworth.
Lord Surrey, ochii-ţi sînt posomorîţi.

SURREY

De zece ori mi-e sufletul mai vesel.

REGELE RICHARD

Lord Norfolk...

NORFOLK

Sînt aici, slăvite rege.

REGELE RICHARD

Va trebuí cu oastea să lovim...

NORFOLK

Da, să lovim şi să şi fim loviţi.

REGELE RICHARD

Sus, cortul meu ! Aicea mîn la noapte.

Cîţiva Oşteni *încep să întindă cortul regal.*

Dar mîine, unde mîn ? Ei, mi-e totuna.
Se ştie cît de mulţi sînt răzvrătiţii ?

NORFOLK

Sînt cel mult şase-ori şapte mii la număr.

REGELE RICHARD

De trei ori e mai mare oastea noastră,
Şi numele de rege e turn trainic :

De el lipsită-i tabăra vrăjmaşă.
Hai, cortul sus ! Să mergem, nobili lorzi,
Prielnic loc de luptă să ne-alegem ;
Chemaţi-mi cîţiva inşi la minte ageri.
Şi oastea-n frîu, strîns ţineţi. Daţi poruncă.
Lorzi, mîine va fi greu, zi grea de muncă.

Exeunt.

Intră, din cealaltă parte a cîmpiei, Richmond, sir William Brandon, Oxford şi alţi Lorzi. *Cîţiva* Oşteni *întind cortul lui Richmond.*

RICHMOND

Truditul soare-şi face pat de aur,
Iar dîra, sus, a carului de flăcări,
Făgăduieşte mîine zi frumoasă.
Sir William Brandon, veţi purta stindardul.
Cerneală şi hîrtie-n cort mi-aduceţi :
Vreau să-ntocmesc un plan de bătălie,
Să-mpart la căpetenii sarcini limpezi
Şi mica noastră oaste-n pîlcuri repezi.
Sir William Brandon, voi sir Walter Herbert,
Şi voi, lord Oxford — rămînéţi cu mine.
Să-şi ţină oastea contele de Pembroke :
Sir Blunt, din parte-mi „noapte-bună"-i spuneţi
Şi că doresc, în zori, la două ceasuri [1],

[1] Două ceasuri după răsăritul soarelui, conform calculului orar, zis „babilonian".

În cortul meu să vină să mă vadă :
Mai spune, căpitane, dacă ştii,
Pe unde-şi are tabăra lord Stanley ?

BLUNT

De nu m-am încurcat prea mult la steme
— Fapt care sigur nu s-a întîmplat —
La miazăzi de-a regelui oştire
— Cam jumătate milă — stă cu oastea.

RICHMOND

De nu-i primejdios, şi-i cu putinţă,
Încearcă să-i vorbeşti, iubite Blunt,
Şi dă-i acest grăbit răvaş din parte-mi.

BLUNT

My lord, pe viaţa mea, o să-l primească.
Şi-acuma, somn uşor în noaptea astă !

RICHMOND

Asemeni, Blunt ! Veniţi, scumpi gentilomi,
Să chibzuim la ce vom face mîine.
Poftiţi în cort : afară-i frig şi umed.

Se duc în cort cu toţii.

Regele Richard intră în cortul său, împreună cu Norfolk, Ratcliff şi Catesby.

REGELE RICHARD

Cît este ceasul ?

CATESBY

Vremea cinei, sire.
E şase.

REGELE RICHARD

Nu cinez în seara asta.
Să-mi daţi cerneală şi hîrtie.
Se mişcă lesne-acuma viziera ?
Şi mi-aţi adus armura-ntreagă-n cort ?

CATESBY

Da, sire. E în bună rînduială.

REGELE RICHARD

Ia-ţi, dragă Norfolk, slujba în primire
Ai grijă, pune străji cu ochii-n patru.

NORFOLK

Mă duc, *my lord.*

REGELE RICHARD

Cu ciocîrlia să te scoli, în zori.

NORFOLK

My lord, fiţi fără grijă.

Exit.

REGELE RICHARD

Tu, Ratcliff [1]...

RATCLIFF

Da !

REGELE RICHARD

Trimite-un scutier
În tabără la Stanley, să-l vestească
S-aducă oastea-aici în faptul zilei ;
De nu, pe fiu-i, George, am să-l arunc
În hăul orb al nopţii fără capăt.
Vin toarnă-mi în pocal. Adú-mi o faclă.

[1] În textul primei ediţii *(in quarto* — 1597) Richard se adresează lui Catesby. De la replica : *Vin toarnă-mi în pocal...*, îi vorbeşte lui Ratcliff, iar Catesby *exit.*

Pe albul meu de Surrey înşei mîine,
O lance tare-mi dai, dar nu prea grea.
Şi, Ratcliff...

RATCLIFF

Da !

REGELE RICHARD

Ştii unde-i tristul lord Northumberland ?

RATCLIFF

Pe el şi pe lord Surrey i-am zărit,
La ceasul cînd găinile se culcă [1],
Din ceată-n ceată,-mbărbătînd ostaşii.

REGELE RICHARD

Sînt mulţumit. Pocalul dă-mi, cu vin.
Nu prea mai am vioiciunea minţii,
Nici sufletul voios ca totdeauna.
Aici — pocalul. Mi-ai adus hîrtia ?

[1] Textual *Much about cock-shut time :* cam pe la ora cînd închizi cocoşul.

RATCLIFF

Da, sire.

REGELE RICHARD

Du-te. Să-mi stea straja trează.
Spre miezul nopţii vino-n cort, şi-ajută-mi
Să-mi pun armura. Du-te,-acum, ţi-am spus.

Exeunt Ratclif şi Catesby. Regele Richard se închide în cort.

Cortul lui Richmond se deschide, arătîndu-ni-l împreună cu Ofiţerii *săi şi cu alţii.*

Intră Stanley.

STANLEY

Noroc şi slavă încunune-ţi coiful !

RICHMOND

Lumină,-asupră-ţi ! cîtă poate da
O noapte neagră, nobil tată-vitreg !
Iubita-mi mamă ce mai face ?

STANLEY

Prin mine — sol — te binecuvîntează,
Şi cere,-n rugi, izbîndă pentru Richmond.

Atît — din parte-i. Timpul trece tainic ;
Spre răsărit, se rupe scama beznei.
Pe scurt (împrejurarea ne sileşte),
Dă lupta-n zori, lăsînd ca hotărîtă
Să-ţi fie soarta de războiul — crunt
În lovituri şi-n ochi de moarte crunţi.
Eu am să-ncerc — nu tot ce vreau pot face —
Aflînd prilej prielnic, să te-ajut
În toiul îndoielnic al ciocnirii.
Căci, dacă prea făţiş m-alătur ţie
La-ntîiul semn, George, fratele tău tînăr,
Va fi răpus sub ochii mei de tată.
Rămas-bun : scurt răspas şi ceas nesigur
Nu-ngăduie urări curtenitoare,
Sfat pe-ndelete ca-ntre doi prieteni
Ce nu s-au mai văzut de-atîta vreme.
Să deie Dumnezeu răgaz prielnic
Pentru-al prieteniei protocol.
Rămas-bun, iar : viteaz fii, şi să birui !

RICHMOND

Îl însoţiţi în tabăra-i, scumpi lorzi :
Eu — prins de gînduri tulburi — cerc să dorm,
Să nu m-apese mîine-nsomnorarea,
Cînd trebuie să zbor spre biruinţă ;
Scumpi lorzi şi gentilomi, deci : noapte bună !

Exeunt Lorzii *şi* Gentilomii *însoţindu-l pe Stanley.*

Stăpîne — cărui sînt doar ofiţer —
Cu ochi îndurător priveşte-mi oastea ;
Armează-i braţul cu-a năpraznei ghioagă,
Pe uzurpatul coif al vrăjmăşimii
Să cadă — trăznet — şi să-l sfarme ţăndări !
Să fim noi mandatari osîndei Tale
Şi biruinţa Ta s-o preamărim !
Îţi las în pază zbuciumatu-mi suflet
Şi-apoi închid a' ochilor ferestre :
Şi treaz şi-n somn, Tu, pacea ocroteşte-mi !

Adoarme.

Spectrul *prinţului Edward, fiul lui Henry al VI-lea, năluceşte între cele două corturi.*

SPECTRUL PRINŢULUI EDWARD
(către regele Richard)

Povară am să-ţi fiu pe suflet, mîine !
Căci m-ai junghiat în floarea tinereţii,
La Tewksbury : disperă deci, şi mori !

Către Richmond.

Voios fii, Richmond ! Sufletele noastre
De prinţi răpuşi, în locu-ţi au să lupte :
Al rigăi Henry fiu te-nsufleţeşte !

Apare Spectrul *regelui Henry al VI-lea.*

SPECTRUL REGELUI HENRY AL VI-LEA
(către regele Richard)

Cînd fost-am muritor, trup uns de rege
De moarte mi-ai străpuns : să nu uiţi Turnul [1]
Şi nici pe Henry-al şaselea ce-ţi spune :
Disperă-acum, şi mori ! Disperă ; mori !

Către Richmond.

Tu, sfînt şi vrednic, fii biruitor !
Te-mbărbătează Henry, ce-ţi prezise
Că rege-ajungi : trăieşte, şi-nfloreşte !

Apare Spectrul *lui Clarence.*

SPECTRUL LUI CLARENCE
(către Richard)

Povară am să-ţi fiu pe suflet, mîine,
Eu, cel scăldat la moarte-n vinul scîrbei !
Pe Clarence, prin vînzarea ta dat morţii,
Să-l vezi în luptă mîine, spada cadă-ţi
Cu vîrful rupt : disperă-atunci, şi mori !

[1] Richard, pe-atunci numai duce de Gloster, l-a asasinat pe regele Henry într-o încăpere din Turn (Shakespeare, *Regele Henry al VI-lea — Partea a treia*, actul al V-lea, scena a VI-a) ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

Către Richmond.

Mlădiță, tu, a neamului Lancaster,
Prădații York, în luptă îți urează
Blînzi îngeri — străji : trăiește, și-nflorește !

Apar Spectrele *lui Rivers, Grey și Vaughan.*

SPECTRUL LUI RIVERS
(către regele Richard)

Povară am să-ți fiu pe suflet, mîine,
Eu, Rivers, mort la Pomfret ! Disperă deci, și mori ! [1]

SPECTRUL LUI GREY
(către regele Richard)

Eu, Grey, la fel ! Din suflet deci, disperă !

SPECTRUL LUI VAUGHAN
(către regele Richard)

Să-l vezi pe Vaughan și să-ți scape lancea ;
De spaimă — sloi, disperă-atunci, și mori !

CELE TREI SPECTRE
(către Richmond)

Trezește-te ! De gîndul crimei, Richard
Va fi învins ! Trezește-te, și-nvinge !

[1] Și în original versul are un picior în plus.

Apare Spectrul *lui Hastings.*

SPECTRUL LUI HASTINGS
(către regele Richard)

Crunt măcelar, trezeşte-te-n măcel!
Măcelărit să pieri! De lordul Hastings
Să-ţi aminteşti: disperă-atunci, şi mori!

Către Richmond.

Drept suflet, pace! Armele încinge
Să mîntui Englitera! Luptă,-nvinge!

Apar Spectrele *celor doi* Prinţi.

SPECTRELE PRINŢILOR
(către regele Richard)

Nepoţii sugrumaţi în Turn, visează-ţi:
Poveri de plumb pe piept fiindu-ţi, Richard,
Te-mpingem la prăpăd, ruşine, moarte!
Nepoţii spun: disperă deci, şi mori!

Către Richmond.

Dormi împăcat, trezeşte-te voios,
Ferească-te blînzi îngeri de mistreţ!
La prinţi dinaşti şi fericiţi dă viaţă!
Nefericiţii prinţi spun: să-nfloreşti!

Apare Spectrul *reginei Anne.*

SPECTRUL REGINEI ANNE
(către Richard)

Anne, biata Anne, soţia ta Anne, Richard,
Cea care somn tihnit n-avu cu Richard,
Cu zbucium umple-acuma somnu-i turbur :
S-o vezi în luptă mîine, spada cadă-ţi
Cu fierul frînt : disperă-atunci, şi mori !

Către Richmond.

Dormi, suflet împăcat, somn împăcat !
Victoria visează-ţi, căci soţia
Potrivnicului tău la cer ţi-o cere !

Apare Spectrul *lui Buckingham.*

SPECTRUL LUI BUCKINGHAM
(către regele Richard)

Întîiu-am fost să-ţi pun pe cap coroana ;
Să-ţi măsur tirania — cel din urmă :
Cu Buckingham în gînd — luptînd — să tremuri,
Să mori într-al păcatului cutremur !
Morţi crunte prindă-ţi visul, crunt, în cleşte :
Sfîrşit — disperă ! Disperat sfîrşeşte !

Către Richmond.

Vream să te-ajut : şi n-am putut, şi-s lut.
Fii dîrz ! N-ai teamă ! Inima fă-ţi scut :

Cu îngeri — trupe, Richmond, ai să-l spulberi !
Se surpe Richard, spulber slava-i, pulberi !

Spectrele se topesc. Regele Richard se trezește din vis.

REGELE RICHARD

Un alt cal daţi-mi !... Rănile-oblojiţi-mi !...
Isuse, milă ! — Stai !... A fost doar vis !
Mişel de cuget, cu mustrări mă bîntui !
Scad faclele,-albăstrui... [1] Mort miez de noapte !
Reci stropi de spaimă stau pe-al cărnii tremur.
— „Mă sperii eu de mine ?“ — „Doar nu-i nimeni.
E Richard drag lui Richard. Eu sînt eu.“
— „E-aici vrun ucigaş ?“ — „Nu !“ — „Da : sînt eu.
Să fug !“ — „De mine ? Eu ? Prostii ! De ce ?“
— „Că-mi dau pedeapsă !“ — „Cum ? Eu însumi — însumi ?
Mi-s drag, doar !“ — „Pentru ce ? Pentru un dram
De bine ce-mi făcui eu însumi — însumi ?“
— „Vai, nu ! Mă-ndeamnă — ură să-mi port însumi —
Urîta ură ce-am purtat-o însumi !
Sînt un nemernic !“ — „Nu, nu ! Mint ! Nu sînt.
Nebunule, vorbeşte-te de bine !“

[1] O superstiţie (atestată în secolul al XVI-lea) pretindea că, în prezenţa duhurilor, făcliile ard cu pîlpîiri albastre şi scad pînă se sting, semn că nălucile s-au risipit.

— „Nebunule, să nu te tămîiezi !"
Mi-e cugetu-nzestrat cu mii de limbi,
Şi fiecare-nşiră-o întîmplare,
Şi-s osîndit ca mîrşav, de-ntîmplare.
Sperjurul hîd, sperjurul hîd e culmea ;
Omorul crud, omorul — crud la culme ;
Din josnicia vinii-n culmea culmii ;
Vin la judeţ, şi strigă : *„Vină ! Vină !"*
Disper. Nu aflu — drag să-i fiu — pe nimeni ;
Murind, nu voi afla la nimeni milă :
De ce-aş afla eu milă, cînd eu însumi
Nu aflu-n mine milă pentru mine ?
Visai jertfiţii mei, sobor de spectre,
Că-mi intră-n cort cu spectrul răzbunării
Pe cap lui Richard, mîine, să-l abată !

Intră Ratcliff.

RATCLIFF

My lord...

REGELE RICHARD

Cine-i acolo ? Drace ! [1]

[1] Numai textul *in quarto* (1597) dă imprecaţia : *'Zounds !* (contractare din *God's wounds !* — Pe rănile lui Dumnezeu !).

RATCLIFF

Eu, Ratcliff. Zorii,-n satu-nvecinat,
I-a şi vestit de două ori cocoşul...
Prietenii vi-s treji, îşi pun armura.

REGELE RICHARD

Vai, Ratcliff, am visat un vis de spaimă!
Prietenii — ce crezi — ni-s credincioşi?

RATCLIFF

My lord, da.

REGELE RICHARD

Ratcliff, nu! Mă tem, mă tem!

RATCLIFF

Nu vă lăsaţi înspăimîntat de umbre.

REGELE RICHARD

Pe sfîntul Pavel, umbre sumbre,-as' noapte,
Sădiră spaimă-n sufletul lui Richard,
Mai mult decît pot zece oşti să-l umple

— Oşteni armaţi — cu Richmond tîmpu,-n frunte !
Nu-i ziuă-zi. Furiş, hai, printre corturi.
Să aflu,-n rol de rea lepădătură,
Ce inşi vor să se lepede de mine.

Richmond se trezeşte. Intră Oxford şi alţi
Lorzi.

LORZII

Slăvite Richmond, bună dimineaţa !

RICHMOND

Iertare, lorzi şi sprinteni gentilomi,
Ce-aţi dat aici de-un lenevos molatec.

LORZII

Cum v-a fost somnul, doamne ?

RICHMOND

Lin — plin de cel mai blînd popor de vise
Pătruns cîndva sub frunte-nsomnorată —
Mi-a fost scris, după ce-aţi plecat voi, somnul.
Visam că toate sufletele celor
Prin Richard morţi îmi strigă-n cort : „*Izbîndă !*“

Mi-e inima voioasă — vă destăinui —
La amintirea visului meu splendid.
Cît a trecut de azi de dimineaţă ?

LORZII

Curînd se face patru.

RICHMOND

Să ne-ntr-armăm, şi îndrumări să dăm.

Vine în faţa Trupelor.

Răgazul nu-mi dă pas, nici pripa clipei,
Asupra celor spuse, să mai stărui.
Compatrioţi, atît să ţineţi minte :
Cu noi e Dumnezeu şi dreptul nostru,
Iar rugi de sfinţi, de suflete jertfite,
Tari metereze ne vor fi, şi pavezi.
Potrivnicii — doar Richard nu — ai ţine
Să-nvingem noi, nu cine-i mînă-n luptă.
Dar cine-i mînă azi ? La drept vorbind,
Un despot sîngeros, casap de oameni ;
Crescut în sînge,-nscăunat în sînge ;
Pornit pe josnicii, ca să se-nalţe,
Părtaşii josnici — trepte — ucigîndu-şi ,
O piatră falsă, nestemat ajunsă
Prin încrustare-n tronul Engliterei,

În care — fals, felon — s-a-nfipt fățarnic.
Vechi și-ndîrjit vrăjmaș lui Dumnezeu,
Lovind un ins, vrăjmaș lui Dumnezeu,
Voi veți găsi la Dumnezeu sfînt reazim ;
Căci, asudînd spre a zdrobi un déspot,
În pace veți dormi — zdrobit despótul ;
Luptînd să nimiciți ai țării dușmani —
Va fi cîștigul țării plata trudei ;
Soțiile salvîndu-le prin luptă —
Veți fi primiți, ca-nvingători, la vetre ;
Cruțîndu-vă de sabie copiii —
Copiii lor își vor cinsti bunicii.
Deci, pentru Dumnezeu și dreptul nostru,
Stindardele sus ! Scoateți sprinteni spada !
Cît despre mine, gata sînt să-ntorn
— Ca să răscumpăr cutezanța faptei —
Acest trup rece-n sînul rece-al humei ;
Dar, dacă-nving, vreau, din răsplata faptei
Să-și capete și cel din urmă partea !
Tunați în ropot tare, tobe ! Trîmbiți
Și surle să sunați cu stăruință !
God and Saint George ![1] Lui Richmond — biruința !

Exeunt.

Intră regele Richard, Ratcliff, Slujitori *și* Oșteni.

[1] *Dumnezeu și Sfîntul Gheorghe !* Vechiul strigăt de luptă al soldaților englezi cînd porneau la atac.

REGELE RICHARD

Ce-a spus Northumberland vorbind de Richmond ?

RATCLIFF

Că nu-i deprins cu armele şi lupta.

REGELE RICHARD

Într-adevăr : la asta ce-a spus Surrey ?

RATCLIFF

A spus zîmbind : „*Mai bine pentru noi !*"

REGELE RICHARD

Pe drept cuvînt : într-adevăr, mai bine.

Bate ceasul.

Cît bate ceasul ? Dă-mi un calendar.
Cine-a văzut azi soarele ?

RATCLIFF

Eu nu.

REGELE RICHARD

Nu vrea să lumineze. După carte,
De-un ceas la răsărit ar fi să fie :
Azi, careva, zi neagră o să aibă.
Ratcliff...

RATCLIFF

My lord...

REGELE RICHARD

Nu mai vedem noi soare azi ;
Mi-a pus pe oşti, ursuz — zăbranic — cerul.
Pămîntu-aş vrea să plîngă-aceste lacrimi.
Azi nu răsare ! Dar de ce să-mi pese
Mai mult decît lui Richmond ! Dacă-i cerul
Ursuz cu mine şi cu el e sumbru.

Iuţră Norfolk.

NORFOLK

La arme ! E-mpînzit de dúşmani cîmpul !

REGELE RICHARD

Hai, iute, iute ! Calu-mplătoşaţi-mi [1] !

[1] În războaiele feudale, caii seniorilor şi ai cavalerilor erau îmbrăcaţi în armuri grele.

Strigaţi la Stanley să-şi aducă oastea.
Am să-mi pornesc războinicii-n cîmpie
Şi-n rînduri de bătaie-am să-i desfăşur ;
Alcătuiesc un şir de-naintaşi
Pedeştri şi călări — de o potrivă ;
Arcaşii noştri îi aşez în mijloc.
Mai-mari peste pedeştri şi călări
Tu, John of Norfolk, şi cu Thomas Surrey.
Cum pleacă ei, în toiul bătăliei
— Punînd pe laturi floarea călărimii —
Urmez cu grosul oştii întărite.
Ajută, sfinte Gheorghe ! Ce crezi, Norfolk ?

NORFOLK

Bun plan de luptă, suveran războinic !
Azi-dimineaţă,-n cort, am dat de asta.

Îi înmînează un sul de pergament

REGELE RICHARD
(citind)

„Norfolk, grăjdare, nu fi prea-ngîmfat,
Pe Dickon, geambaş-tu, Naiba l-a luat." [1]

Scorneală de-a vrăjmaşului e asta.

[1] În original : *Jocky of Norfolk, be not too bold / For Dickon, thy master, is bought and sold. (J. of N., nu fi aşa de îndul / Căci D., stăpînul tău, e cumpărat şi vîndut.)* Expresia

Către însoţitori.

Hai, gentilomi, la locu-i fiecare :
Vis gîngav nu ne vîre spaima-n suflet ;
Fricoşii trag folos din vorba „cuget“,
De ei scornită să-nspăimînte bravii.
Ne fie cuget, braţul, lege — spada.
Daţi iureş ! Viu cu voi să lupt, să cad...
În cer n-ajungem ? — Mînă-n mînă-n iad !
Mai mult decît v-am spus ce să mai spun ?
Gîndiţi-vă cu cine vă-nfruntaţi :
Cu-o haită de fugari, hoţi, haimanale,
Scursură a Bretaniei, slugi, pleavă,
A prea-mbuibatei lor ţări vărsătură,
De care-ar vrea — un pas smintit — s-o scape.
Dormeaţi tihniţi — ei vă alungă tihna ;

„cumpărat şi vîndut“ este proverbială şi înseamnă, aproximativ, „mort şi-ngropat“, pierdut, isprăvit, „judecat şi osîndit“ ; cf. expr. romînești „s-a zis cu el“, „praful s-a ales de el“, „l-a luat dracu'“ etc. În textul original, numele proprii din pamfletul anonim azvîrlit în cortul lui John of Norfolk sînt deformate cu intenţii satirice, şi astfel se pretează la următorul echivoc verbal intraductibil : *Jocky* este numele propriu hipocoristic provenind din *Jacky* (cu a cărui rostire seamănă) ; *Jacky* este diminutivul lui *Jack* — *John*. Dar *jockey* mai înseamnă, ca nume comun, şi jocheu, grăjdar, geambaş, potlogar. La rîndul său, *Dickon (Dick)*, apelativul familiar pentru *Richard*, este apropiat ca sonoritate de *Dickens*, în limbajul vulgar (datorită unei interdicţii de vocabular) însemnînd dracul, diavolul, naiba.

Ogoare-aveaţi, ţineaţi soţii frumoase :
De unele ar vrea să vă despoaie,
Pe altele ar vrea să le despoaie.
Şi cine le e cap ? O secătură,
Stîrvind pe banii mamă-sii în Franţa !
Mucos crescut în puf, ce-n viaţa lui
N-a degerat cu tălpile prin zloată.
Cu biciul să gonim golanu-acasă ;
Cu mătura — gunoiul Franţei, trúfaş :
Milogi de foame rupţi, sătui de viaţă,
Ce şi-ar fi pus de gît — guzgani slabi — laţul,
De nu le da prin minte să ne calce !
De-i scris învinşi să fim, să fim de oameni,
Nu de bastarzi bretani batjocoriţi,
Bătuţi în ţara lor de taţii noştri,
Rămaşi, în amintiri, erezi ruşinii.
Din holde şi soţii ei să se-nfrupte ?
Să ni le ia pe fete ?

Bătăi de tobe, afară.

Le-aud toba !
La luptă, gentilomi ai Engliterei !
Viteji oşteni de neam — scutiţi [1] — daţi iureş !
Ţintiţi — arcaşi — ţintiţi la cap săgeata !

[1] În original *yeomen :* mici proprietari funciari — asemănători răzeşilor de la noi — nobilime măruntă care furnisa în război ostaşi cu însărcinări mai înalte : halebardieri de gardă, călăreţi şi port-stindarzi etc.

Călări — daţi pinteni, caii-n trap prin sînge !
Cu aprigi lănci uimiţi de groază cerul !

Intră un Crainic.

Ce-a spus lord Stanley ? Nu-mi aduce oastea ?

CRAINICUL

My lord, nu vrea să vină — spune.

REGELE RICHARD

Jos capul fiului său, George !

NORFOLK

My lord, duşmanul a trecut de mlaştini :
Luaţi-i capul după bătălie.

REGELE RICHARD

Acum în pieptul meu bat mii de inimi :
Sus, flamurile ! Iureş în potrivnici !
Străvechiul luptei strigăt : „Sfinte Gheorghe !"
Stîrnească-n noi turbări de zmei de pară !
Pe ei ! Triumful ne-ncunună casca !

Exeunt.

Scena a IV-a

În altă parte a cîmpului de luptă.

Zăngănit de arme. Învălmășeală de oști. Intră Norfolk însoțit de Oșteni. Catesby vine în fugă.

CATESBY

Sir, ajutor! Lord Norfolk, ajutor!
Minuni de vitejie face riga,
Ținînd piept dîrz la haita de primejdii.
Ucis e calu-i, pedestrit se bate,
Vînînd pe Richmond pînă-n gura morții.
Sir, ajutor, altminteri pierdem lupta.

Zăngănit de arme. Intră regele Richard.

REGELE RICHARD

Un cal! Un cal! Regatu-mi dau pe-un cal!

CATESBY

Nu stați aici, *my lord!* V-aduc eu cal.

REGELE RICHARD

Eu, slugă, mi-am pus viaţa-n joc pe-un zar
Şi-atîrn de un noroc de zar şi moarte :
Eu cred că azi pe cîmp sînt şase Richmonzi ;
Cinci am ucis eu azi, dar nu pe dînsul.
Un cal ! Un cal ! Regatu-mi dau pe-un cal !

Exeunt.

Scena a V-a

În altă parte a cîmpului de luptă.

Zăngănit de arme. Intră, dintr-o parte, regele Richard şi, din cealaltă, Richmond. Ies luptîndu-se. Retragerea oştilor şi zvon de trîmbiţi şi tobe. Acum intră iar Richmond, împreună cu Stanley, care duce coroana, însoţiţi de Nobili *şi* Oşteni.

RICHMOND

Har Domnului şi vouă, bravi prieteni.
Am biruit : e cîinele crunt mort.

STANLEY

Viteze Richmond, ai luptat viteaz !
Ia, uzurpata-îndelung coroană,
Pe care-am smuls-o de pe fruntea moartă
A hoţului — pe-a ta s-o-mpodobească.
S-o porţi, şi să te bucuri, şi s-o-nalţi !

RICHMOND

Slăvite Doamne, binecuvîntează !
George Stanley, fiul tău, trăieşte, spune-mi ?

STANLEY

Da, sire, şi în Leicestertown e teafăr.
Acolo ne putem — de vreţi — retrage.

RICHMOND

Ce domni de neam sînt morţi dintre potrivnici ?

STANLEY

Lord Walter Ferrers, Robert Brackenbury,
John ducele de Norfolk, William Brandon.

RICHMOND

În humă-i puneţi potrivit cu stirpea.
Vestim iertarea pentru toţi oştenii
Fugari, întorşi la noi spre-a se supune.
Apoi, cum am jurat, vom da pereche
O roză albă rozei noastre roşii [1] :
Să bucure-nsoţirea asta cerul
Mîhnit ani mulţi cu dezbinarea noastră !
Chiar fameni, de m-aud, şi-ar spune : „*Amen !*"
Ani, Anglia, nebună, şi-a fost gîde :
Furíi de fraţi frîngeau făpturi de frate ;
Părinţii-şi prigoneau prăsiţii prunci ;
Copiii-şi căsăpeau — călăi — cărunţii.
Sînt York şi Lancaster vătămătorii,
Vărsînd venin vrăjmaş pe-al vrajbei vaer.
Azi, Richmond, şi cu el Elizabeth
— Dinaşti coborîtori din neam dinastic —
Prin voia Celui Veşnic se cunună !
Şi feţii lor — dă Doamne ! — să-nzestreze.
Cu faţa dulce-a păcii, cu belşugul
Şi rodnicia zilelor, viitorul !
Părinte, frînge paloşul trădării,
Ce-ar vrea să stoarcă bietei Englitere,

[1] Richmond era vlăstar al neamului Lancaster, pe a cărui stemă figura o roză roşie ; Elizabeth era descendentă a casei York, împodobindu-şi armoariile cu o roză albă. Rivalitatea între cele două familii a dat naştere Războiului celor Două Roze (secolul al XV-lea) ; vezi *Genealogia*, sch. VIII.

Ca-n zilele de sînge, plîns de sînge !
Să-i stingi, să nu mai vadă ţara-n floare
Pe răii ce-ar vrea pacea să-i doboare !
E stinsă vrajba, creşte-al păcii crin :
Dă-i, Doamne, viaţă lungă, spune-„Amin !".

Exeunt.

Sfîrşitul actului al cincilea
şi al
tragediei

ADDENDA[1]

[1] Textele adunate sub titlul *Despre traduceri din Shakespeare* sînt, de fapt, două ample referate inedite (dactilograme cu îndreptări manuscrise) la două traduceri semnate de doi prozatori defuncți. Am extras toate pasajele care păstrau un interes obiectiv general, lăsînd deoparte numeroasele observații de amănunt la abateri de mult îndreptate de traducători în textele care au apărut în ediția de *Opere* Shakespeare, de la E.S.P.L.A. — E.L.U.

ION BARBU

[Despre traduceri din Shakespeare]

[...] Părerile noastre — rod al unei experienţe nu numai literare în doborîrea dificultăţilor — despre ce se cuvine să fie o traducere în versuri a lui Shakespeare.

*

[...] Convins de [...] consideraţiile ce mi s-a întîmplat [...] să formulez asupra traducerilor shakespeariene, în general, sau vreunei anumite traduceri, în particular, dezvolt următorul monolog.

*

[Există] tot felul de productori grăbiţi, a căror cea mai mică grijă e arta.

*

[...] Resortul care animă pe unii, imediat ce mica lor formulă de artă e pusă în discuţie, grija de a şi-o lansa şi

apăra — fără a uita, bineînțeles, cu aceeași ocazie, s-o ruineze perfid pe a celuilalt — cartelurile savant combinate, teoretizările abstracte și îndepărtate ale propriilor lor limite.

*

Un lucru al artei e, în primul rînd, un lucru moral. E imoral să iei în deșert tainul tău de muncă și să nu faci atît de bine cît poți face. Strălucitele improvizații ale cutărui sau cutărui poet sunt basme. Ori e vorba de o glorie suprafăcută, ori avem de a face cu o uriașă condensare de activitate, vădită în secătuirea ce-i urmează. Cazul lui Rimbaud n-a fost altul.

*

Știu : rîvna noastră de traducători nu-și are și nu-și poate avea, din păcate, originele numai în enutuziasmul literar. Aici stă însă deosebirea. Meșterul adevărat, căruia desăvîrșirea îi stă pînă la urmă singură plată, în momentul execuției uită de îndemnul întîmplător și totul se petrece în singurătatea marilor înfăptuiri. Cum va fi uitat Poetul de cei 45 de dolari ce-l așteptau dincolo de Vizita Corbului.

*

Înțeleg foarte bine, cu toate ca nu mă număr printre aceștia, există scriitori pentru care dovada simpatiei confraților e necesară, le e de ajutor, în ducerea mai departe a sarcinei lor zilnice. De aceea cînd o merită, [...] mărturia simpatiei nu trebuie precupețită.

*

Traducerea lui [X] mă despăgubeşte de sila contactului ce, în atîtea rînduri, a trebuit să iau cu inconsistente improvizaţii. Poartă în ea binecuvîntarea lucrului îndelung mînuit, poleit, mîngîiat ce absolvă chiar de stîngăcii ori înfrîngeri.

*

Traducerile prezentate pînă acum, de la care se cuvine, firește, să nu exceptez pe a noastră, pot fi întîmpinate cu această obiecţiune generală : *sunt traduceri elementare.* Obiecţiunea e destul de gravă, întrucît „elementar" numeşte aici nu tehnica — rafinată adesea şi care poate fi cu vremea îmbunătăţită — ci direcţia în care se poartă sforţarea traducătorului, preocupat a reda, element cu element, pe Shakespeare, a-i rămîne credincios în detaliu.

Din păcate, în ordinea calitativă, întregul nu egalează totdeauna suma părţilor. Încît nu e mirare dacă, în ciuda osîrdiilor noastre de miniaturişti, suflul textului shakespearian : căldura confesiunii umane, răpirea imaginativă pregetă să se ridice de pe filele traducerii.

*

[Y] e singurul dintre noi, pînă acum, care concepe mai liber raportul dintre traducător şi text. Poate prea liber.

E adevărat, [Y] e preocupat de a da personalitate traducerii sale, de a-şi înfăţişa întregul înaintea părţilor. Maniera sa este împărătească. Peste scheletul dramei shakespeariene aruncă haina fluidă a limbii sale. Dar foarte adesea această mantie nu aderă, ci flutură pe axă ca un corp astral. Întruparea întîrzie. Suntem dezamăgiţi.

Scriitor original, în voia rozei vînturilor imaginației sale, nu știu dacă [Y] e dintre organizările care se pot supune la obiect.

*

În matematice noi stabilim o distincție importantă între problemele ce ne punem și problemele ce ni se pun. Cele dintîi, omogene oarecum spiritului, sunt cele mai ușor de dezlegat. Ultimele închid într-însele o esență străină. Rezolvarea lor sfidează de cele mai multe ori puterile singuratice. Sunt problemele cardinale ale științei.

Traducerea lui Shakespeare e tocmai o problemă care *se pune* culturii noastre, nu o problemă pe care ne-o punem. De aceea, trebuie tratată cu multă concentrare, nu expediată cu dezinvoltură.

*

[...] Traducerea din [. a lui X] dă satisfacție lectorului. Vrînd-nevrînd trebuie să iei act de existența ei. O grea și solidă mobilă *Empire*, care se impune cîmpului tău vizual.

Dar această comodă sau acest jilț *Empire* e incomod la culme. Nefiresc, neprimitor, de un hieratism egiptologic, făcut nu atît să slujească, pe cît să împodobească salonul unui Iéna sau Murat, curbaturează, amorțește.

Dificultatea lecturii textului lui [X] provine în primul rînd din nesocotirea elementului sonor, din uscăciunea, austeritatea versurilor sale. Căci artificiul prozodic ascunde o adevărată metodologie, un mijloc de a impresiona receptivitatea altuia, de a vehicula către ea mai ușor sentimente și chiar idei.

*

Revenind la versurile traducerii lui [X] le recunoaștem o anumită stilizare pedepsită. Unul din meritele lui [X] e de

a fi combătut retorismul, plaga atîtor traduceri [...]. Dacă înţelesul versurilor sale nu s-ar împiedica atît de des, am putea vorbi de un fel de graţie sobră a versurilor sale. Nu însă. Nu ştiu de ce (şi ne pare nespus de rău, fiind vorba de o traducere care, prin atîtea alte laturi, are dreptul la simpatia noastră), printr-o rupere a încîntării, ceea ce ni se vădeşte întîi e puţinătatea mijloacelor de realizare, nu demnitatea canonului clasic.

Poate că vina acestui fel de obscuritate, de ne-închegare, în orice caz : de dificultate, îl poartă metoda analitică, rampantă, adoptată de [X] în traducerea sa. El urmăreşte meandru cu meandru şerpuirea discursului shakespearian. Nu ridică hărţi generale a căror însumare e oarecum mai adevărată decît filmul servil al panoramelor locale. Ajunge astfel la un cumul de note, toate prezente în textul original, dar care aşteaptă în zadar transfigurarea, integrarea atmosferei shakespeariene.

S-ar putea, totuşi, ca vina s-o poarte încă, mai departe, limba de multe ori nefirească, făcută din construcţii plauzibil romîneşti dar, la ştiinţa mea, nicăieri vorbite ori auzite : limbă lipsită de energie, încingînd adesea cu un brîu slab intenţia textului englez.

*

În general limba traducerii e supraveghiată, neutrală, aşa cum se poate cere de la un scriitor de experienţa lui [X]. Dar, surpriză ! din cînd în cînd traducerea capătă un relief neaşteptat, care-i dă pe alocuri nu ştiu ce aer mucalit şi balaoacheş. Iată :

Astă glie ;
aste zile ;
aste vine ;
astă harţă.

Am putea, pentru a dovedi *per absurdo* primejdia unor astfel de construcţii, culmina această listă cu un vocabul in-

fam care ne stă pe buze, din aceeaşi familie, dar pe care-l reprimăm la timp. Apoi vin două *clenciuri* [...], o *ştolfuţă*, un *vedea-l-aş*, un *zîmbăreţ* şi cîteva *pîn' ce-oi*-uri.

Dar fiindcă veni vorba de *ştolfuţă*, care vrea să însemne tîrfă, cred că *ştoalfă* ar fi de ajuns, diminutivul constituind un inutil pleonasm.

Ce-ar fi însă dacă s-ar renunţa definitiv la *ştoalfă*? În englezeşte este *„hot wench" : fierbinte leliţă*, slujnică de han. Eu aş pune *teleleică* sau, cu Filimon : *tălaniţă*.

*

În general pasagiile de proză sunt traduse de [X] cu mult mai multă măiestrie decît cele în versuri. E o limbă ce se recomandă prin conciziunea şi proprietatea ei.

În ce priveşte versurile sunt mai puţin de acord cu [X]. Nu-l voi judeca asupra versurilor de tranziţie, n-ar fi leal : sunt versuri ingrate care, pentru a fi înviate, ar cere multă aplicaţie şi îndemînare.

Voi cerceta mai de aproape o „bucată de bravură", ca să zic aşa. [...]

Pasagiul e vizibil lucrat. E onorabil. Dar ce disproporţie faţă de text ! Limba traducerii e timidă, prudentă, neutră. Raderea oricărui relief. Versuri neînchegate fac să pierdem măsuri preţioase în progresul muzical. [...]

*

[X] pare contaminat de falsa limbă arhaică a acestuia [Alecsandri ; R.V] : *Cel amar pustiu, cel oştean, cel tăpşan* sau cam aşa ceva îşi trimit ecoul în traducerea lui [X] :

Cel scoţian vestit ;
cei nobili scoţieni.

Din aceeaşi sursă sau altele contemporane lui Alecsandri îi vin probabil aceste abrevieri cu care ne-au obişnuit cîntecele militare :

îndat' ;
odat' ;
vreodat'.

De la *„în pace şi onor"* la *„pentru onor arm'"* nu văd decît continuitate.

Îmi pare rău că nu pot acorda, fără ipocrizie, acestei lucrări conştiincioase, model de stăruinţă artistică, limitată la dimensiunile operii shakespeariene toată adeziunea mea. Lucrarea aparţine unui fel de a înţelege traducerea lui Shakespeare care nu e şi al meu.

*

[Y], cu bunele-i deprinderi cărturăreşti, a consultat glosarul elisabethan. *Fancy* e dat echivalent cu *love*. S-ar fi cuvenit să fie mai sceptic cu glosarele. Întocmai ca dogmele, sunt lipsite de nuanţe.

Că în vremea lui Shakespeare înţelesul *fancy* = *love* coexista cu înţelesul său modern *fancy* = *fantazie* ne arată însăşi răsfoirea operei lui Shakespeare. Astfel la începutul lui *Twelfth Night* [*A douăsprezecea noapte* ; R.V.] întîlnim aceste versuri : *„...so full of shapes is fancy / That it alone is high fantastical"* unde, evident, e vorba de o activitate a imaginaţiei.

Dintr-o dată interpretarea sentimentală pe care o dă [Y] lui *fancy* nu mai e obligatorie. Ceva mai mult : se elimină, dat fiind momentul în care intervine cîntecul şi procesul de detectare al casetei norocoase, pe care-l acompaniază. Stau în cumpănă între două interpretări : *fancy* = lumea fantaziei, a mărturiei mincinoase a simţurilor, şi *fancy* = intuiţie [...].

Cine e generatorul formelor înşelătoare : pasiunea, intelectul ? Nu, răspunde cîntecul : viziunea (închipuirea). Sau în cealaltă interpretare : Care e natura intuiţiei : emoţională, mintală ? Răspunsul este : natura ei e vizuală. Naşte şi moare în o licărire a ochilor.

Înclin către prima interpretare, care e mai aproape de înţelesul în care *fancy* e folosit în *Twelfth Night*. [...] Interpretarea *fancy* = *love* ar fi plauzibilă, dacă s-ar potrivi cu momentul scenic. Dar nu asupra dragostei lui se concentrează [personajul ; R.V.] în acel moment. Ci asupra zădărniciei Aurului şi Argintului ca aparenţe egal îndreptăţite cu aparenţa Plumb. De unde, simpatia cu Plumbul. [...]

[Y] a simţit aceste contradicţii. Prins însă în coridorul interpretării *fancy* = *love*, le rezolvă printr-o întreagă construcţie lirică, fără nici un raport sau unul foarte slab, cu originalul, printr-o curioasă sinteză de cîntec de inimă albastră şi *„mai am un singur dor"*.

Mai întîi, dimensiunile. Pentru 10 versuri shakespeariene avem 15 ale [lui Y]. Apoi ritmul originalului : aşa de îngîndurat, aşa de reflexiv, mulînd cumpănirea speculativă a [personajului ; R.V.] parcă, e înlocuit cu un tempo popular, cu o jelanie, pe care, chiar dacă nu sunt indicate, cititorul o punctează de la sine cu cîteva *ohuri* şi *ahuri*.

Dacă, totuşi, traducătorul stăruieşte în această tălmăcire (în care *„îşi meneşte un mormînt, piept la piept cu vîntul mării şi al clopotelor cînt"* nu e rău, în sine, dar străin de tonalitatea şi conţinutul *song*-ului shakespearian) îl rugăm, cum nu se poate mai hotărît, să renunţe la *„ochii galeşi"*, la *„florile de jaleş"* şi mai ales la acel *„ce papă puişorul"* — scăpat parcă din Văcărescu şi Conachi — şi aceasta în interesul propriei sale reputaţii literare.

[...] Atmosfera cîntecului nu e creştină. Dangătul funebru al clopotelor, acel *„knell"*, [Y] îl poate regăsi în cîntecul lui Ariel din *Furtuna*, unde e tras de nimfele de sub valuri.

Nu, cîntecul e păgîn, deci poetic. [Y] îl creştinează necuvenit : „clopotele să-l *închine*", denaturîndu-l. E mai puţin fru-

mos. De altfel, am fost totdeauna împotriva şcoalei *Gîndirii* lui Crainic.

Direcţia în care s-a rătăcit traducerea e de imputat acelui nesuferit „*dor*“ — plagă a liricii şi sensibilităţii romîneşti — şi implicaţiilor sale dolente. Dacă rămînea la *fancy* = *dragoste*, pagubele erau mai puţine.

— Ce carieră, acest „dor“ ! Ce nu s-a spus, cîte nu s-au scris despre el ! S-a născocit că e intraductibil ; că numeşte pur şi simplu sufletul romînesc. A domnit pe o întreagă epocă, fiind uzurpat abia acum în urmă de „miorism“ şi alte imbecilităţi tracomane, dar cărora nu le-a fost dat nici pe departe să ajungă favoarea înaintaşului lor.

A fost un timp cînd copiii erau botezaţi „Doru“, iar birturile — „Vîrful cu Dor“. Epocă execrată de Matei Caragiale : a expoziţiei 1906, a societăţilor de bluze romîneşti „Furnica“, mobilelor pirogravate Brumărescu, a teosoafei Papura Jilava, haiducilor şi cioclovinelor ei în marămi şi iţari. Epocă dulceagă, ridiculă, peste care pluteşte umbra supra-anuată a Carmen-Sylvei. Deci : *Let us ring the longing's knell : / Ding, dong, bell.*

*

În general, limba traducerii ultimelor trei acte e mai curată decît a primelor două. Puţine neologisme (cele mai multe salvate prin context, ca, de exemplu, *avanie* care, aşezat la loc potrivit, nu supără, se topeşte complect în vorbire). Sunt însă cîteva neologisme neexpresive *(diferenţă, antipatie, respinge, ultim serviciu)* de care traducerea — poate — ar fi bine să fie plivită.

E vorba însă de un altul, dintr-o familie specială, pe care mahalaua carageleasca şi-a pus ştampila : *ambiţie* — „ambiţul“ jupînului Dumitrache. Această calpă efigie se strecoară într-o tiradă plină de modestie feciorească [...].

În nădejdea că voi stîrni şi îndîrjirea dumneavoastră împotriva clasei de paraziţi ai vorbirii reprezentată de *ambiţie*, îmi iau voia să vă instruiesc prin următorul apolog :

În autobusul 47 cu care vin de la Elefterie în tîrg, acolo unde cursa lui taie Podul de Pămînt (Calea Plevnei), se urcă deunăzi, liric dispus, un zugrav beat şi cu armonică.

Cum ne aflam tocmai în enoria cocoşneţei Elenca a Sameşului din „Cartea Crailor", foarte repede zugravul deveni pentru gîndul meu închinat lui Matei, fără putinţă de tăgadă : chiar *Fane al Văduvei*, rivalul lui Pantazi la searbăda dar perfida Wanda.

Abia se aşezase, că şi începu să tragă din armonică, iar, de la un timp, să se acompanieze, dezgropînd dintr-un repertoriu imemorial, de „complete", — de pe vremea Penei, întrucît eu, curios de asemenea folclor, nu-l cunoşteam. Deodată atacă romanţa : „*Ce bine o duceam ca fată, / Vorbeam cu toţi, eram* stimată".

Din acel moment unda de sudoare şi rachiu în care mă prinsese Fane n-am mai simţit-o. M-am dăruit întreg acelei arome deletere, parfumului de maidan urcînd din „*stimată*" : cu delicii, cu spasm, ca sticlei de valeriană, pisica.

Cu neputinţă să-l uit. Iată, îl trec şi în acest referat, în nădejdea că exprimarea dezbară. Dar nu, sunt osîndit poate să-mi supravieţuiesc ! Încît, în anii de crepuscul, cînd memoria-mi va fi trecut în pulberi, cînd deşertat de Matematice, de *Corbul*, de *Iluminaţii*, de *Scrisoarea a III-a*, „căsca-voi obscur" la vidul decrepitudinii mele, un singur stih mă va umple : „*Vorbeam cu toţi, eram stimată*" — căci o anumită banalitate [...] e mai tare ca moartea. Deci : fără *stimă*, fără *ambiţie*.

*

Deşi mai pură decît în primele două acte, limba acestei traduceri e încă pîndită de riscuri. Chimist al cuvintelor, [Y] s-a aplicat atîta să le izoleze, pentru a le sili să intre în noi

configurații, că liberate acum, nu i se mai supun și apar în însoțiri neobișnuite.

Astfel :

îmi dați căință ;
pe țanc ;
pe răgaz ;
mi-ești nedreaptă.

Alteori întîlnim derivații contestabile ca :

zornic

format prin analogie cu *spornic*.

Ce poet a spus : *A thing of beauty is a joy for ever?*

[Y] are în traducerea sa frîngeri dintr-o frumusețe neîmplinită. Cu atît mai atingătoare, cu atît mai patetice. Amintitoare ale urnei grece din care au fost rupte — ce înseamnă dacă sunt menite să rămînă veșnice bucurii ?

*

Nu, desigur, cu versul alb nu e nimic de făcut. Zicerea măiestrită îl poate ridica. Pentru cititorul singuratic însă, o tiradă albă dezvoltă un ineluctabil plictis. Am spus și în alte rînduri că e cabotin să treci de la o limbă la alta fără să ții seamă de geniul fiecăreia, brutalizînd de pildă românească să intre în tipare proprii poeziei engleze. Saturația sonoră, bogăția aliterațiilor, armonicele interioare îngăduie limbii engleze luxul „versului alb". Dar limba noastră nu-l rabdă.

*

Dar mai întîi nu știu dacă suntem bine lămuriți asupra celor ce avem de tradus ? Nu e vorba firește de piesele din repertoriu ce ni sunt atribuite, ci de trăsăturile piesei care vor apărea obligatoriu în tălmăcire.

Ce înseamnă a traduce pe Shakespeare? Înseamnă a-i reda, fie chiar cu mijloace strălucite, metaforele, jocurile-i de cuvinte, limbajul înflorit? A satisface formal la iambii săi decarespectiv endecasilabi? Fără îndoială toate acestea sunt condiții necesare, dar în definitiv triviale, pe care traducătorul este ținut să le împlinească.

Redarea lui Shakespeare se joacă însă mai sus. Materialele pieselor sale importă mai puțin decît reciprocitățile dintre ele, decît tensiunile interioare. Am putea spune, împingînd lucrurile la paradox, că teatrul lui Shakespeare nu e spectacol, întrucît nu se adresează subiectului contemplator. Apropiat mai degrabă de unele experiențe muzicale, de veghile condamnaților, el acționează direct asupra omului real, ca un braț abătut al unei alte durate, încorporîndu-l catastrofei ei, durînd împreună: *îmbătrînindu-l.*

Prin aceasta piesele lui Shakespeare țin mai mult de Dinamica decît de Cinematica scenei. Ni se propun ca succesiuni de cîmpuri de forțe, nu de schimbări de poziții.

S-a observat aici, [...] că versurile neterminate fac parte din armatura prozodică a lui Shakespeare. Nu știu dacă observația este peste tot relevantă. Pentru o bună parte din aceste versuri, probabil, da. Trebuie însă spus, că versurile suspendate sunt numai unul din mijloacele, cel mai evident dintr-însele, prin care tirada shakespeariană pune stăpînire pe bătăile inimii noastre, ne impune tăietura de respirație voită.

Încît, traducătorul lui *Macbeth*, de exemplu, al cărui vers nu redă largile orgi ale însomnorării ucigașe, urmate de spasmul pumnalului răsucit în rană din pasajul celebru: *„...no, this my hand will rather / The multitudinous seas incarnadine, / Making the green one red"*, nu a tradus nimic.

De aceea, în primul rînd trebuie redată *zvîcnirea, circuitul discursului.* Din acest principiu decurge obligatoriu: *respectarea strictă a dimensiunilor originalului.* Cei care fac altfel, își iau mai mari libertăți cu textul shakespearian decît își închipuie. Traducerea lor e nu numai neconformă, nepotrivită formei, ceea ce n-ar fi prea grav, dar merge împotriva fon-

dului pe care-l denaturează adăugînd (admiţînd că au redat pe cele din original) stări emoţionale, induse de cadenţele lor excedentare, peste cele voite de Shakespeare.

Înaintea explicitării sensurilor din text, înaintea superstiţiei de profesor de literatură, respectabilă în ea însăşi, pentru accidentul operei shakespeariene, trece, cred, reproducerea cu fidelitate a ceea ce aş numi schema dinamică a tiradelor.

Evident, sarcina e cu atît mai grea. Dar cine e uşuratecul ce-şi închipuie că traducerea lui Shakespeare e un sport? A-l traduce valabil nu înseamnă a-l traduce „scenic" sau „cursiv" sau „poetic" sau „fidel" — sau toate la un loc. Înseamnă — cuvîntul îl arunc după o dezbatere cu mine însumi, fiindcă e plin de riscuri, de răspundere şi chiar de ridicul — printr-o prelungită familiaritate cu textul, prin asimilarea lui complectă, cultivînd un entuziasm lucid, şi cîştigat un scurt moment de suflul shakespearian — *să încerci să traduci cu geniu.*

Altfel e bine să rămînem la vulgarizările în proză, a căror utilitate nimeni n-o tăgăduieşte [...].

Genealogia principalelor personaje istorice din tragedia

VIAȚA ȘI MOARTEA REGELUI RICHARD AL III-LEA

Schema I Precursorii Plantageneților [1] *(Regii și ducii normanzi)*

Schema II Plantageneții

Schema III a) Plantagenet
b) Lancaster

Schema IV Succesiunea lui Edward III

descendența bărbătească
- a) Aquitania (1)
- b) Clarence (3)
- c) Lancaster [2] (4)
- d) York (5)
- e) Gloster (6)

descendența feminină
- a) Bedford (2)
- b) Brittany (7)

Schema V a) Ramura Aquitania *(Edward, Prințul Negru)*
c) Ramura Lancaster *(John of Gaunt)*

Schema VI b) Ramura Clarence *(Lionel d'Anvers)*
d) Ramura York *(Edmund de Langley)*

Schema VII e) Ramura Gloster *(Thomas de Woodstocke)*

Schema VIII Descendenții Lancaster și dinastia Tudor

Schema IX Descendenții Lancaster *(John, duce de Bedford)*

Schema X Descendenții York *(Richard Plantagenet)*

Schema XI Familia Elizabethei Suffolk

Schema XII Familia lui Edward IV

Schema XIII Familia lui Clarence

Schema XIV Familia lui Gloster *(Richard III)*

---

[1] Numele vine de la porecla dată lui Geoffroy, ducele d'Anjou, care purta la pălărie un fir de grozamă *(un plant à genêt)*.

[2] Pe stema casei Lancaster figura o roză roșie ; pe cea a casei York — o roză albă.

Semne convenționale

— Patrulaterele cu linii continue indică ascendenții (sau descendenții) legitimi
— Patrulaterele cu linii punctate indică legături de concubinaj sau descendenți nelegitimi

— Liniile îngroșate de legătură între patrulatere arată căsătoriile
— Cele punctate — legăturile de concubinaj
— Numărul liniilor indică și ordinea căsătoriilor (cînd este cazul)

— Săgețile (continue sau punctate) indică descendența

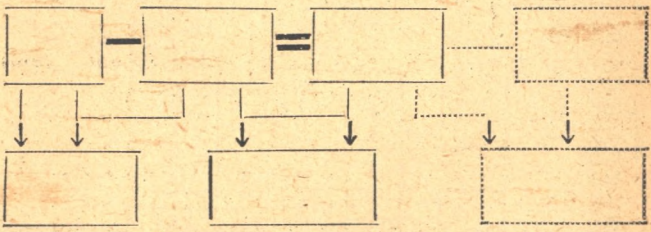

— Semnul +R indică victimele lui Richard, duce de Gloster, mai tîrziu, regele Richard al III-lea

SCHEMA I

PRECURSORII PLANTAGENEȚILOR

(Regii și ducii normanzi)

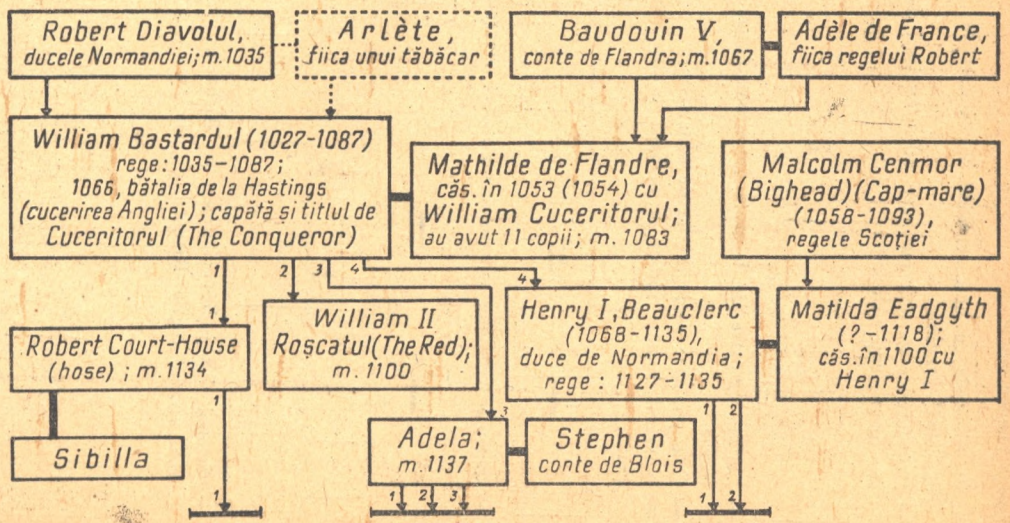

SCHEMA II

PLANTAGENEȚII

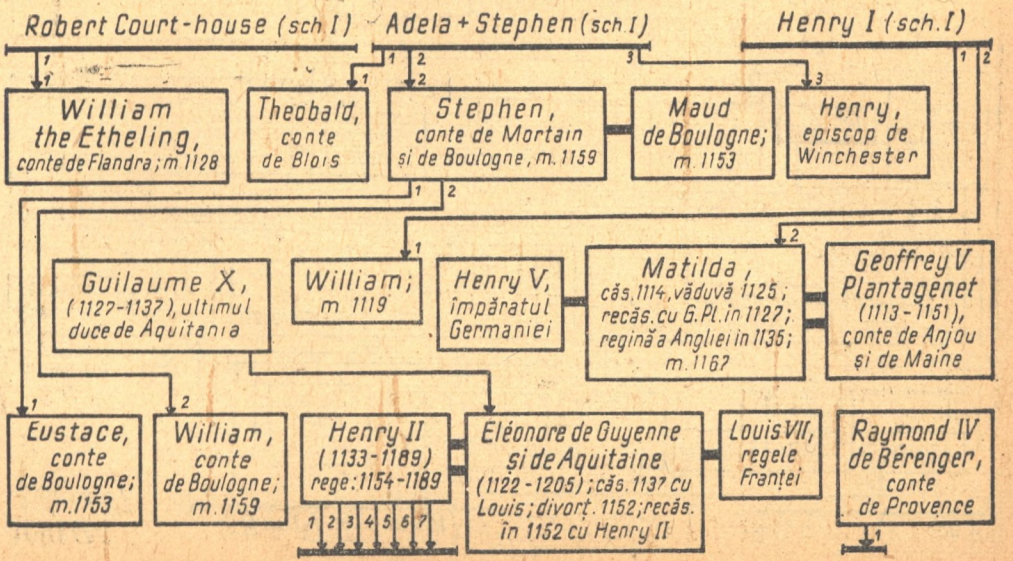

SCHEMA II (urmare)

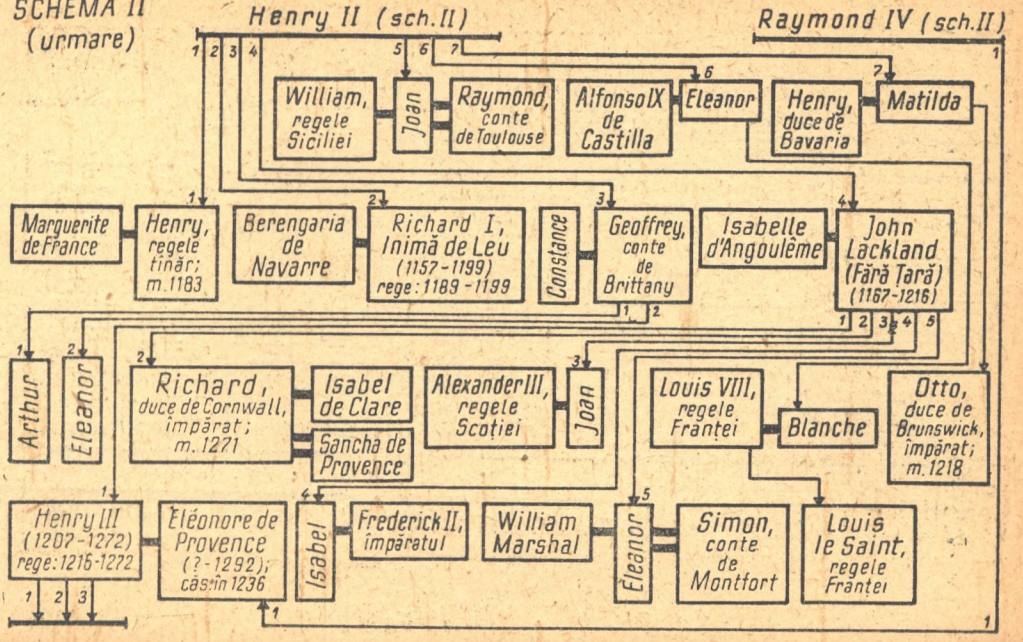

SCHEMA III a) PLANTAGENET b) LANCASTER

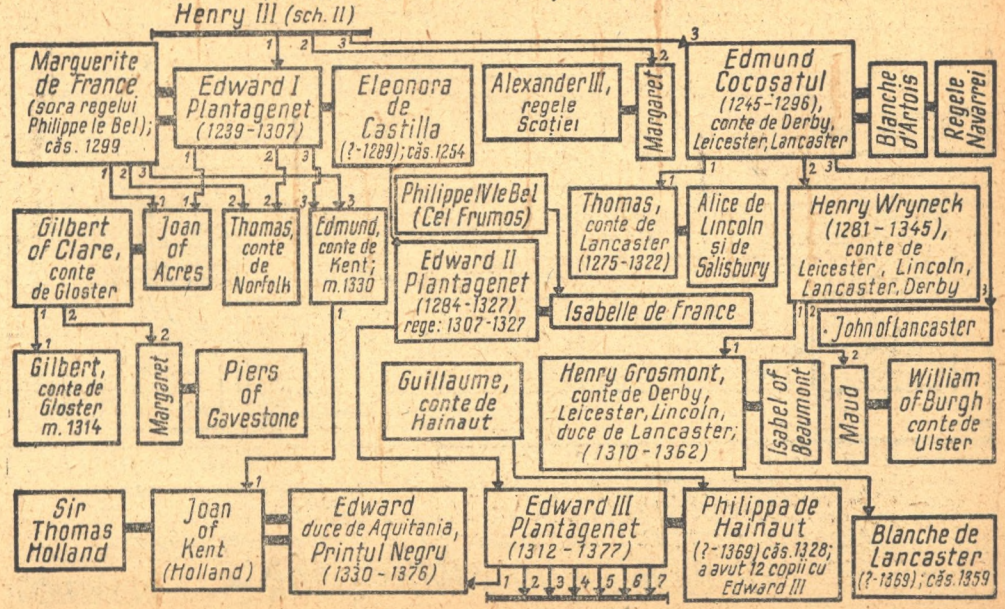

SCHEMA IV — SUCCESIUNEA LUI EDWARD III

Descendență bărbătească : a) Aquitania (Aquitain) (1), b) Clarence (3), c) Lancaster (4), d) York (5), e) Gloster (Gloucester) (6)

Descendență feminină : (case prin alianță) a) Bedford (2), b) Brittany (7)

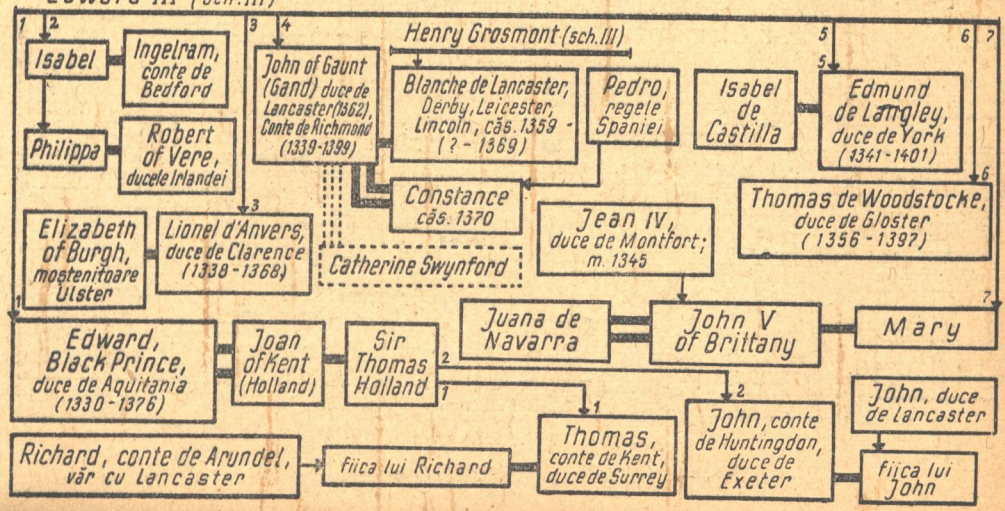

SCHEMA V

a) Ramura **AQUITANIA** (Edward, Prințul Negru) (1)

c) Ramura **LANCASTER** (John of Gaunt) (4)

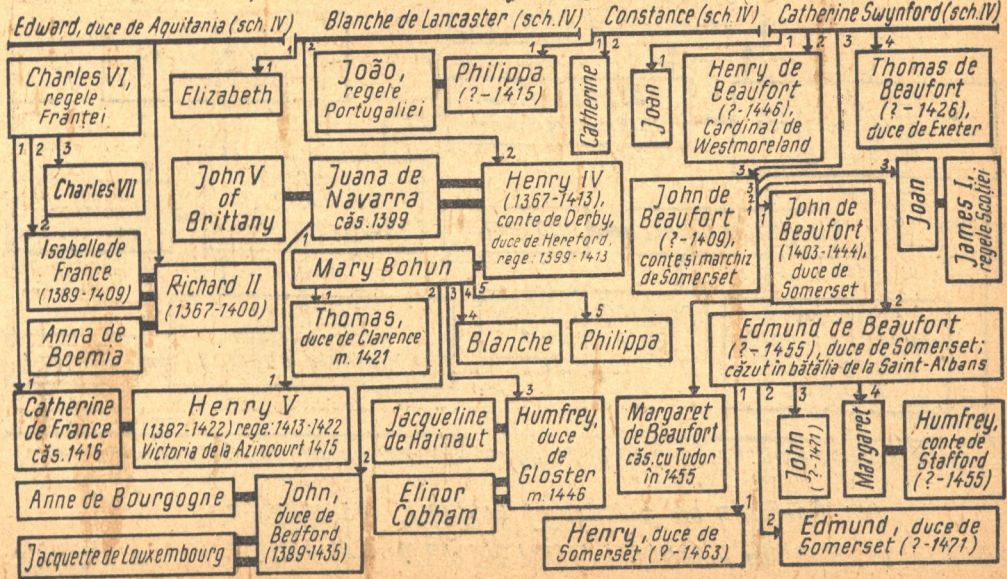

SCHEMA VI

b) Ramura **CLARENCE** (Lionel d'Anvers (3)
d) Ramura **YORK** (Edmund de Langley (5)

SCHEMA VII

e) Ramura **GLOSTER**
(Thomas de Woodstocke) (6)

SCHEMA VIII

Descendenții LANCASTER (Henry V) și dinastia Tudor

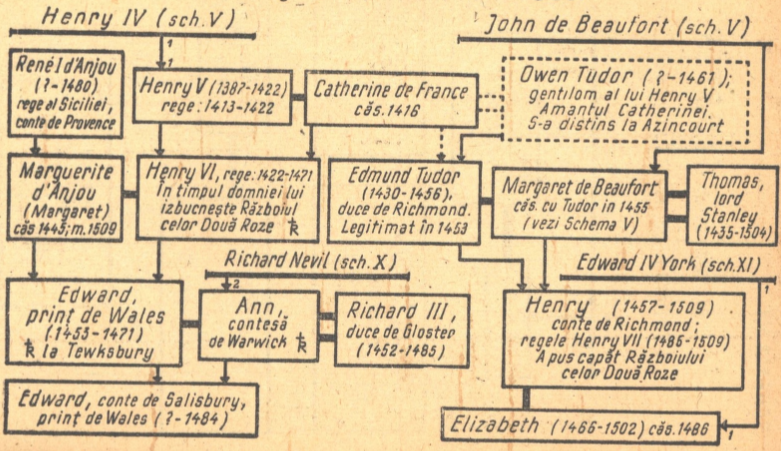

SCHEMA IX

Descendenții LANCASTER (John, duce de Bedford)

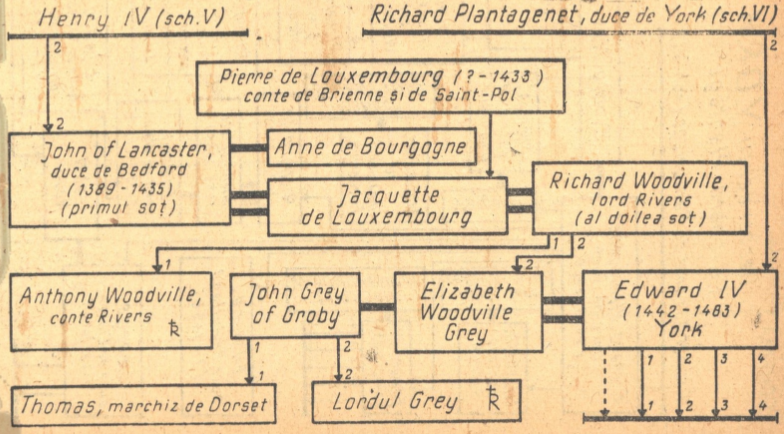

Clubul cărții digitale 2022

SCHEMA X

Descendenții YORK
(Richard Plantagenet)

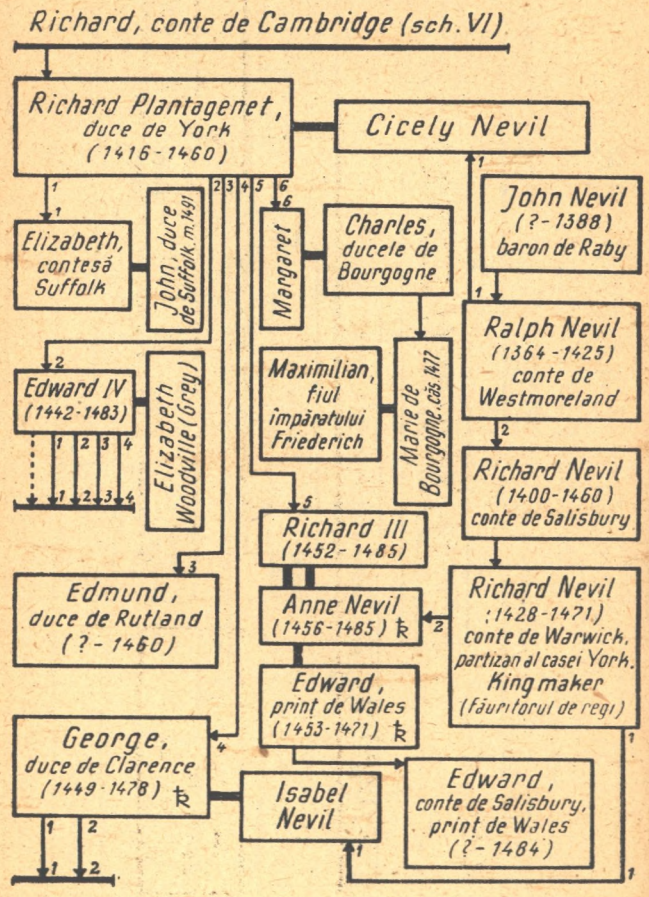

SCHEMA XI

Familia ELIZABETHEI SUFFOLK (1)

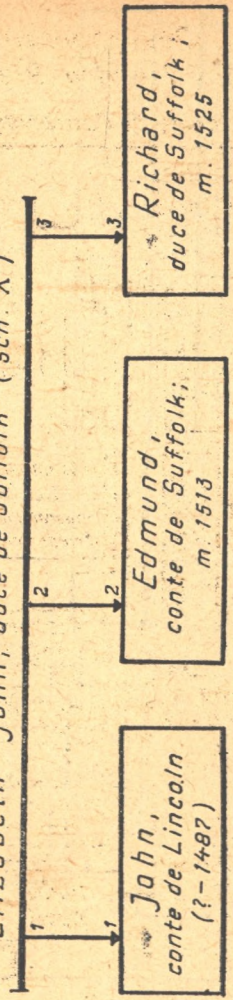

SCHEMA XII

Familia lui EDWARD IV (2)

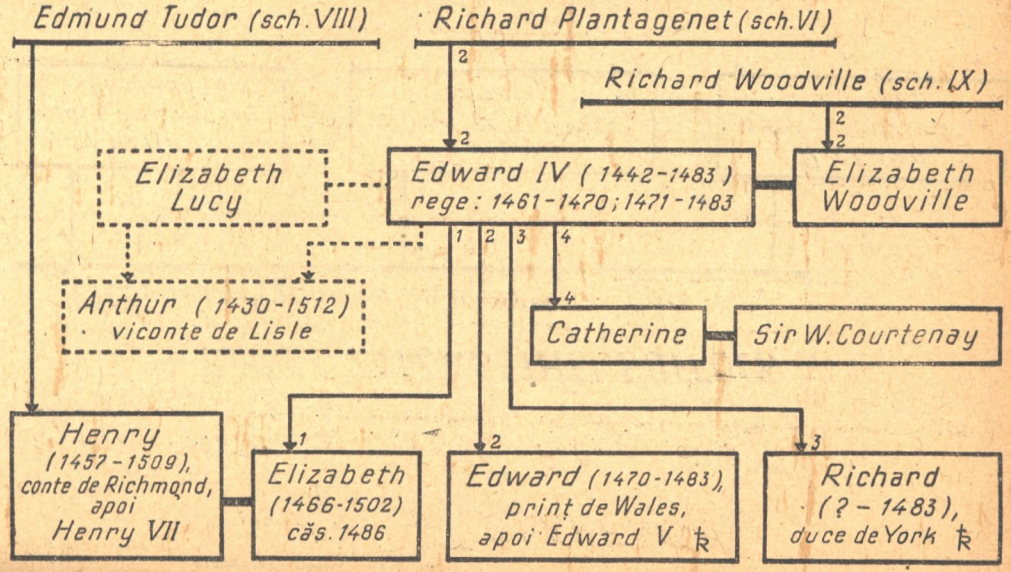

SCHEMA XIII

Familia lui CLARENCE (4)

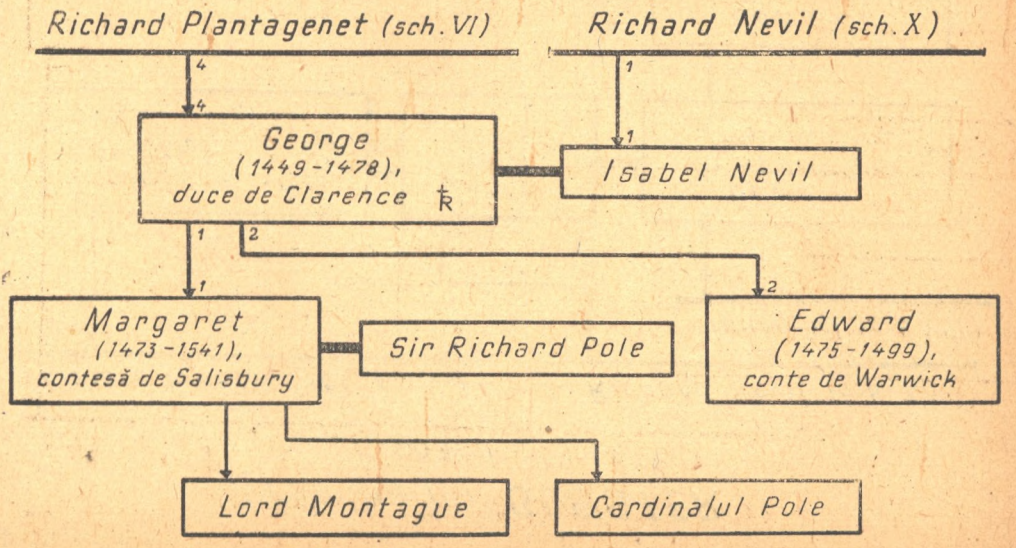

SCHEMA XIV

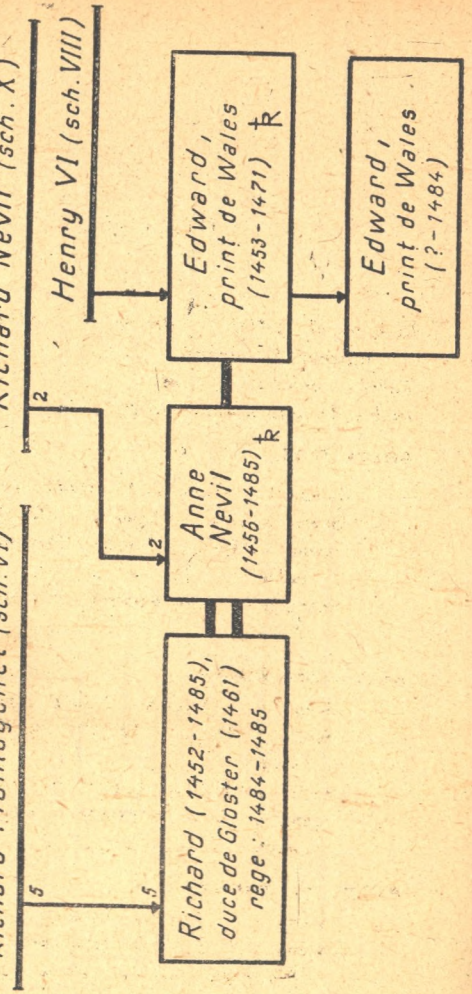

CUPRINSUL

Richard al III-lea — drama și eroul de Zoe Dumitrescu-Bușulenga III
Tabel cronologic XVII
În loc de notă asupra ediției XXI

ACTUL ÎNTÎI

Scena I — Londra. O *stradă* . . . 5
Scena a II-a — Londra. *Altă stradă* . 15
Scena a III-a — Londra. O *cămară în palat* 35
Scena a IV-a — Londra. O *încăpere în Turn* 61

ACTUL AL DOILEA

Scena I — Londra. O *sală a palatului* 85
Scena a II-a — O *altă încăpere în palat* 95
Scena a III-a — Londra. O *stradă* . 106
Scena a IV-a — Londra. *Încăpere în palat* 110

ACTUL AL TREILEA

Scena I — Londra. O *uliță* . . . 119
Scena a II-a — *În fața casei lordului Hastings* 137

Scena a III-a — Pomfret. *În fața castelului* 148
Scena a IV-a — Londra. *O încăpere în Turn* 150
Scena a V-a — Londra. *Meterezele Turnului* 158
Scena a VI-a — Londra. *O stradă* . 166
Scena a VII-a — Londra. *Curtea castelului Baynard* 167

ACTUL AL PATRULEA

Scena I — Londra. *În fața Turnului* 183
Scena a II-a — Londra. *Sala tronului în palat* 194
Scena a III-a — Londra. *Altă încăpere în palat* 206
Scena a IV-a — Londra. *În fața palatului* 211
Scena a V-a — *O încăpere în casa lordului Stanley* 254

ACTUL AL CINCILEA

Scena I — Salisbury. *O piață* . . 257
Scena a II-a — *Cîmpie lîngă Tamworth* 259
Scena a III-a — *Cîmpia de la Bosworth* 261
Scena a IV-a — *În altă parte a cîmpului de luptă* 287
Scena a V-a — *În altă parte a cîmpului de luptă* 288

ADDENDA

Ion Barbu — [Despre traduceri din Shakespeare] 295
Genealogia principalelor personaje istorice din tragedia *Viața și moartea regelui Richard al III-lea* . . . 308

Redactor responsabil : Bianca Schächter
Tehnoredactor : Traian Argetoianu

Dat la cules 28.02.1964. Bun de tipar 17.04.1964. Apărut 1964. Tiraj 35.140 ex. broșate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 9,41. Coli tipar 11. Planșe tiefdruck 1. A. nr. 1932/1963. C.Z. pentru bibliotecile mari 82. C.Z. pentru bibliotecile mici 82—2=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.153 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.